

Vilniaus universiteto
Komunikacijos fakulteto
Informacijos ir komunikacijos katedra

Justė Radzevičiūtė
Komunikacijos mokslų magistro studijų programos studentė

Kriminalinės naujienos Lietuvos žiniasklaidoje: auditorijos aspektas
magistro darbas

Vadovė lekt. dr. Laima Nevinskaitė

Vilnius, 2009

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudoti kitose aukštosiose mokyklose.

(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti _____

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

(data) (magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo katedros, kuruojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja

Magistro baigiamasis darbas įregistruotas

(katedros, kuruojančios studijų programą, pavadinimas)

(data) (katedros reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo katedros, kuruojančios studijų programą, vadovas

Recenzentu skiriu _____

(recenzento vardas, pavardė)

(data) (katedros vadovo parašas)

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau. _____

(data) (recenzento parašas)

Radzevičiūtė, Justė

Ra 83 Kriminalinės naujienos Lietuvos žiniasklaidoje: auditorijos aspektas: magistro darbas/ Justė Radzevičiūtė; mokslinis vadovas lekt. dr. Laima Nevinskaitė; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2009. – 69, [54] lap.: lent. – Mašindr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 65–68 (39 pavad.)

UDK 343.9 (474.5)

Raktiniai žodžiai: *kriminalinės naujienos, kietos žinios, minkštos žinios, viešoji erdvė, vieša mirtis, nusikaltimų kontrolė, žiniasklaida, teisėsauga, kriminalinė realybė.*

Darbo objektas – kriminalinės naujienos. *Darbo tikslas* – išsiaiškinti, kaip auditorija supranta vertina ir kiek domisi kriminalinėmis naujienomis, kas lemia tokį suvokimą; aptarti žiniasklaidos atstovų įsitikinimus apie auditorijos susidomėjimą kriminalais. *Darbo uždaviniai:* Aptarti kriminalinių naujienų traktavimo ypatybes Lietuvoje ir užsienio šalyse. Išsiaiškinti kriminalinės realybės bruožus, veikėjus bei jų santykius; Išsiaiškinti kriminalinės realybės veikėjų vaidmenį gerinant kriminalinių naujienų pateikimą žiniasklaidoje. Aptarti kultūros ir jos pokyčių įtaką kriminalinių naujienų patrauklumui; Išanalizuoti kultūrinių veiksmų reikšmę kriminalinių naujienų poreikio radimuisi. Išanalizuoti konkrečios tematikos kriminalinius tekstus, įvertinti galimą jų poveikį. atskleisti, kokias funkcijas, auditorijos atstovų nuomone, žiniasklaidoje atlieka kriminalinė informacija; išsiaiškinti, ko žiniasklaidos recipientai tikisi iš kriminalinės informacijos.

Naudojant mokslinės literatūros analizės metodą, prieita prie išvados, kad kriminalinės naujienos nevertintinos vienareikšmiškai, kaip minkštos ar kietos žinios, kiekvienam kriminaliniam žiniasklaidos pranešimui naujienų kriterijai taikytini atskirai. Kriminalų marginalizavimas yra vienas iš veiksnių, kuriančių trauką tokiai informacijai, šiuo atveju reikalingas žiniasklaidos ir teisėsaugos bendradarbiavimas, siekiant išvengti temos marginalizavimo. Kriminalų populiarumas paaiškinamas ir kultūriniu visuomenės požiūriu į mirtį, kuri socialinėje erdvėje nuviešinta, o viešojoje erdvėje demonstruojama atvirai, kartais nepaisant etinių ar net teisinių normų. Empirinis tyrimas atliktas kokybinio interviu metodu parodė, kad auditorija vertina kriminalus kaip savo saugumui naudingą informaciją ir tikisi faktų, tačiau žiniasklaidos atstovų įsitikinimu, žmonės domina sensacingos detalės, šiurpūs vaizdai ir emocionalūs siužetai.

Magistro darbas gali būti naudingas žurnalistikos, komunikacijos mokslų studentams, Taip pat dėstytojams, mokslininkams, žurnalistams.

TURINYS

IVADAS.....	5
Naudojamos sąvokos.....	8
1. ŽURNALISTINIS KRIMINALŲ TRAKTAVIMAS IR JO REIKŠMĖ.....	9
1.1 Kriminalinių naujienų savybės.....	9
1.2 Lietuvos ir užsienio žiniasklaidos skirtumai.....	13
1.2.1. Etiniai aspektai.....	13
1.2.2. Teisiniai aspektai.....	15
2. KRIMINALINIŲ NAUJIENŲ POREIKIS VISUOMENĖJE: SOCIOKULTŪRINIS ASPEKTAS	20
2.1. Mirtis – kriminalinės naujienos vertės ir kultūrų kaitos matas.....	21
2.1.1. Mirtis - modernios valdžios priešas“ (M. Foucault).....	23
2.1.2 Išviešinta mirtis – kolektyvinių aistrų šaltinis.....	26
2.1.3 Socialinėje erdvėje nuviešintos mirties kompensacija viešojoje erdvėje...29	
2.2 Kriminalinės realybės veikėjai ir nusikaltimų kontrolė.....	30
2.3 Kriminalinių naujienų problematika Lietuvoje.....	34
3. TYRIMAS: KRIMINALINIŲ NAUJIENŲ VERTINIMAS VISUOMENĖJE.....	39
3.1 Tyrimo aprašymas.....	39
3.2 Tyrimo rezultatų analizė.....	43
3.2.1 Kokybinė žiniasklaidos tekstų analizė.....	43
3.2.2 Kokybiniai interviu: auditorijos nuomonė.....	50
3.2.3. Kokybiniai interviu: žurnalistų-ekspertų vertinimas.....	56
IŠVADOS.....	62
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS.....	65
Crime news in Lithuanian mass media: the aspect of audience (Summary).....	69
PRIEDAI: 1priedas. Žvalgomojo interviu analizė.....	70
2 priedas. Interviu klausimynai.....	76
3 priedas Tyrimo dalyvių demografinė ir socialinė charakteristika.....	77
4 priedas. Auditorijos narių interviu šifrai.....	78
5 priedas. Žurnalistų-ekspertų interviu šifrai.....	99
6 priedas. „Lietuvos rytas“ 2007 11 09 „Lietuvos pakraštį persmelkė gedulas ir pyktis“.....	121
7 priedas. „Vakaro žinios“ 2007 11 13 „Prezidentas paaukojo du vadovus“.....	122
8 priedas. „Respublika“ 2007 11 12 „Berniukus išlydėjo žmonių minios ir saulė“.....	123

IVADAS

Kriminalinės naujienos Lietuvos žiniasklaidoje užima išskirtinę vietą. Joms skiriamas didžiulis dėmesys, kuris dažniausiai paaiškinamas dideliu poreikiu tokioms naujienoms. Tačiau, be abejonės, reikėtų neatmesti galimybės, jog poreikis neaugtų, jei pasiūla būtų kuklesnė. Išskirtinė kriminalų vieta ryškėja žvelgiant į kintančią šalies televizijų naujienų laidų struktūrą bei laikraščių pirmuosius puslapius. Iš atskiros rubrikos žiniose kriminalai vis dažniau perkeliama į pagrindinį naujienų bloką, jie taip pat publikuojami pirmuosiuose puslapiuose, tampa svarbiausiomis dienos temomis.

Išskirtinį dėmesį nusikaltimų temoms žiniasklaidoje sociologai vadina socialiniu fenomenu, kuris Lietuvoje pastebimas nuo 1992-1993 metų. Tai sietina su nepriklausomybės atgavimu, nes laisvėjanti žiniasklaida atsisakė daugybės ideologinių temų ir ėmė ieškoti realių visuomenės problemų. Būtent minėtais metais mūsų šalyje itin plito organizuotas nusikalstamumas ir apskritai augo nusikalstamumo lygis. Tačiau net ir sulėtėjus nusikalstamumo tempams, kriminalai liko viena labiausiai visuomenę dominančių temų.

Vieną didžiausių tyrimų šia tema atliko sociologas Aleksandras Dobryninas. Savo tyrimą jis aprašo knygoje „Virtuali nusikaltimų tikrovė“. Apklauses tiek auditorijos, tiek žiniasklaidos atstovus, Dobryninas daro išvadą, kad „žurnalistai buvo absoliučiai teisūs galvodami, jog žmonės jaučia didžiulį poreikį kriminalinei informacijai, bet ne visai teisūs, žmonių susidomėjimą kriminaline informacija interpretuodami kaip „blogų naujienų“ estetiką“ (Dobryninas, 2001, p.77). Teigiama, jog žiūrėdami kriminalus žmonės siekia įvertinti savo saugumo visuomenėje galimybes.

Kriminalinės naujienos įdomios ne tik Lietuvos auditorijai. Visame pasaulyje vyksta sukrečiantys nusikaltimai, kurie atspindimi žiniasklaidoje ir vertinami visuomenėje. Tačiau tema mažai tyrinėta tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Ypač mažai dėmesio skiriama priežasčių, dėl kurių kriminalai domina žmones, analizei. Dobrynino atliktame tyrime naudojami kiekybiniai metodai, tiriamas kriminalų kiekis, aptiriamos kriminalų daugėjimo priežastys. Šiame darbe giliau analizuosime kultūros įtaką kriminalinių naujienų populiarumui visuomenėje; analizuosime kaip auditorijos domėjimąsi kriminalais veikia tam tikri laikmečio, kultūros pokyčiai. Taip pat palyginsime, kaip skiriasi kriminalinių naujienų traktavimas Lietuvos ir užsienio žiniasklaidoje ir kokią įtaką tai daro tokių naujienų pateikimui. Į kriminalines naujienas pažvelgsime kaip į produktą, kurį vienaip ar kitaip gauna žurnalistai, jį apdoroja ir pateikia visuomenei.

Darbo objektas – kriminalinės naujienos.

Darbo tikslas – išanalizuoti, kaip auditorija supranta vertina ir kiek domisi kriminalinėmis naujienomis, aptarti domėjimosi priežastis bei žiniasklaidos atstovų įsitikinimus apie auditorijos susidomėjimą kriminalais.

Darbo uždaviniai:

- Aptarti kriminalinių naujienų traktavimo ypatybes Lietuvoje ir užsienio šalyse.
- Išsiaiškinti kriminalinės realybės bruožus, veikėjus, jų santykius bei kriminalinės realybės veikėjų vaidmenį gerinant kriminalinių naujienų pateikimą žiniasklaidoje.
- Aptarti kultūros ir jos pokyčių įtaką kriminalinių naujienų patrauklumui; Išanalizuoti kultūrinių veiksnių reikšmę kriminalinių naujienų poreikio radimuisi.
- Išanalizuoti konkrečios tematikos kriminalinius tekstus, įvertinti galimą jų poveikį.
- atskleisti, kokias funkcijas, auditorijos atstovų nuomone, žiniasklaidoje atlieka kriminalinė informacija;
- išsiaiškinti, ko žiniasklaidos recipientai tikisi ir ką gauna iš kriminalinės informacijos;

Naudota literatūra: Darbe naudota mokslinė, sociologinė, filosofinė literatūra. Daugiausia remtasi A. Dobrynino knyga „Virtuali nusikaltimų tikrovė“, Christie Nils „Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė“ bei Artūro Tereškino sudarytu straipsnių rinkiniu „Vieši gyvenimai, intymios erdvės: kūnas, viešumas, fantazija šiuolaikinėje Lietuvoje“. Taip pat Michel Foucault ir Jean Baudrillard filosofiniais kūriniais.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama mokslinė, teisinė literatūra. Siekiama paaiškinti kriminalų kaip naujienų statusą žiniasklaidos žanrų sistemoje bei nurodyti teises ir etines normas, taikomas kriminalinių naujienų rengėjams. Taip pat aiškinamasi, ar skirtingas žiniasklaidos atstovų požiūris į kriminalus keičia jų pateikimo kokybę.

Antroje dalyje analizuojama mirties kultūra, jos ištakos, vystymasis ir pokyčiai, darantys įtaką šiuolaikinėms vakarietiškomis kultūroms ir jų požiūriui į mirtį bei nusikaltimą. Viešinama mirtis analizuojama kaip politinio poveikio įrankis ir psichologinis apsivalymo būdas.

Aptariami kultūriniai veiksniai, lemiantys kriminalų populiarumą ir patrauklumą. Apžvelgiama mokslinė sociologinė medžiaga, aiškinanti kultūros ir jos pokyčių reikšmę mirties bei nusikaltimo traktavimui. Išskiriami kultūriniai veiksniai galintys daryti įtaką skirtingų auditorijų suvokimui ir vertinimui susijusiam su kriminalinėmis naujienomis ir mirties temomis. Aiškinama kriminalinės realybės sąvoka bei sąlygos, kurios lėmė tos realybės atskyrimą – marginalizavimą. Apibūdinami kriminalinės realybės veikėjai, jų santykiai ir galimybės keisti kriminalinės realybės statusą visuomenėje priartinant virtualų vaizdą prie tikroviško. Aptariama Lietuvos mokslininkų nuomonė apie kriminalų kiekį mūsų šalies žiniasklaidoje ir jų populiarumo priežastis.

Trečioje dalis – empirinė. Joje aptariami atliktų kokybinių tyrimų rezultatai. Naudojama turinio analizė, vertinant kriminalinius žiniasklaidos tekstus, pateikiama kokybinių interviu su auditorijos atstovais bei žurnalistais analizė.

Šis magistro darbas gali būti naudingas žurnalistikos, komunikacijos mokslų studentams, gilinant kultūrinės žinias apie mirties ir kriminalinių naujienų poreikį bei poveikį

visuomenei. Taip pat dēstytojams ar mokslininkams, besidomintiems kriminaline žurnalistika, mirties kultūra.

Naudojamos sąvokos:

Kriminalinė informacija – informacija apie įvykusias nelaimes ir nusikaltimus.

Kriminalinė realybė – terminas apibrėžiantis savotišką lauką, kuriame veikia nusikalstamo pasaulio, teisėsaugos, žiniasklaidos atstovai. Skiriame gyvenimišką kriminalinę realybę ir jos virtualų atitikmenį žiniasklaidoje.

Nesmurtinė mirtis – natūrali žmogaus mirtis, nelaimingas atsitikimas, dėl kurio nekaltas kitas žmogus ar žmonės.

Vieša mirtis – socialinis skandalas, žiauri atsitiktinė mirtis, kuri „žavi ir išjudina vaizduotę, tampa kolektyvinių aistrų dalimi“ (Baudrillard, 1993; Dubinskaitė, 2002, p.33).

„Žaizdos kultūra“ – Mark Seltzer terminas, reiškiantis „visuomenės susižavėjimą sudarkytais ir atvertais kūnais bei sudarkytais ir atvertais asmenimis, kolektyvinį susirinkimą aplink šoką, traumą ir žaizdą“. (Seltzer, 1997; Dubinskaitė, 2002, p. 35) Panašų terminą - „kraujo kultūra“ – vartoja Michel Foucault, tačiau, jo teigimu, šią kultūrą XIX amžiuje daugiau ar mažiau pakeitė „sekso kultūra“.

Viešoji erdvė (public sphere; pradininkas – Jurgen Habermas) – socialinio gyvenimo sritis, kurioje formuojasi visuomenės nuomonė; komunikacijos sąlygos, kuriomis vyksta viešasis diskursas, formuojasi visuomenės nuomonė ir valia (žiniasklaida, visuomeniniai centrai). (Bauman, 2002).

1. ŽURNALISTINIS KRIMINALŲ TRAKTAVIMAS IR JO REIKŠMĖ

Kriminalinė naujiena žiniasklaidoje visuomet pereina tam tikrus žurnalistinius filtrus. Žurnalistai, redaktoriai vertina naujieną pagal teorinius ar vadovų nustatytus kriterijus. Tačiau kriminalinė naujiena kur kas labiau nei kitos naujienos reikalauja teisinio ir etinio atsargumo. Jos pateikimas dažnai priklauso tiek nuo žurnalistų etikos kodeksų, tiek nuo įstatymų bazės. Kai kuriais atvejais naujienos paskelbimas labiau priklauso nuo teisėsaugos institucijų, kurios kartais turi teisę neatskleisti informacijos apie nusikaltimą.

Šiame skyriuje aptarsime naujienos sąvoką ir jos taikymą kriminalinei informacijai, analizuosime kriminalinių naujienų savybes ir aiškinsimės ar kriminalinė naujiena labiau atitinka minkštos ar kietos žinios apibrėžimą. Pateiksime minkštų ir kietų žinių klasifikaciją pagal tematiką ir naujienų kriterijus. Taip pat bandysime atskleisti Lietuvos ir užsienio žiniasklaidos skirtumus, pateikiant kriminalines naujienas. Skirtumus analizuosime, pasitelkdami etinius ir teisinius aspektus, nuo kurių dažnai priklauso kriminalinių naujienų kiekybė ir jų pateikimo kokybė.

1.1 Kriminalinių naujienų savybės

Žiniasklaida ir jos turinys kinta priklausomai nuo laikotarpio, nuo politinės santvarkos, visuomenės vertybinių pokyčių. Kartu su žiniasklaida šiek tiek keičiasi ir naujienų arba informacijos sąvokos. Tai, ką prieš gerą dešimtmetį tiek žurnalistai, tiek visuomenė būtų laikiusi gandais ar net melu, dabar dažnai priskiriama naujienoms. Panašių pokyčių yra ir daugiau. Vis dėlto visuomet lieka pamatinis naujienos modelis, kurį mes vadinsime klasikiniu. Tai informacija, kuri nepaisant išorės pokyčių visada buvo ir bus laikoma naujiena, verta žiniasklaidos dėmesio.

„Štai ‚klasikinis‘ žurnalistikos pavyzdys: žinia yra ne tuomet, kai šuo įkanda žmogui, bet, jei žmogus įkanda šuniui“. (Vaišnys, 1992, p.20). Šis pavyzdys iš esmės yra kriminalinis. Žinoma, pavyzdys vaizdingas, todėl jo nereikėtų suprasti tiesmukai. Kartais naujiena yra ir šuns įkandimas žmogui. Tačiau abiem atvejais šią naujieną reikėtų transliuoti ar publikuoti tarp kriminalinių įvykių.

Klasikinė naujiena, remiantis Lietuvos žurnalistikos teoretikais, turėtų atitikti tokius kriterijus:

- Naujumo
- Retumo, nekasdieniškumo
- Aktualumo, svarbumo

Šie kriterijai iš pirmo žvilgsnio atrodo labai bendri, tačiau, pabandę juos taikyti žiniasklaidoje pasirodančiai informacijai, gana greitai atrinksime, kas yra naujienos. Minėtų kriterijų gali neatitikti kai kurie žurnalistikos žanrai: komentarai, publicistika, nes čia daugiau asmeninio požiūrio, nuomonės nei naujos informacijos. Tai analitiniai, o ne informaciniai žanrai. Analitinių savybių turi

ir kiti žanrai, pavyzdžiui, interviu. Tačiau interviu gali apskritai būti nei informacinis, nei analitinis, o, tarkim, asmenybinis, apie žinomo žmogaus gyvenimą. Taigi čia atsiranda tematinis aspektas, kuris dažnai yra lemiamas skirstant žinias į kietas ir minkštas (lengvasias ir rimtasias – angl. soft and hard news).(1 lentelė)

1 lentelė. Lengvųjų naujienų klasifikacija (Radzevičiūtė, 2007)

Klasifikacija pagal turinį	Klasifikacija pagal tikslą/auditorijos reakciją
<i>Rekordai</i>	<i>Nostalgiška</i>
<i>Gamta</i>	<i>Linksmas</i>
<i>Gyvūnai</i>	<i>Keista</i>
<i>Šventės, renginiai, akcijos</i>	<i>Gražu, šilta, artima</i>
<i>Įžymybės, žvaigždės</i>	<i>Pikta, pavydu</i>
<i>Vienadieniai herojai (žvaigždės)</i>	<i>Gaila</i>
<i>Vaikai</i>	
<i>Radiniai, atradimai, išradimai</i>	
<i>Nusikaltimai</i>	
<i>Apklaustos, įdomūs faktai, statistika</i>	

Siekiant atskirti kietas ir minkštas žinias galima taikyti dar du svarbius kriterijus: **rimtumo ir operatyvumo (savalaikiškumo)**. (Radzevičiūtė, 2007)

Kietos žinios:

Rimtumas: politika, ekonomika, karai, nelaimės, nusikaltimai (jei jie rezonansiniai), taip pat teisės, mokslo, technologijų naujienos.

Operatyvumas (savalaikiškumas): aktualios naujienos, „karšti“ įvykiai, pasikeitimai (karo eigoje), rezultatai (balsavimo).

Minkštos žinios:

Rimtumas: paprastai informuojama apie mažiau rimtus įvykius. Menas, pramogos, sportas, gyvenimo būdo temos, žmogiškojo susidomėjimo temos (pro raktų skylutę), įžymybės.

Operatyvumas (savalaikiškumas): nebūtinai. Dažnai nėra jokios būtinybės publikuoti ar transliuoti lengvąją naujieną konkrečią dieną.

Abu minėtus kriterijus nustelbia svarbiausias - **aktualumas arba tiksliau – reikalingumas, reikšmingumas**. Ir svarbiausia, kad taikyti šį kriterijų būtina ne asmeniškai, o pilietiškai, net valstybiškai. Atsiverčiame laikraštį ir klausiamo: „Ar ši naujiena svarbi man, kaip Lietuvos piliečiui; visuomenės nariui; lietuviškai kalbančiam asmeniui; asmeniui perkančiam maistą Lietuvoje; asmeniui turinčiam žemės sklypą Lietuvoje etc.

Žurnalistiniai kūriniai, kurie visiškai arba iš dalies neatitinka paminėtų naujienos kriterijų dažniausiai laikytini minkštomis žiniomis (1 lentelė).

„Kietos žinios – jaudinančios ir erzinančios, dažnai nemalonios, apie įvykius, reiškinius, jų priežastis ir pasekmes, asmenybes, bet visada aktualios, svarbios, naujos. O minkštos tiesiog atspindi palankius žmogiškus interesus, jos gali būti neaktualios, daugumai visuomenės nesvarbios, bet niekada – nuobodžios.“ <...> Nors apskritai kietoms žinioms teikiamas prioritetas – juk ši žurnalistika (t.y. „kietoji“ – aut.) turi savotišką lemties ženklą, šios žinios atskleidžia padėtį visuomenėje“. (Vaišnys, 1992, p.23-24)

Minkštos žinios atlieka emocinio poveikio funkciją. Būtent tokią funkciją atlieka ir kriminaliniai pranešimai, mirtis žiniasklaidoje – „susijaudinimas neprarandant saugumo jausmo“ (Dubinskaitė, 2002, p. 30). Žinoma, skirtingas yra tokio susijaudinimo laipsnis matant galingą cunamį ir avariją. Žinojimas apie cunamį teikia daugiau praktinės naudos – atsisakoma kelionių į nusiaubtas šalis ir pan. Žinojimas apie avariją (jei dėl jos kaltas ne prastas kelias arba netinkami kelio ženklai, o žmogus), praktinės naudos neduoda. Kai kurie kriminaliniai pranešimai iš tiesų svarbūs, nes suteikia informacijos apie pavojingus kelių ruožus (nors tai labiau kelio ženklų funkcija) ar siautėjančius maniakus. „Informuodama apie nusikaltimus, žiniasklaida ne tik suteikia žmonėms svarbią jų socialinei egzistencijai informaciją, bet kartu ir skatina socialinį solidarumą, formuodama visuomenės narių moralinį konsensumą prieš visuomenei pavojingus reiškinius“ (Dobryninas, 2001).

Mirtys yra svarbios visuomenei nebent kaip statistiniai faktai: ar miršta daugiau nei gimsta; nuo kokių ligų miršta; kuriuose keliuose žūsta daugiausiai žmonių ir pan. Visa kita yra žiniasklaidos manipuliacija žmogiškaisiais jausmais: gailesčiu, siaubu, pykčiu etc.

Kietų ir minkštų žinių skirtumus būtina aptarti dėl to, kad būtent šis skirstymas kelia daug neaiškumų vertinant kriminalines naujienas. Daugelyje užsienio šalių kriminalai, informacija apie nusikaltimus ir nelaimės priskiriami minkštosios žinioms (soft news), tiesa, remiamasi tam tikra atranka, kurią puikiai apibūdina Marshall McLuhan knygoje „Kaip suprasti medijas“: „Potvyniai, gaisrai ir kitos bendruomenės katastrofos žemėje, jūroje ir ore, *kaip žinios*, pranoksta bet kokią asmeninį siaubą ar nusikaltimą“ (McLuhan, 2003, p.206).

Taigi katastrofos laikytinos kietomis, o vagystės, šeimyniniai konfliktai ir panašios nelaimės – minkštomis žiniomis. „Lietuvoje dėl nesusiformavusios informacijos rinkos mes iki šiol neturime

klasikinės „aukštos kokybės“, kaip, beje, ir klasikinės „geltonosios“ žiniasklaidos. Lietuvoje dominuoja tarpiniai variantai, kuriuose kriminalinė informacija dažniausiai pristatoma kaip pusiau analitinė, pusiau pramoginė, kaip savotiška faktų ir žurnalistinės vaizduotės mišrainė“ (Dobryninas, 2001).

Gana dirbtinai kriminalams taikomas **operatyvumo kriterijus**. Tarkim, įvyko avarija, kurioje žuvo du žmonės. Apie avariją skubama pranešti to paties vakaro žiniose, kitos dienos laikraštyje etc. Tačiau reikia pripažinti, kad apie tai pranešus po savaitės naujienos poveikis būtų tas pats, tik ji neatitiktų naujumo kriterijaus. Kad būtų paprasčiau vertinti – kitas pavyzdys: patvirtinamos naujos kelių eismo taisyklės, pagal kurias visi pėstieji, neturintys atšvaito baudžiami piniginėmis bandomis. Apie šias taisykles pranešus ne kitą dieną, o po savaitės, nukentėtų nemažai žmonių.

Naujienoms taikėme ir kitus – **naujumo, nekasdieniškumo, rimtumo, kriterijus**. Jie visi nesunkiai pritaikomi kone bet kuriam kriminaliniam pranešimui. Pateikiama nauja informacija. Ji atrenkama, nepranešama apie technines avarijas arba pareigūnų iškvietimus raminti triukšmaujančių žmonių ir pan. Būtent informacijai atrinkti ir taikomas rimtumo kriterijus: žuvusiųjų skaičius; grėsmė likusiems žmonėms, visuomenei; netinkama įstatyminė bazė, kurios pasekmė ir yra koks nors įvykis ir pan. Tokiu atveju, kriminalinė naujiena atitinka klasikinės naujienos apibrėžimą.

Apskritai, ne tik Lietuvoje aiškinant naujienos sąvoką, dažnai vartojamos formuluotės, atitinkančios kriminalinę realybę. Labai dažnai siekiant paaiškinti naujienos sąvoką pavyzdžiais, pasitelkiami kriminaliniai įvykiai, nelaimės, katastrofos. Naujienų laidas vedęs amerikietis Deivid Brinkley sako: „Naujiena yra neįprasta, netikėta žinia. Ramybė nėra naujienos. Jeigu lėktuvas nusileidžia laiku, tai jokia naujiena. Jeigu jis patenka į avariją, tai, deja, naujiena“ (Dennis, Merrill, 1997, p. 112).

Walter Lippmann rašo, kad „naujienos yra ne socialinių sąlygų veidrodis, o vieno išryškėjusio aspekto aprašymas“ (Dennis, Merril, 1997, p. 112). Žurnalo „TV antena“ redaktorė Neringa Jonušaitė šia tema taikliai ironizuoja: „Ekrane – paprasto žmogaus gyvenimas. Vyras kirviu užkapojo sugyventinę, tėvai sanguliauja su vaikais, narkomanija, AIDS, kempinligė. Siautėja „bulius““ (Jonušaitė, 2001, p.4). Ekrane tai įmanoma per dvidešimt žinių laidos minučių, o siekiant visa tai patirti gyvenime neužtiktų ir dienos.

Skyriuje aptarėme naujienų kriterijus bei minkštų ir kietų žinių skirtumus. Bandant išsiaiškinti kriminalinės naujienos prigimtį, akivaizdu, kad ji nėra vienalypė. Kriminalinė naujiena priklausomai nuo temos, įvykio reikšmingumo, aktualumo, gali būti tiek minkšta, tiek kieta žinia. Iš jos visuomet galime tikėtis faktiškumo, vis dėlto beveik taip pat tikėtina, kad kriminalinė informacija bus kelianti emocijas ar patenkinanti smalsumą, bet teikianti nedaug naudos.

1.2 Lietuvos ir užsienio žiniasklaidos skirtumai

1.2.1. Etiniai aspektai

Kriminalinių naujienų rengimas ir jo sąlygos be abejo turi įtakos tokių naujienų pateikimui. Čia reikia paaisyti įstatymų, o ypač atkreipti dėmesį į žurnalistinę etiką. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse yra nemažai straipsnių, kurie daugiau ar mažiau susiję su kriminalinių naujienų pateikimu.

Žurnalistas negali skatinti nusikalstamos ar kitokios kenksmingos asmeniui bei visuomenei veiklos, turi gerbti asmens privatumą, nepažeisti nekaltumo prezumpcijos, negali skelbti ikiteisminio tyrimo duomenų. Taip pat kodekse nurodoma nefotografuoti ir nefilmuoti asmens esančio afekto būsenoje ar mirties akivaizdoje, neviešinti informacijos leidžiančios identifikuoti nusikaltusius ar nukentėjusius asmenis, ypač nepilnamečius bei bandžiusius nusižudyti asmenis. Svarbu paminėti, jog etikos kodeksas nurodo nesikišti į šeimyninius konfliktus, nebent tokia informacija būtų viešasis interesas (Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, 2005).

Tačiau labiausiai su kriminalinių naujienų pateikimu susijęs 47 straipsnis: „Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi piktnaudžiauti katastrofų, avarių, mirties, smurto ar agresijos vaizdais, kurie gali žėisti ten atvaizduojamų asmenų ar jų artimųjų jausmus bei skaitytojų ir (ar) žiūrovų jautrumą“. Vis dėlto etikos kodekso laikymasis priklauso nuo kiekvieno žurnalistu moralės ir vertybių. Pasak A. Dobrynino „Ilgą laiką Lietuvos žiniasklaidoje vyravo palyginti neaukšto profesinio lygio ir nelabai etiški kriminalinių straipsnių bei reportažų standartai: buvo atskleidžiami įtariamųjų ir nusikaltimų aukų vardai bei veidai; stilistinėmis spaudos ir vaizdo priemonėmis brutalizuojamos bei patologiškai nagrinėjamos nusikaltimų detalės, pažeidžiami baudžiamojo proceso principai ir kt.“ (Dobryninas, 2001, p.76).

Jau anksčiau aptarėme, kad daugelis kriminalų ir atlieka tik emocinę funkciją, t.y. apeliuoja į žiūrovų jausmus, jų jautrumą. Etikos kodekse yra straipsnis, jog žurnalistas „privalo atskirti informaciją, kurios paskelbimą iš tikrųjų pateisina visuomenės (viešas) interesas nuo informacijos, kuri tik tenkina smalsumą“ (Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, 2005). Tačiau visiškai neaišku, ką šiuo atveju reiškia žodis „atskirti“. Atskirti sau, mintyse ar atskirti pateikiant skaitytojui/klausytojui/žiūrovui? Tokios dviprasmiškos taisyklės ir palieka erdvės nusižengimams.

Vis dažniau apie kriminalinių naujienų perteklių Lietuvos žiniasklaidoje užsimena ne tik žiniasklaidos ar žurnalistikos teoretikai, bet ir paprasti auditorijos nariai. Tai tik parodo, kad ieškoti viešojo intereso tokiose naujienose darosi vis labiau beprasmiška: „Kriminalinio pobūdžio informacijos skleidimas Lietuvoje turi savo specifiką. Nereikia pamiršti, kad Lietuvoje – kaip, beje, ir daugelyje kitų Vidurio ir Rytų Europos kraštų – nepriklausoma ir laisva žiniasklaida yra palyginti naujas fenomenas; čia informacijos rinka dar nėra susiformavusi, taip pat dar nėra nusistovėję ir

žurnalistiniai kriterijai dėl kriminalinio pobūdžio informacijos skleidimo visuomenėje. Todėl nenuostabu, kad tokia informacija intensyviai ir neretai be ypatingų moralinių skrupulų naudojama vien tam, kad būtų užtikrinta leidinio arba kanalo komercinė niša informacinėje rinkoje“ (Dobryninas, 2001).

Žinoma, negalima kategoriškai teigti, kad kitose Europos ar tuo labiau pasaulio šalyse kriminalai nerodomi arba rodomi griežtai laikantis etikos taisyklių. JAV komunikacijos mokslų specialistai iš kriminalų reikalauja naudos, t.y. tokia naujiena turi padėti susiorientuoti aplinkoje, nuolat ją iš naujo įvertinti ir pasirengti galimoms grėsmėms. Jie taip pat teigia, kad žiniasklaidoje pasirodančios kriminalinės istorijos (ar jos būtų naujienų, ar pramoginių žanrų) šią funkciją atlikti privalo (Ball-Rokeach, Loges, 2006).

1980 metais Amerikoje pasirodė naujas televizijos laidų žanras, kuriame šalia žurnalistikos labai daug vietos užėmė pramogos, šou elementai. Pasak JAV žiniasklaidą tyrinėjusių Ball-Rokeach ir Loges, „Tokie šou kaip *Cops*, *America's Most Wanted*, and *Unsolved Mysteries* sujungė tikrus areštus, interviu su žmonėmis, įsivėlusiais į nusikaltimus bei kitą dokumentinę informaciją drauge su daugybe dramatiinių elementų, kuriančių naują – kvazi-žurnalistikos – rūšį, niekinamą profesionalų, tačiau labai populiarią“ (Ball-Rokeach, Loges, 2006). Vadinasi, kriminalinės naujienos ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse pateikiamos ir kaip pramoginė, smalsumą tenkinanti informacija, nes taip pateikta informacija domina auditoriją.

Auditorijos susidomėjimas kriminalinėmis istorijomis visuomet išlieka, todėl žiniasklaida yra komerciškai suinteresuota tokią informaciją teikti, tačiau šiuo atveju reikia saiko tiek kalbant apie kiekybę, tiek apie kokybę. „Kriminalai paprastai yra geros istorijos; jie gali būti papasakoti kaip moralinės pjesės, dramatiški susidūrimai ir žmogiškojo susidomėjimo istorijos, net tais atvejais, kai jų kaip kietųjų žinių vertė nėra didelė“, rašo Sara Ball-Rokeach ir Bill Loges.

Viena yra pateikti moralės pamokų ir visai kas kita yra kurti virtualią tikrovę, bauginančią labiau nei ta, kurioje gyvename. Kriminalai vis rečiau transliuojami ir publikuojami atskirais blokais. Nemažai jų tampa pirmojo puslapio istorijomis arba pagrindinio televizijos žinių bloko dalimi. Todėl žiniasklaidos auditorijai vis sunkiau įvertinti realią kriminogeninę padėtį, nepainiojant jos su virtualia.

Psichologų teigimu, televizijos žiūrovai, mėgstantys ne sukurtas, bet neva realų gyvenimą rodančias laidas dažnai patiria „šaltinių painiavą“, t.y. neatskiria, kurią informaciją gavo iš žiniasklaidos, kurią iš kitų šaltinių. Dėl to tokie žmonės dažnai kur kas pesimistiškiau vertina savo aplinkos kriminogeninę padėtį (Ball-Rokeach, Loges, 2006).

1.2.2. Teisiniai aspektai

Kriminalinių naujienų rengimas iš žurnalisto reikalauja ir specifinių, dažniausiai teisinių žinių. Teisinių sistemų skirtumai skirtingose šalyse daro nemažą įtaką kriminalinių įvykių nušvietimui žiniasklaidoje. Esminiai teisiniai aspektai yra šie:

- a) informacijos šaltinio apsauga;
- b) teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su žiniasklaida;
- c) žurnalistų darbas įvykio vietoje.

Plačiau aptarsime kiekvieną atskirai.

Informacijos šaltinio apsauga

Žurnalisto teisė apsaugoti savo šaltinį nuo viešumos dažnai laikoma šalies demokratiškumo rodikliu. Vis dėlto „demokratiškose valstybėse informacijos šaltinio apsauga remiasi ir gana pragmatišku išskaičiavimu: visuomenei naudingiau, kad informacijos šaltiniai, net prisipažįstantys žiniasklaidai apie savo kalbę, teiktų kuo daugiau informacijos, padedančios išryškinti visuomenei svarbias problemas, į kurias valdžios institucijos po to dažniausiai priverčiamos sureaguoti, nei išaiškinti ir galbūt nubausti nusikaltėlių.“ (Martinonienė, 2002).

Žurnalisto teisė išsaugoti šaltinio paslaptį apskritai aktuali žurnalistikoje, tačiau ypatingą reikšmę ji įgyja, kai kalbame apie kriminalinius dalykus arba politinės korupcijos atvejus ir pan.

Elena Martinonienė straipsnyje „Kriminalinės žurnalistikos teisinio reglamentavimo principai ir praktika užsienyje“ aptaria skirtingų šalių teisines sistemas ir jose esančių nuostatų įtaką žiniasklaidai.

Vokietija ir Prancūzija yra šalys, kuriose tvirčiausiai saugoma informacijos šaltinio paslaptis. Prancūzijoje tokia nuostata priimta 1993 metais - „Baudžiamojo proceso kodekse buvo nustatyta, kad žurnalistas turi teisę neatskleisti savo informacijos šaltinio net jei jis liudija byloje, susijusioje su jo surinkta informacija.“ (Martinonienė, 2002), tačiau ir iki tol žurnalistai apeliuodami į nusistovėjusią tradiciją išvengdavo prievolės atskleisti šaltinį.

Vokietijoje žiniasklaidos veiklą reglamentuoja Žemių teismai, kurių nuostatos taip pat draudžia reikalauti atskleisti informacijos šaltinį net baudžiamojo nusikaltimo atveju. Vokietijos teismų praktikoje yra ir precedentas, kuris atskleidžia, jog išlygų teisei neatskleisti šaltinio praktiškai nėra: „byla buvo susijusi su žurnale "Spiegel" paskelbta anoniminių šaltinių informacija; šaltiniai teigė, kad teisėsaugos institucijos už kažkokias paslaugas yra pažadėjusios neteisėtą piniginių atlygį. Žurnalistas buvo apklausiamas teisme siekiant nustatyti informacijos šaltinių tapatybę. Teismo sprendime buvo akcentuota, kad valstybės interesas išaiškinti korumpuotus valstybės pareigūnus yra teisėtas ir šiuo atveju svarbesnis nei žurnalisto teisė į informacijos šaltinio paslaptį. Tačiau beveik po 14 metų, 1983 m., tas pats Federalinis konstitucinis teismas nurodė, kad

1969 m. nagrinėta byla galėjo būti išspręsta kitais būdais, neverčiant žurnalisto atkleisti šaltinių, nes ši teisė yra labai svarbi siekiant, kad tenkindama visuomenės poreikius žiniasklaida kontroliuotų ir atkleistų įvairius piktnaudžiavimus valstybės tarnyba“ (Martinonienė, 2002)

Daugelyje Europos šalių tam tikros išlygos vis dėlto nurodomos. Ispanijoje teismas gali įpareigoti žurnalistą atkleisti šaltinį, jei yra būtinas privalomas žiniasklaidos bendradarbiavimas su teisėsauga. Tačiau teismų praktikoje kol kas nebūta tokių atvejų, be to, iki galo neaiški ir privalomo bendradarbiavimo sąvoka. Švedijoje nurodomi keli atvejai, kai žurnalistas turi atkleisti šaltinį: valstybės išdavimas, šnipinėjimas ir pan. „Pabrėžtina, kad šiame įstatyme šaltinio paslapties išsaugojimas vertinamas ne kaip žurnalisto teisė, bet kaip pareiga, už kurios nesilaikymą, jei nėra šaltinio sutikimo, numatyta net baudžiamoji atsakomybė.“ (Martinonienė, 2002)

Norvegijoje žurnalistai taip pat gali būti verčiami atkleisti informacijos šaltinius itin svarbiais atvejais, o už atsisakymą tai daryti gresia piniginių baudos arba įkalinimas. Tačiau bausmės žiniasklaidos atstovams skiriamos retai arba labai nedidelės. Panaši situacija ir Olandijoje. Čia net teismui įpareigojus atkleisti šaltinį, būta atvejų, kai aukštesnės instancijos teismai tokį reikalavimą panaikina.

Japonijoje ši žurnalistų teisė ir kartu išimtis grindžiama precedentu, kai teisme ieškovas reikalavo atkleisti šaltinius. Tuomet teismas pripažino, kad „reikalauti iš žurnalistų atkleisti informacijos šaltinį galima tik tokia teisme, kuriame sprendžiami baudžiamosios atsakomybės klausimai“ (Martinonienė, 2002).

Lietuvoje šaltinio paslaptį gina Visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnis, kuriame nurodytos ir sąlygos, kai žurnalistai netenka teisės šią paslaptį saugoti: „Viešosios informacijos rengėjas, skleidėjas, jų dalyvis, žurnalistas turi teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio, išskyrus atvejus, kai informacijos šaltinį teismo sprendimu atkleisti būtina dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmenų konstitucinės teisės ir laisvės ir kad būtų vykdomas teisingumas“ (Visuomenės informavimo įstatymas, 2006). Taigi šaltinio apsauga Lietuvoje taip pat nėra absoliuti ir, pasak žurnalistikos ekspertų, tokia situacija normali, nes ji apsaugo valstybės teisingumo sistemą.

Teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas su žiniasklaida

Žiniasklaidos atstovams naudingi bet kokie ryšiai su žmonėmis, galinčiais suteikti informacijos. Vieni labiausiai vertinamų šaltinių – teisėsaugos institucijų darbuotojai. Jie turi informacijos ne tik apie nusikaltimus, nelaimės, bet ir apie politinius ar ekonominius valstybinio lygio nusikaltimus.

JAV Indianos universiteto mokslininkas Steven Chermak, tyrinėjęs teisėsaugos institucijų ir žurnalistų santykius, pastebi kad Amerikos teisėsauga sugeba pasinaudoti bendravimu su žurnalistais: „<...>teisėsaugos institucijų ryšys su žurnalistais yra simbiozinis, žiniasklaidai suteikiama tik dalinė informacija, per ją skelbiami propagandiniai pranešimai. Kaip pažymi autorius, žiniasklaidai toks bendradarbiavimas irgi naudingas, nes visuomenės informavimo priemonės yra pelno siekiančios struktūros, kurių naujienų rengimo ir pateikimo sprendimams daro įtaką reitingai, skaitytojų skaičius, tiražai.“ (Martinonienė, 2002).

Apskritai Jungtinėse Valstijose (kaip ir daugelyje Europos šalių) informaciją, kuri prieinama žurnalistams, gali gauti bet kuris pilietis. Čia vadovaujamas principu, kad informacija turi būti pasiekama kiekvienam piliečiui. Apribojimai numatyti tik tais atvejais, kai informacija yra išslaptinta, jos pavišimas gali pakenkti tyrimui ir pan. Tačiau tokiais atvejais galima reikalauti neišslaptintos dokumento dalies. Neatsakyti į pateiktą užklausą Jungtinėse Valstijose gali tik Federalinis tyrimų biuras – taip jis nei patvirtina, nei paneigia dokumento egzistavimo faktą ar pageidaujamą informaciją.

Tiesa, nepaisant to, kad teisėsaugos institucijos neskuba į užklausas atsakyti kuo greičiau ir verčiau atrenka žiniasklaidai pateikiamus dokumentus, daugelis stengiasi palaikyti draugiškus santykius su žurnalistais ir bent sukurti iliuziją, jog informacija teikiama.

Rusijoje daugelis teisės aktų, nustatančių žurnalistų teises yra gana dviprasmiški. Informacijos teikimas nėra suformuluotas, kaip teisėsaugos institucijų pareiga. Be to, daugelis prašymų gali būti atmesti, tarkim yra numatytas leidimas žurnalistams susipažinti su baudžiamųjų bylų medžiaga, tačiau „tokie prašymai dažnai atmetami motyvuojant, kad bylos medžiaga yra tardymo paslaptis. [...] Motyvas neleisti susipažinti su nutrauktos bylos dokumentais motyvuojant tardymo paslaptimi vertintinas kaip neteisėtas todėl, kad pati tardymo paslaptis apima tik parengtinio tyrimo laikotarpį, nutraukus bylą šis laikotarpis baigiasi. Todėl žurnalistas šioje situacijoje turi teisę susipažinti su visa nutrauktos bylos medžiaga, išskyrus tą, kuri sudaro kitokias saugomas įstatymu paslaptis“ (Martinonienė, 2002).

Lietuvoje galiojančiame „Visuomenės informavimo įstatyme“ nurodoma, jog teisę gauti informaciją turi kiekvienas asmuo. Informacija turi būti pateikiama per dieną arba (jei ją reikia surinkti) per savaitę. 18 straipsnis apibrėžia, kad neteikiama tokia informacija, „kuri pagal įstatymus yra valstybės, tarnybos, profesinė, komercinė ar banko paslaptis arba yra privataus pobūdžio informacija. <...> Neteikiama ir ta informacija, kurią teikti draudžia kiti įstatymai, nes jos suteikimas pakenktų valstybės saugumo ir gynybos interesams, baudžiamajam asmenų persekiojimui, skatintų pažeisti valstybės teritorijos vientisumą ar viešąją tvarką arba jos nesuteikimas užkirstų kelią teisės pažeidimams ar būtų labai svarbus žmonių sveikatai apsaugoti.“

Apie atsisakymą suteikti prašomą informaciją turi būti pranešta raštu, nurodant priežastis. (Visuomenės informavimo statymas, 2006).

Dvilypę situaciją sudaro teisės aktų skirtumai. Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymo 14 straipsnyje nurodoma, kad: „Informacija pareiškėjui turi būti pateikiama ne vėliau kaip per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos.“ Jei prašoma sudėtingos informacijos, terminą įstaiga gali pratęsti dar 20 dienų. (Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybės įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas, 2005). Be to, įstatymas suteikia teisę neteikti informacijos, jei pareiškėjo prašymas nekonkretus. Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius klausia: „Kas apibrėš konkretumą? Valdininkui gali atrodyti nekonkretu, o prašančiajam – konkretu.“ (Gintalaitė, 2005). Lietuvoje kol kas sudaromos galimybės valstybės įstaigoms vilkinti informacijos teikimą ar net jo išvengti.

Žurnalistų darbas įvykio vietoje

Kalbant apie žurnalisto darbą įvykio vietoje, labai svarbūs teisės aktai, numatantys kur, ką ir kokiomis aplinkybėmis leidžiama fotografuoti bei filmuoti. 2006 metais priimtas naujasis „Visuomenės informavimo įstatymas“ sulaukė nemažo žurnalistų pasipriešinimo dėl tryliktojo straipsnio, kuris draudžia „<...>be asmens sutikimo filmuoti, fotografuoti, daryti garso ir vaizdo įrašus fizinio asmens gyvenamojoje patalpoje, fizinio asmens privačioje namų valdoje ir jai priklausančioje aptvertoje ar kitaip aiškiai pažymėtoje teritorijoje, nepaisant to, ar tas asmuo yra nurodytose vietose“ (Visuomenės informavimo įstatymas, 2006).

Toks pat draudimas taikomas ir JAV – neva, jei tokie veiksmai draudžiami visiems asmenims, tai kodėl turėtų būti išskiriami žurnalistai. Tačiau Lietuvoje nurodomas atvejis, kai toks draudimas negalioja. 14 straipsnyje rašoma: „Informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Be to, informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes.“ Tokios išimtys Jungtinėse Valstijose netaikomos.

Lietuvoje taip pat diskutuota dėl draudimo filmuoti ar fotografuoti nepilnamečius. Svarstant įstatymo pakeitimus, Seimo nariai aiškinosi, kaip žurnalistai galės informuoti apie Rugsėjo 1-osios šventę, jeigu jiems neleista rodyti vaikų. Tačiau šis draudimas įstatyme liko, o praktikoje jis griežčiausiai taikomas rengiant būtent kriminalines naujienas. Kalbant apie kriminalines naujienas įstatyme numatyta ir mirusio asmens teisių apsauga: „[draudžiama] be mirusiojo ar žuvusiojo šeimos narių sutikimo filmuoti, fotografuoti mirusįjį ar žuvusįjį stambiu planu ar daryti jo vaizdo įrašus“ (Visuomenės informavimo įstatymas, 2006).

Rusijos įstatymai šiuo atveju galėtų pasirodyti gana liberalūs, tačiau juose neretai vienu sakiniu leidžiama, o kitu uždraudžiama. Visuomenės informavimo įstatyme leidžiama žurnalistams dirbti ekstremalių įvykių vietose, net jei ten neleidžiami pašaliniai asmenys. Tačiau baudžiamajame kodekse panaikinus bausmes už nesuteiktą informaciją, žurnalistai dažnai išvaromi iš įvykio vietos, prieš juos naudojama jėga. „Tai ne tik sudaro prielaidas nuslėpti tikrąją ekstremalios situacijos padėtį, padarytą žalą, esamus bei galimus padarinius, bet ir žalinga visais kitais piktybiško informacijos neteikimo atvejais. RF VI įstatymo nuostata dėl pareigūnų ir valdininkų informacijos teikimo tampa niekine, nes nėra numatyta atsakomybė už šios nuostatos nesilaikymą“ (Martinonienė, 2002).

Lietuvos žurnalistai taip pat skundžiasi, kad įvykio vietoje jų darbą labai riboja teisėsaugos pareigūnai. Žinoma, jie turi teisę aptverti nusikaltimo vietą, leisti ją filmuoti ir fotografuoti tik iš toliau, netrukdamat atlikti tyrimo, tačiau informaciją suteikti privalo. Generalinio prokuroro pavaduotojas Gintaras Jasaitis taip apibūdina pareigūnų teises įvykio vietoje: „<...>jeigu įvykis yra svarbus teisės atžvilgiu, tuomet pagrindinė teisė rinkti informaciją priklauso pareigūnui. Ikiteisminio tyrimo įstaigų tyrėjams įstatymas suteikia galias rinkti ir kaupti informaciją, kaupti duomenis apie šio pobūdžio įvykius. Tokių teisių paprasti piliečiai neturi. Žurnalistai taip pat. Tik pareigūnas gali apžiūrėti įvykio vietą, gali drausti patekti į ją kitiems asmenims, atlikti procesinius prievartos veiksmus, apklausti liudytojus ir pan.“ (Juodytė, 2008).

Vis dėlto apie tai, kad su žurnalistais bendradarbiauti verta liudija ir tokie žiniasklaidos atstovų pasisakymai: „Turiu galvą šiuo atveju (o ir kitais taip pat) nulenkti prieš Vilniaus policijos viršininko pavaduotoją Antaną Mikulskį. Paprašytas jis dar įvykio vietoje retai kada atsisako oficialiai žurnalistus informuoti apie įvykį. Informuoja trumpai ir glaustai, tyrimo paslapčių neišduoda, tačiau bent jau būna aišku kas vyksta. Visi lieka patenkinti. Žurnalistai, kad gavo šiokią tokią informaciją, įvykio vietoje dirbantys pareigūnai, - kad bent trumpam žurnalistai nuo jų atstojo” – rašo portalo alfa.lt žurnalistas Andrius Vaitkevičius. (Vaitkevičius, 2007).

Lietuvos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas už neteisėtą atsisakymą teikti informaciją numato bausmes: „Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovų atsisakymas teikti informaciją masinės informacijos priemonės atstovui, išskyrus informaciją, kuri neskelbtina pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, nenurodant atsisakymo priežasties ar trukdymas žurnalistui vykdyti savo profesinę pareigą - užtraukia baudą valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vadovams nuo penkiasdešimties iki penkių šimtų litų“. Už pakartotinį pažeidimą skiriama bauda nuo dviejų šimtų iki tūkstančio litų. Tik prieš porą metų buvo padidintos bausmės bei numatyta, kad už informacijos nesuteikimą turi būti baudžiami ir savivaldybių atstovai.

Tačiau praktikoje tokių bylų, kur žurnalistai skųstųsi dėl negautos informacijos – labai mažai. Per 2005 metus, kai baudos buvo dar mažesnės nei dabar, nebuvo užfiksuota nė vienos bylos pagal

ši kodekso straipsnį. „Kovoti teismuose su informacijos nesuteikiančiais valdininkais – pernelyg ilgas ir varginantis užsiėmimas, kurio praktinė nauda abejotina jau vien dėl to, kad pavėluotai gauta informacija būna praradusi aktualumą, taigi ir didelę vertės dalį. O moralinė satisfakcija nubaudus kaltininką 100, 200 arba net maksimalia 500 litų bauda vargu ar kam atrodo didelė pergalė“ (Praninskas, 2006).

Žurnalistai negali būti tikri, kad visada teisingai įvertina jiems taikomus teisės aktus, ypač, kai patys teisės aktai kuria painiavą. Jie neužtikrinti, ar galės apginti savo šaltinį. Toks neužtikrintumas yra žalingas žodžio laisvei, nes iš esmės apsunkena informacijos viešinimą. Baiminantis bausmių, sankcijų, informacija gali būti nutylima, laukiama patogesnio momento, o kai informacija kriminalinė, baiminamasi ne tik teisėsaugos ar etikos sargų, bet ir straipsnio ar reportažo herojų, kuriems ne visuomet norisi viešumos. Kita vertus, nei šaltinio apsauga, nei teisėsaugos prievolė teikti informacija nėra ir negali būti absoliutūs. Kai kurie ribojimai būtini, siekiant išsaugoti šalies konstitucinę tvarką, ar paprasčiausiai išvengti žurnalistų piktnaudžiavimo, tačiau visi ribojimai turi baigtis anksčiau nei juos galima vadinti cenzūra.

2. KRIMINALINIŲ NAUJIENŲ POREIKIS VISUOMENĖJE: SOCIOKULTŪRINIS ASPEKTAS

Kriminalinių naujienų poreikį visuomenėje galima aiškinti įvairiai. Iš esmės jų populiarumo priežastis aiškinsimės tyrime. Vis dėlto šiame skyriuje apžvelgsime porą itin įdomių ir svarbių aspektų. Regiono, šalies ar net išskirtinai laikmečio suformuota kultūra kuria ir požiūrį į mirtį, nelaimę, skausmą. Tas požiūris gali veikti tiek žiniasklaidą, tiek jos auditoriją, vertinant skirtingas naujienas, jas pateikiant. Be abejo, įrodyti kultūros įtaką kriminalinių naujienų vertinimui būtų sunku, - tai labiau filosofinis, psichologinis aspektas, reikalaujantis mokslinių eksperimentų. Tačiau apžvelgsime teorinę literatūrą, kuri leidžia daryti prielaidas, jog mirties, skausmo nuojautos daro kriminalines naujienas politiniu, socialiniu reiškiniu, ne tik veikiamu kultūrų, bet ir šiek tiek jas formuojančiu.

Taip pat šiame skyriuje išanalizuosime, kriminalinės realybės veikėjų santykių ir nusikaltimų kontrolės politikos įtaką kriminalinių naujienų kiekybei ir kokybei. Gebėjimas nemarginalizuoti kriminalinės žurnalistikos, galėtų padėti išvengti perdėto domėjimosi ja, smalsumo. Tai priklauso nuo kriminalinės realybės veikėjų bendradarbiavimo ir to bendradarbiavimo įvaizdžio, kuris sukuriamas žiniasklaidoje.

2.1 . Mirtis – kriminalinės naujienos vertės ir kultūrų kaitos matas

Sociologų teigimu, daugelis pasaulyje įvykdomų nusikaltimų yra nesunkūs ir dažniausiai turtiniai. Tačiau jei turtinis nusikaltimas nesusijęs su milijoninėmis sumomis, jis greičiausiai nesulauks žiniasklaidos dėmesio. Žiniasklaida skaičiuoja mirtis. „Žmogžudystės užima tik mažą dalį bendroje nusikaltimų struktūroje, tačiau spaudoje jų dalis žymiai didesnė“ (Dobryninas, 2001). Akivaizdu, kad žurnalistai įsitikinę, jog būtent mirtys kriminalą paverčia naujiena ir kuo daugiau mirčių, tuo ta naujiena tikresnė. Iš tikrųjų kultūrinis mirties vertinimas labai glaudžiai susijęs su tokiu žiniasklaidos ir (galbūt) visuomenės požiūriu į smurtinius nusikaltimus.

Tarpkultūrinėse studijose analizuojami skirtingose kultūrose paplitę ritualai, tradicijos. Nemažai dėmesio skiriama ritualams, kurie susiję su esminiais žmogaus gyvenimo įvykiais – gimimu, santuoka, mirtimi. Būtent mirties ritualai – gedėjimas, tolesnis mirusiojo vaidmuo gyvųjų gyvenime – gali padėti išsiaiškinti, kodėl skirtingų kultūrų žmonės skirtingai vertina pačią mirtį, o tuo pačiu ir jos viešinimą žiniasklaidoje.

Sociologijos ir antropologijos profesorius Michael C. Kearl išskiria tris kultūrų tipus:

- kultūros priimančios mirtį (susitaikančios);
- kultūros neigiančios mirtį;
- kultūros ignoruojančios mirtį.

Atskirti šias tris kultūras galima pagal tokius požymius:

- kaip jie supranta gyvenimo prasmę, mirtį ir pomirtinį gyvenimą
- laidotuvių ritualai, kūno sunaikinimo papročiai
- fizinės ir simbolinės skirties (sienos) tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulio suvokimas
- mirusiųjų vaidmuo gyvųjų pasaulyje
- ar mirtis yra viešas ar privatus įvykis
- socialinės stigmatos, kurią patiria mirštantysis, mirusysis ar gedintieji laipsnis
- pozicija dėl mirties prevencijos ir vengimo
- vaikų įtraukimas į laidotuvių ritualus, pasakojimai apie mirtį
- mirties kaip uždraustos temos (tabu) statusas kasdienėje kalboje
- mirties leksika (terminai susiję su mirtimi ir jų vartojimas skirtingose situacijose: komentuojant sporto varžybas, dirbant, žaidžiant, pvz.: a komanda tokiu žaidimu pribaigs savo sirgalius; dirbsiu iki nukritimo; negyvai užkudenti ir pan.)
- mirties tema mene (Kearl, 2008)

Nepaisant daugybės procesinių skirtumų, susijusių su mirtimi, sociologai ir antropologai linkę ieškoti bendrumo. Sielvartą ir gedėjimą, pasak mokslininkų, galima vertinti ir kaip instinktą, kuris bendras visiems žmonėms. Skiriasi tik ritualai. Pagrindinis gedulo modelis grįstas prisirišimo

instinktu, kuris lemia, kad mirtį žmonės suvokia ir išgyvena panašiai kaip vaikas išgyvena atskyrimą nuo motinos: pirmiausia jis protestuoja ir stengiasi susigrąžinti ryšį, po to netenka vilties, tačiau prisirišimas išlieka, kol pamažu emocinis ryšys blėsta ir jo arba nelieka, arba lieka palyginti silpnas.

Pabrėžiama, kad kiekis ryšių, kurių nutrūkimą sunku išgyventi, auga kartu su žmogumi. Bręsdamas jis kuria naujus ryšius – šeimoje, profesinėje srityje, kaimynystėje, tautoje. Todėl vis daugiau mirčių žmogui tampa svarbios ir reikalaujančios emocinio tvirtumo. (Klass, 2007)

Įvertinę visus kultūrinius skirtumus, mokslininkai linkę išskirti du bruožus, kurie lemia mirties vertinimą ir jos reikšmę visuomenei:

1. religija;
2. bendruomenės dydis.

Religija lemia daugelį anksčiau išvardytų kultūrinių požymių, nusakančių mirties vertinimą. Didžiausia atskirtis, be abejo, pastebima tarp tradicinių Rytų ir Vakarų religijų.

Bendruomenės dydis iš esmės susijęs su jau aptartu prierašumo instinktu. Mažose bendruomenėse žmonės labiau susiję vienas su kitu, jų ryšiai neapsiriboja vien šeima. Tokiose bendruomenėse mirus vaiko tėvams dažniausiai greitai atsiranda žmonės pasiimantys auginti našlaitį ir pan. Mažos bendruomenės dažniausiai susiformuoja kaimo vietovėse, tačiau įmanoma, jog glaudūs ryšiai atsirastų ir didmiestyje tarp daugiabučio kaimynų ar kitose panašiose situacijose. Tačiau tokių bendruomenių mažėja. Kur kas daugiau šiuo metu rastume padrikų socialinių tinklų didmiesčiuose, kur vieno ar kelių žmonių mirtis yra vien šeimos bei artimųjų problema (Klass, 2007). Mažos bendruomenės sunkiau išgyvena laikmečio pokyčius, svetimėjimą, todėl joms būtina kompensuoti realių socialinių ryšių trūkumą. Gali būti, kad neartimo žmogaus mirtis šiuolaikinėje visuomenėje dėl socialinių atstumų tampa vis svetesnė ir nekelia tiek emocijų, šį trūkumą ir tenka dirbtinai kompensuoti žiniasklaidoje.

Bandant paaiškinti mirties reikšmę reikėtų atsižvelgti ne tik į kultūrinius, bet ir į istorinius pokyčius visuomenėse.

Philippe Aries išskiria penkis mirties modelius, keliavusius per istoriją iki šių dienų:

- Rami („prijaukinta“) mirtis (angl. - tame death). Mirtis suvokiama kaip artimas ir pažįstamas procesas, kuriam būdingas viešumas ir rituališkumas. Ritualuose dalyvauja ir vaikai.
- Savojo „aš“ mirtis (angl. – death of self). Augant individualizmui ir silpnėjant tradiciniams ryšiams bendruomenėje, mirtis tapo momentu, kai neva atsiskleidžia asmenybės esmė.
- Tolima ir neišvengiama (grėsminga) mirtis (ang. – remote ant imminent death). XVIII amžiuje mirtis pradėta vertinti kaip savotiškas gyvenimo lūžis arba trūkis, o ne amžinybės dalis.
- Kito mirtis (angl. – death of the other). Baimės susijusios su savo mirtimi XIX amžiuje tampa baimėmis susijusiomis su kitu, artimų žmonių mirtimi. Mirtis romantizuojama.

- Nematoma mirtis (angl. – invisible death). Mirtis suasmeninama, o pats mirimo procesas perkeliamas į gydymo įstaigas, todėl XX amžiuje vyraujančiu požiūriu tampa mirties neigimas. Iškyla požiūris, kad individo mirtis tarp daugybės kitų svarbių dalykų pasaulyje, yra nereikšmingas įvykis. (Kearl, 2008).

Kyla klausimas, koku būdu mirtis, kuri mūsų laikais pagal aptartą klasifikaciją yra tapusi nematoma ir nereikšminga, sukelia tokį susidomėjimą vos atsidūrusi žiniasklaidos akiratyje? Filosofas Leonidas Donskis tai aiškina sadomazochistinių polinkių dominavimu socialiniame charakteryje: „Kaip yra pastebėjęs Erichas Frommas, tik neįsigilinusiems į šiuos dalykus gali atrodyti, kad sadizmas ir mazochizmas yra charakterio ar asmenybės struktūros tendencijos, priešingos viena kitai. Iš tikrųjų jos glaudžiai susijusios ir neretai susipina į sadomazochistinį mazgą būtent todėl, kad kyla iš to paties šaltinio – vienatvės, išmestumo iš pasaulio ir izoliacijos baimės. Kadangi laisvė paprastai silpnesnių žmonių suvokiama kaip stovėjimas nuogam ir bejėgiam prieš niūrų ir priešišką pasaulį, nuo to gelbėjamosi palaužiant svetimą arba savo paties asmenybę“ (Donskis, 2008)

Vadinasi, mūsų laikmetyje ir iš esmės Vakarų kultūroje įsigalintis susvetimėjimas, socialinė vienatvė sukelia kankinimo ir kankinimosi poreikį. Šį poreikį patenkina kriminalizuota žiniasklaida. Sadizmas tokiu atveju susijęs su noru valdyti ir kontroliuoti, o žiniasklaidoje atspindima kriminalinė realybė sukuria iliuziją, jog padėtis kontroliuojama. Mazochizmas skirtas sumenkinti save tarsi patvirtinant, jog ir mano mirtis pasauliui nebūtų reikšminga.

Kalbėdamas apie Lietuvos situaciją, Donskis siūlo susieti smurtą žiniasklaidoje su sadomazochistiniu mūsų šalies politikos komentavimu. Sadomazochistiniai polinkiai psichoanalitikų dažnai priskiriami autoritarinei asmenybei: „Frommas savo puikioje studijoje „Pabėgimas nuo laisvės“ yra pastebėjęs, kad ,autoritarinei asmenybei itin patraukli ideologija, vaizduojanti prigimtį kaip galingą jėgą, kuriai dera paklusti, arba kalba, sadistiškai apibūdinanti politinius įvykius; tai skaitydamas arba girdėdamas toks žmogus patiria psichologinį pasitenkinimą“. <...>Autoritarinė asmenybė visų pirma pati kuria tokią žiniasklaidą. Tai ir jos kerštas pasauliui, ir paklusimo bei valdžios dialektika, ir kitų bei savęs žeminimo džiaugsmas“ (Donskis, 2008).

2.1.1 „Mirtis - modernios valdžios priešas“ (M. Foucault)

Michel Foucault „Seksualumo istorijoje“ atkreipia dėmesį į dvi skirtingas kultūras, nulėmusias socialinius visuomenės santykius ir valdžios formas. Iki XIX amžiaus, pasak Foucault, gyvavo „kraujo kultūra“. Čia esminę simbolinę reikšmę turėjo kraujas. Jis ne tik suskirstydavo žmones į luomus, bet nusakė pačios visuomenės vertybes: „<...> čia garbستomas karas ir bijoma

bado, čia triumfuoja mirtis, suverenas su kalaviju, budelis ir kankinimai, tai visuomenės, kurioje valdžia reiškiasi per kraują; kraujas čia yra realybė, turinti simbolinę funkciją“. (Foucault, 1999, p. 113)

Šiuolaikinę visuomenę (tiksliau, visuomenę nuo pat XIX amžiaus), Foucault vadina „sekso“ arba „seksualumo“ visuomene: „valdžios mechanizmai nukreipti į rūši, jos atsparumą, gebėjimą valdyti arba gerai save išnaudoti. Sveikata, palikuonys, rasė, giminės ateitis, socialinio kūno gyvybingumas – valdžia čia kalba apie seksualumą su seksualumu.“ (Foucault, 1999, p. 113)

Pasak Foucault, seksualumo visuomenė visiškai neišstūmė kraujo visuomenės, pavyzdžiui, liko susirūpinimas kraujo grynumu, kurį mes vadiname rasizmu. Tačiau viskas tapo persmelkta seksualumo dėsniais. Foucault pastebi ir seksualumo, kaip priemonės valdžios propagandai skleisti įsitvirtinimą: „Dažnai primenamos tos nesusikaičiuojamos priemonės, kurių griebėsi senoji krikščionybė, norėdama mus priversti nekęsti kūno; bet truputį pagalvokime apie visas gudrybes, kurių per keletą amžių buvo imtasi verčiant mus pamilti seksą<...>“. (Foucault, 1999, p. 123)

Kraujo kultūrą galime sieti su senąja viduramžių bažnyčia, kuri viską buvo atidavusi į Dievo rankas: valdžia – iš Dievo, luomai, titulai, garbė – iš Dievo. Mirties bausmė, kurią skiria valdovas – iš Dievo ir t.t., tuo metu sekso kultūra radosi kaip priešprieša kraujo kultūrai. Arba, jei dar tiksliau, sekso kultūra demaskavo kraujo kultūrą. Bažnyčia, niekinusi kūną ar bent jau deklaravusi neteikianti jam jokios esminės reikšmės, išskyrus, fiziologinių funkcijų būtinybę, buvo demaskuota ir pastatyta prieš patį paprasčiausią faktą: kūnas – taip pat iš Dievo. Sekso kultūros gimimo laikotarpiu tai buvo savotiška erezija, kurią įteisino valdžia, siekusi atskirti valdymą nuo religijos. Iš esmės tokia erezija bažnyčiai nepatiko vien dėl to, kad priminė Antikos, pagonybės laikus, kai kūnas buvo prižiūrimas, tobulinamas ir net garbinamas.

Toks Michel Foucault teorijos interpretavimas iš tiesų yra gana primityvus, tačiau kartu ir pamatinis, norint išsiaiškinti jo filosofijos ryšį su *mirties* kultūra. Pats Foucault pripažįsta, kad seksualumo kultūra neišstūmė kraujo kultūros, vadinasi abi jos gyvavo, bet buvo negrynos, o jungiamos kažkokio elemento – ir bendro joms abiemis, ir priklausančio tiek bažnyčiai, tiek valdžiai. Tas elementas ir yra mirtis.

Ilgą laiką mirtis labiau priklausė bažnyčiai – laidojimo papročiai, paskutinio patepimo sakramentas, mirties bausmė, kaip jau minėjome, - iš Dievo. Tačiau pamažu mirtį ėmė savintis valdžia. Renata Dubinskaitė straipsnyje „Mirtis, reikalaujanti viešumo“ rašo: „mirtis iškeliauja į ligonines, tampa techniniu faktu nutraukus gydymą <...>“ (Dubinskaitė, 2002, p. 29), o ligonines prižiūri valstybė, ji taip pat gali spręsti ar įteisinti vieną ar kitą laidojimo būdą ir bažnyčia čia teturi patariamąjį balsą. Tačiau pats laidojimo procesas, ceremonija ir toliau lieka bažnyčios žinioje ir valioje. Žinoma, galbūt galima rasti ir daugiau elementų jungiančių bažnyčią ir valdžią, kraujo ir

sekso visuomenės, tačiau išsiaiškinkime, kodėl mirtis apskritai tapo tuo elementu, dėl kurio buvo verta kovoti. Ir kodėl mirtis šiuo metu yra išsprūdusi tiek iš valdžios, tiek iš bažnyčios kontrolės.

Kai valdžia ir bažnyčia dar veikė išvien, t.y. iki septynioliktojo amžiaus, visi kankinimai, mirties bausmės vykdymas, žudynės, buvo vieši. Jie simbolizavo valdovų galią ir būdavo organizuojami kaip savotiškos viešos valdžios reklaminės akcijos, kuriomis siekiama įtvirtinti valdžią, išgąsdinti, pasirodyti. Tačiau jau aštuonioliktame amžiuje imta demonstruoti galią gyvybei, o ne mirčiai. Pasak Foucault, kuriasi *anatopolitika* ir *biopolitika*. Pirmoji skirta kūno gebėjimų ugdymui, antroji koncentruota į biologinius procesus: „<...> visumą, , gimstamumą bei mirštamumą, sveikatos būklę, gyvenimo trukmę, ilgaamžiškumą.“ (Foucault, 1999, p. 106).

Taigi valdžia visomis išgalėmis investuoja į seksualumo (gyvybės) visuomenę ir mirtis tokioje visuomenėje tampa nenormali, net nepadori. Juk žmonės raginami saugoti sveikatą, didinti populiaciją, būti stipriais ir sveikais. Mirtis tapo silpnumo, nukrypimo nuo normos ženklu. „Būtent gyvenimui taikomos visame jo kelyje valdžios paspęstos žabangos; mirtis yra valdžios riba, akimirka kuri iš jos išsprūsta; ji tampa slapčiausiu, ,privačiausiu‘ egzistencijos tašku.“ (Foucault, 1999, p. 106)

Kitais tariant, mirtis nebėra pavaldi nei religijai, nei valdžiai, ji tampa demokratijos produktu ir visiškai atsiduoda į liaudies, visuomenės, žmonių, žmogaus rankas, o šiuolaikinėje visuomenėje tam tikru mastu ir į žiniasklaidos rankas.

Kitame veikale „Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas“ Michel Foucault aprašo dvejopus valdžios bandymus suvaldyti mirtį. Pirmasis modelis – 17 amžiaus valdžios bandymas imtis priemonių apsaugant miestą nuo maro. Kaip rašo pats Foucault – tai „<...>blokuojanti disciplina, uždara institucija, iškilusi visuomenės pakraštyje ir atliekanti vien tik negatyvias funkcijas: sustabdyti blogį, nutraukti komunikaciją, suspenduoti laiką.“ (Foucault, 1998, p. 247). Antrasis modelis – panoptikonas. Tai filosofo Jeremy Bentham pasiūlytas architektūrinis kalėjimo modelis, kuris vėliau įvairių mąstytojų buvo tobulinamas ir virto bene išraiškingiausiu globalios visuomenės modeliu. Pasak Michel Foucault, panoptikonas išvengia prievartinės valdžios, kuri būdinga saugant miestą nuo maro. Individas būdamas panoptikono dalimi *disciplinuoja save pats*. „Mes esame ne amfiteatre ir ne scenoje, o panoptinėje mašinoje, persmelkti valdžios, kurios efektus patys sukeliame, nes esame vienas iš jos dantračių“ (Foucault, 1998, p. 256). Amfiteatras čia paminimas, nes Foucault teigia, kad anksčiau buvusi *reginio visuomenė* reikalavo, jog visi matytų vieną, o dabartinė *priežiūros visuomenė* siekia, kad vienas ar nedaugelis matytų visus.

Šį panoptinį modelį filosofas Zygmunt Bauman perkonstruoja į sinoptinį ir jį pritaiko žiniasklaidos sistemai. Veikale „Globalizacija: pasekmės žmogui“ Bauman teigia: „Panoptikone keli atrinkti vietiniai stebi kitus vietinius (prieš atsirandant Panoptikonui, normalūs žemesnio rango vietiniai žmonės stebėjo tam tikrus atrinktuosius). Sinoptikone vietiniai, lokalieji stebi

globaliuosius. <...> Šiame pasaulyje izoliuoti ir išrūšiuoti vietiniai, lokalieji, susitinka su globaliaisiais reguliariose sutelevizintose dangaus transliacijose. Susitikimo atgarsiai nuaidi per visą Žemę slopindami visus vietinius garsus, tačiau yra atspindimi lokalinių sienų - šitaip atskleidžiamas ir sykiu sustiprinamas tų kalėjimą primenančių sienų tvirtumas“ (Bauman, 2002, p. 29-30).

Būtent tokio globalaus panoptikono sukūrimas žiniasklaidai padeda galbūt ne valdyti mirtį, bet bent jau vykdyti savotišką jos priežiūrą. Kartu įtikinant žmones, jog tą priežiūrą vykdo jie patys. Tai ir buvo viena esminių panoptikono modelio sąlygų – kad disciplina kiltų iš paties žmogaus. Vadinasi mirtis, išsprūdusi iš valdžios rankų, tapo nebevaldoma, net atmetama, neigiama, nes ji niekaip neatitiko gyvybės politikos principų. Tačiau netapo ir laisva, ji atsidūrė žiniasklaidoje ir turėjo paklusti jos taisyklėms. Šis mirties „perėjimas“ į žiniasklaidą tolygus perėjimui į kitą barikadų pusę, nes žiniasklaida tradiciškai laikoma valdžios kritike ar net priešė.

2.1.2 Išviešinta mirtis – kolektyvinių aistrų šaltinis

Atitekusi žmogui, t.y. suprivatinta mirtis anaipol netampa individuali. Atvirkščiai – dažnai ji tampa žmonių socializacijos pagrindu. Jean Baudrillard supriešina šiuolaikinę kultūrą su primityviomis, kuriose mirtis visuomet buvo ir tebėra tam tikras kolektyvinis mainų su protėviais procesas. Ir nors, pasak Baudrillard, bet kokia kitokia nei individuali ir tyli mirtis tampa *socialiniu skandalu*, mums tas skandalas būtinas. Natūrali mirtis nebesulaukia kolektyvinio gedėjimo, nes tik žiauri mirtis yra „vienintelė kažko panašaus į aukojimą manifestacija <...>, nuo to momento, kai ji išslysta iš ‚natūralaus‘ proto ir tampa iššūkiu gamtai, ji vėl tampa grupės dalyku, reikalaujančiu kolektyvinio ir simbolinio atsako; žodžiu, ji sukelia aistrą nenatūralumui, kuri tuo metu yra ir aistra aukoti“ (Baudrillard, 1993; Dubinskaitė, 2002, p. 35)

Tokią būseną Mark Seltzer vadina „*žaidos kultūra*“ arba „*patologine viešąja erdve*“. Seltzer teigia, kad užuomina apie kūnų ir asmenų atvėrimą viešajam patyrimui yra jau pačioje viešosios erdvės kaip atviros erdvės sąvokoje. „J. Habermas atvirumo sąvoka, viešoji erdvė, žinoma, yra alternatyva viešo žiaurumo erdvei (valstybės ir policijos sritis): žmonių individualumo pakeitimas per viešosios erdvės visuotinumą ir abstraktumą principus“ (Seltzer, 1997). Vis dėlto, Seltzer manymu, tai rodo aštuonioliktojo amžiaus Habermas teorijos ribotumą, nes kaip tik tai, kad „<...>privatus ir viešas bendrauja kūnų ir asmenų atsivėrime ir susirinkime aplink žaidimą, galima aiškinti radikalia viešosios erdvės mutacija ir persikėlimu prie dalijamų ir atkuriamų patologinio viešo žiaurumo reginių.“ (Seltzer, 1997). Taigi Seltzer įsitikinęs, kad viešosios erdvės sąvoka jau nebeatskirama nuo kolektyvinio susirinkimo aplink žaidimo vietą, traumas ir patologijas: „Žaidimas yra visuomeniškumo prielaida <...>“.

Tačiau paprastai iš žmogaus tikimasi, kad jis šlykštės mirties nešvarumu, brutalumu, o ne domės ja. Potraukio nešvarumui šaknų tenka ieškoti tose primityviose kultūrose, apie kurias užsiminė ir Jean Baudrillard. Tai paveldėtas pirmykštis mirties patyrimas. Štai vienas iš pavyzdžių, kaip priimama ir suvokiama mirtis: anglų keliautojas Vulfstanas, keliavęs po aisčių (prūsų) žemę apie 880 - 890 m., rašė, kad „mirusieji buvo laikomi namie mėnesį ir ilgiau, karaliai ir įžymieji žmonės po pusmetį (užšaldyti). Giminaičiai ir draugai prie mirusiojo gerdavo ir linksmindavosi“ (Dundulienė, 1990, p. 70-71).

Vulfstanas užsimena ir apie turto dalybas, tačiau svarbiau šioje citatoje pačios ceremonijos apibūdinimas – „gerdavo ir linksmindavosi“. Tai bendruomenės susibūrimas, buvimas kartu.

Gerard Bucher tokį linksminimąsi vadina jau paskutiniąja mirusiojo išlydėjimo faze. Straipsnyje „Pirmykščio mirties patyrimo paveldimoji galia“ jis mini tris pirmykščio mirties ritualinimo formas: 1) lemiamas vaidmuo skiriamas „mirusio savo gentainio fiziniam gedimui, jo kūno irimui ir ‚švarių‘ palaikų pasirodymui išnykus mirties dvokui“ (Bucher 1996, p. 281). Tai daroma įvairiais būdais laidojant kūną – užkasant, deginant, atiduodant žvėrimis ir pan. 2) išskiriamos gedulo fazės ir pareigų pasiskirstymas. Gedintieji ir mirusiojo artimieji sudaro grupę, kuri tam tikrą laiko tarpą būna atskirta nuo kitos grupės – likusios bendruomenės. Gedintieji arba „mirties žmonės“ palydi mirusįjį anapus. Vėliau vyksta laidotuvių ceremonija, o gedintieji *priimami atgal į bendruomenę*. Tačiau pūvantis kūnas ir akistata su artimo mirtimi gedintiesiems sukeldavo pamatinius, negrįžtamus pokyčius. Tai buvo laikoma savotišku pažinimu: „susitikimo aspektas pirmiausia priklauso nuo gilaus jausminio sukrėtimo, stipraus emocinio šoko, kurį sukėlė ne pats gentainio mirties įsisąmoninimas, o pradinis patikėjimas ‚regėjimu‘, kad kitas ‚aš‘ virsta šlykščiai pūvančiu kūnu. Užklupęs išgąstis suardė pirmžmogio psichoemocinę pusiausvyrą ir pažadino naujus jo pojūčius“ (Bucher, 1996, p. 277). Palaidojus velionį vyksta didžiulė atsisveikinimo šventė, kai visi šoka, dainuoja (apie šią šventę ir kalba Vulfstanas); 3) išlydėjus mirusįjį lieka savotiškas universalus tikėjimas amžinai gyvenančia siela arba antrininku – kūnišku vaiduokliu. Tikima, kad velionis lieka amžinai susijęs su laidojimo vieta ir kad mirusieji yra „ne grynos dvasios, o kūniški vaiduokliai, tuo pat metu ‚eteriški‘ ir fiziški<...>“ (Bucher, 1996, p. 282).

Gedulą Bucher ir kiti mąstytojai apibūdina kaip savotišką „krikštą“, kurį patyrę nuo bendruomenės atskirti nariai vėl grįžta, bet grįžta kitokie, su tam tikru mirties ženklu. Nešvarumas sakrališkai gretinamas su mirties naikinamu kūnu yra laikomas archajinės „čia-būties“ (dasein)¹ apraiška. Ir, pasak Bucher, galima pritarti filosofui Martin Heidegger, teigiančiam, kad žmogiškoji „čia-būtis“ atsiveria per *Nieko* patyrimą. *Niekas* nėra nei negatyvus, nei pozityvus, tai nei teiginys,

¹ Filosofo Martin Heidegger terminas taip pat vartotas kitų filosofų, ypač egzistencialistų, fenomenologų. Terminas neretai verčiamas kaip „būtis“, tačiau vėliau imta versti „čia - būtis“ arba „štai-būtis“, pridedant savotišką rodymo judesį, nes „dasein“ yra buvimas, kuriam rūpi pats buvimas. (aut., Paulikaitė, 2003)

nei neiginys. *Niekas*, kaip ir pati mirtis yra svetimas kalbai: „Mūsų kūnas bematant pasikeičia, jis įgauna kitą vardą; net lavonu, kuris dar primena žmogaus pavidalą <...>, jis neilgai vadinamas: jis tampa nežinia kuo, kam nėra jokio vardo, jokioje kalboje<...>“ (Bucher 1996, p. 287).

Būtent šis paveldimas patyrimas laikomas bendru ir neišvengiamu visiems žmonėms. Čia labai svarbus individo ar grupės žmonių grįžimas į bendruomenę. Kaip sako Bucher, gedėjusiems žmonėms tas grįžimas atrodo ypač kontrastingas tam, ką jiems teko patirti šalia yrančio kūno. Kalbant apie kolektyvinius, bendrus patyrimus, svarbūs dar du Bucher minimi aspektai. **Pirmiausia**, jis teigia, kad gedintį individą ištinke „identiško suvokimas nepaisant skirtumo“, t.y. jis suvokia save tarsi kitą – susitapatina su mirusiuoju. Taip ir įgyjamas tas mirties ženklas, su kuriuo jis grįžta į bendruomenę. Gentainio mirtis pasitinkama ir patiriama individualiai, tačiau tas patyrimas suspenduojamas pasibaigus fizinei kūno transformacijai ir grįžtama į bendruomenę švęsti mirusiojo sielos pasirodymo. **Antra**, mirusiojo palaikų švarumas (kai iš yrančio kūno lieka nuogi švarūs kaulai) visada laikomas gedinčiųjų darbo rezultatu, tai tam tikras jų pripažinimas, nuopelnų priskyrimas. Būtent šie aspektai formuoja bendruomenę kaip vienį, išlaiko ją, jungia. „Pats svarbiausias antropogenetinis įvykis buvo transcendentinis mirties patyrimas“ (Bucher, 1996, p. 276).

Iš Michel Foucault svarstymų galime išgryninti mirties kaip reiškinio išsprūdusio iš bet kokios valdžios (tiek religinės, tiek žemiškosios) teoriją. Mirtis kaip reiškinys modernioje visuomenėje priklauso individui. Tačiau šioje teorijoje viena kitai prieštarauja dvi sąvokos – individas ir visuomenė. Jas apjungia Gerard Bucher, analizuodamas pirmųjų mirties patyrimą, kuris eina stadijomis – nuo individualaus iki kolektyvinio mirties suvokimo. Šiuolaikinę visuomenę analizuojantys Jean Baudrillard, Mark Selter nebesigilina į pirmąją mirties reiškimą, o aiškinasi visuomenės potraukį mirties vaizdiniais. Peter Sloterdijk veikale „Ciniškojo proto kritika“ kalbėdamas apie medicininį cinizmą išskiria ir smalsumo elementą: „Lavonas kelia archajinį smalsumą su šiurpuliais – tai rodo anksčiau buvusios viešos mirties baudmės, taip pat vieši deginimai krematoriumuose, senoji lavoninių romantika ir pompastiški politinių numirėlių šarvojimai“ (Sloterdijk, 1999, p. 324).

Taip mes nuosekliai pereiname nuo Bucher minimo bjaurėjimosi yrančiu kūnu, kuris, pasak autoriaus, yra vienas pirmųjų ir būtiniausių patyrimų, prie „žaidos kultūros“ arba nuolatinio **siekimo** stebėti yrantį kūną. Liudyti mirtį.

Jei Bucher teigia, kad didžiuoju kontrastu gedinčiųjų patiriamam bjaurumui tampa jų priėmimas atgal į bendruomenę, tai, vadinasi, noras nuolat gedėti, nuolat patirti mirtį šalia savęs išreiškia ir reiškia norą būti bendruomenės dalimi. Norą patirti grįžimą atgal į bendruomenę. Individas sau būtinos socializacijos siekia iš vienos pusės kraštutinėmis, iš kitos pusės pačiomis primityviausiomis pirmąjais priemonėmis.

2.1.3 Socialinėje erdvėje nuviešintos mirties kompensacija viešojoje erdvėje

Philippe Aries knygoje „Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje“ kalba apie mirties viešumą ir privatumą. Aries teigimu, 20 amžiuje į labiausiai draudžiamų dalykų sąrašo viršų iškopė mirtis: „XX a. mirtis išstūmė seksą iš svarbiausių draudžiamų dalykų pozicijos ir užėmė jo vietą. Kadaisė vaikams buvo sakoma, kad jie gimsta kopūstuose, tačiau jie dalyvaudavo didžioje atsisveikinimo scenoje, kuri vykdavo mirštančiojo kambaryje prie jo galvūgalio. <...> Šiandien vaikai nuo pat mažumės supažindinami su meilės ir gimimo fiziologija <...>. Jau nebe vaikai gimsta kopūstuose, o mirusieji išnyksta tarp gėlių“ (Aries, 1993, p.237).

Aries nepateikia mirties uždraudimo priežasčių, tačiau jas galime išvelgti prisimindami anksčiau aptartus tekstus. Mirtis - reiškiny, apjungiantis sekso ir kraujo kultūras, tačiau trukdantis valdžiai valdyti. Štai seksą, gyvybę, valdyti išmokta (kalbėjome apie biopolitiką ir anatomopolitiką), o mirtis tapo trukdžiu, todėl ją ir imta slėpti, nuviešinti. Mirtis, kančia, skausmas tapo nepadorūs. Aries teigimu, dabar jie prilyginami masturbavimuisi.

Paradoksalu, tačiau tokio „masturbavimosi“ visiškai nesibodi žiniasklaida. Būtent joje, pateikiamas emocijų kratinys, nuo pirmapradžio bjaurėjimosi iki grįžimo į bendruomenę. Tai, kas tapo nepriimtina realiame gyvenime, tai, ko nebenorime matyti akivaizdžiai, tai, kam išgyventi nebeturime laiko ir jėgų, buvo perkelta į kitą erdvę. Tačiau apsiriboti žodžiu „žiniasklaida“ taip pat negalima. Nes žiniasklaidoje demonstruojama mirtis aptarinėjama ir gyvai, Habermas „viešojo erdvė“ čia tinkamas terminas, tik lieka savotiškas realaus gyvenimo vakuumas: šiukštu nematyti ir nekalbėti apie tai, kas „neperleista“ per žiniasklaidos filtrus.

Reikia pabrėžti, kad nei šiame darbe, nei kitur minimos teorijos dažniausiai netaikytinos suabsoliutinant vienus ar kitus reiškinius. Yra kultūrų ar socialinių grupių kuriose mirtis neslepia, priimama, išgyvenama. Tačiau tiek Philippe Aries, tiek kiti mąstytojai kalba apie šiuolaikinės, modernios visuomenės tendencijas ir apie gana giliai kultūroje besislepiančias žmonių baimes, elgesio bei suvokimo pokyčius: „vengti nerimo ir pernelyg stipraus, nemalonaus susijaudinimo, kurį sukelia bjauri agonija ir tiesiog pati mirtis pilnakraujame, laimingame gyvenime, turi nebe mirštantysis, o visuomenė, aplinkiniai, kadangi nuo šiol pripažįstama, kad gyvenimas visada laimingas, arba privalo toks atrodyti <...>“ (Aries, 1993, p. 76).

Vis dėlto mirtis nebuvo absoliučiai išstumta iš privačios socialinės erdvės, ją tiesiog imta savotiškai „perkošti“ viešajame diskurse, kad įgijusi mažiau pavojingą formą, kelianti mažiau nerimo ir mažiau audrinanti mirtis vėl grįžtų į žmonių namus. Pokytis įvyko siekiant apsaugoti save nuo pernelyg didelio nerimo, o, pasak filosofų, ši sieki suformavo valstybinis aparatas, ėmęs vykdyti gyvybės (anatomo- ir bio-) politiką.

Tačiau šis mirties filtravimas nedavė norimų rezultatų jau vien dėl to, kad „švaresnės“ mirties žmonėms, siekiantiems išgyventi paveldėtą pirmykštį mirties patyrimą, reikėjo kur kas daugiau nei realios „nešvarios“ mirties. Taigi pasikeitusi kokybė kūrė sąlygas kiekybės augimui. Viena vertus, žmonės vėl gavo jiems būtiną gedulo dozę, kita vertus, atsirado naujų poveikių, kuriuos teko tyrinėti atsižvelgiant ne tik į visuomenės, bet ir į žiniasklaidos savybes. Didžiulį nerimą iki šiol kelia vis labiau nykstančios ribos tarp realybės ir fikcijos. Tiesa, tos ribos ko gero nyksta ne žiniasklaidoje, o žmonių suvokime.

Galime grįžti prie išvados, jog mirties patyrimo troškimas reiškia bendruomeniškumo troškimą. Štai kodėl iš realios kultūros išstumtas ir paneigtas natūralus mirties vaizdinys kompensuojamas žiniasklaidoje, čia kuriama mirties arba kriminalinė realybė. Reikia pabrėžti, kad žiniasklaidoje kuriama kitokia kriminalinė realybė, nei ji iš tiesų yra.

2.2 Kriminalinės realybės veikėjai ir nusikaltimų kontrolė

Kriminalinė realybė yra tarsi savotiškas laukas, kurio veikėjai priklausomi nuo vienas kito galios ar paklusnumo. Kalbėdami apie kriminalines naujienas iš esmės kalbame apie virtualią kriminalinę realybę, kuri gali būti visiškai kitokia nei gyvenimiškoji. Vis dėlto abiem atvejais veikėjai yra tie patys:

- nusikaltėlis
- auka
- liudininkai
- artimieji (tiek aukos, tiek nusikaltėlio)
- teisėsauga (policija, prokuratūra, teismai)
- žurnalistai

Visus juos tam tikram laikui susieja įvykdytas pažeidimas. O vėliau ir informacija apie šį pažeidimą. Pirmapradžiame nusikaltimo suvokime svarbiausi yra pirmieji keturi veikėjai. Teisėsauga, o tuo labiau žiniasklaida yra dirbtinai sukurtos kontrolės formos.

Oslo universiteto profesorius Nils Cristie taip pat pabrėžia teisėsaugos ir žiniasklaidos institucijų dirbtinumą. Jis kalba apie didėjančią socialinį atstumą, kuris ir privertė visuomenes sukurti dirbtinį nusikaltimų kontrolės mechanizmą: „Dievą ir kaimynus pakeitė šiuolaikinės priežiūros formos. <..> Visuomenėse, kur nėra tendencijos veiksmus traktuoti kaip nusikaltimus, kur daugumai nusižengimų kelią užkerta visa matanti Dievo akis, kaimynų landumas ar situacijos neparankumas, ten teisė susišluoja tik likučius“ (Cristie, 1999, p. 25).

Christie teigia, kad bet koks nusikaltimas kyla iš nelygybės. Nelygios socialinės padėties, teisių, laisvių ir pan. Taigi išvengti nusikaltimų įmanoma tik idealioje utopinėje visuomenėje, sukūrus tobulą, visus patenkinančią santvarką.

Nils Christie įsitikinęs, kad nusikaltimų lygis kiekvienoje šalyje yra mažesnis ar bent ne toks pastebimas, kol ta šalis yra sumobilizuota kovai su išoriniu priešu. Nelikus grėsmės iš išorės, visuomenė mobilizuojama kovai su vidaus priešais. Šiuo atveju tais, kurie pažeidžia vienokias ar kitokias moralės normas (Christie, 1999, p.15-18). Apie tai jau užsiminėme pradžioje, aptardami A.Dobrynino pastebėjimą apie išaugusį nusikalstamumą (gyvenime ir žiniasklaidoje) po nepriklausomybės atgavimo.

Vadinasi, nusikaltėlio ir aukos susidūrimo prielaidos yra nelygybė ir konfliktas arba tam tikra vertybių priešprieša, atsirandanti nepaisant visų bendražmogiškų savybių. Į šį konfliktą netrukus įsikiša institucijos (policija, prokuratūra, teismai), kurios realiai apie jį nieko nežino. Negana to, jos turi tiek kontrolės, tiek baudžiamąją galias. Tikimasi, kad tų institucijų nežinojimas įneš tam tikro objektyvumo į įvykio tyrimą ir numalšins aistras. Tačiau tarp šių institucijų ir konflikto dalyvių vėl atsirandas tas pats – nelygybės faktorius, labiau skatinantis priešintis, o ne paklusti. Be to, teisėsaugos institucijos iš tiesų kelia tikslą išsiaiškinti tiesą, o įvykio dalyviams atrodo, kad tiesa akivaizdi.

Štai tuomet žiniasklaida gauna galimybę atitaisyti galių disproporciją. Žurnalistas šioje situacijoje teisiškai turi mažiau galių nei teisėsaugininkas, bet kartu jis turi ir pačia didžiausią – viešumo galią. „Žiniasklaida iš įvykių atspindėtojos tampa neturinčiu politinės ideologijos valdžios kritiku, veikiančiu pakankamai diskretiškai konceptualizuotame lygmeny, tačiau ganėtinai tikslingai konkretaus adresato atžvilgiu, šitaip ir toliau palaikydama viltingą iliuziją, esą žiniasklaida gali padėti išspręsti eilinio piliečio problemas“ (Bielinis, 2005, p. 61).

Žiniasklaidai naudinga išlaikyti kiek įmanoma glaudesnius ryšius su teisėsaugos institucijomis, nes dažniausiai jos gali suteikti vertingos ir gana tikslios informacijos. Vis dėlto lygiai taip pat nuo teisėsaugininkų pastangų priklauso jų įvaizdis žiniasklaidoje.

Amerikiečių mokslininkų atlikti tyrimai parodė, kad teisėsaugos atstovai suvokia savo įvaizdžio priklausomybę nuo žiniasklaidos, tačiau abejonių kelia to suvokimo padariniai nusikaltimo dalyviams. Iš atliktų tyrimų aiškėja, kad teismai griežčiau žiūrėdavo į tas bylas, kurios sulaukdavo daug žiniasklaidos dėmesio. Taip pat pastebėta, kad daugiausiai žiniasklaidos dėmesio sulaukė nusikaltimų aukos atitinkančios tokius bruožus: baltieji, moterys, labai jauni arba labai seni žmonės. Mažiausiai dėmesio kreipiama į nusikaltimus, kuriuose nukentčia suaugę juodieji vyrai. Būtent tokios bylos, tyrimo duomenimis, dažniausiai buvo nagrinėjamos neagresyviai. Taip pat pastebėta, kad didžiausias bausmes gavo tie nusikaltėliai, kurių istorijos buvo labiausiai viešinamos (Ball-Rokeach, Loges, 2006).

Mokslininkai JAV diskutuoja apie neigiamą žiniasklaidos įtaką prisiekusiųjų sprendimams, o advokatams, kurie imasi žiniasklaidos dėmesį traukiančių bylų, pataria perskaityti ne vieną komunikacijos vadovėlį.

Žiniasklaidos spaudimo padarinius galime stebėti ir Lietuvoje. Pastaruoju metu griežčiausios bausmės skirtos didžiulio žurnalistų dėmesio sulaukusių bylų dalyviams: Sauliui Paulikui, automobiliu užmušusiam tris vaikus bei Almai Bružaitei (Jonaitienei), pasmaugusiai savo du sūnus.

Jei mes pripažįstame, kad žiniasklaida daro įtaką tokiam kriminalinės realybės veikėjui kaip teisėsauga, tai reikia įvertinti ir jos įtaką pačiai visuomenei, kuri su nusikaltimais kur kas dažniau susiduria per žiniasklaidą nei realybėje.

Peršasi išvada, kad dviejų dirbtinai sukurtų institucijų (žiniasklaidos ir teisėsaugos) veikla kriminalinėje realybėje tampa tam tikru interesu ir galiu karu, kuris skaudžiausiai liečia kitus veikėjus, nepaisant jų kaltės ar nekaltumo. Toks rezultatas kyla ir dėl teisėsaugos bei žiniasklaidos prigimties. Abi institucijos deklaruoja siekį išsiaiškinti tiesą. Tačiau, kad tai būtų įmanoma abi turi įgyti kitų veikėjų pasitikėjimą. Šis veiksnys ir sukuria abipusę teisėsaugos bei žiniasklaidos priklausomybę.

Aptarėme kriminalinės realybės sąvoką bei tos realybės veikėjus ir jų santykius. Reikia pripažinti, kad vadinamoji kriminalinė realybė atsiduria savotiškuose gyvenimiškosios realybės pakraščiuose. Toks iš pirmo žvilgsnio natūralus kriminalų marginalizavimas greičiausiai ir sukuria trauką. Tai, kas reta, netikėta, neaišku, baugu – žmones visuomet domino. Be to, kaip jau minėjome, kriminalinės naujienos kelia emocijas ir nebūtinai neigiamas, pvz.: gailestį, užuojautą, teisybės troškimą etc. Bėda, kad kriminalinė realybė vis dėlto yra realybė, tačiau fragmentuotas jos pateikimas iškreipia vaizdą: kuria perdėm didelius nusikaltimų mastus arba pateikia nusikaltimus kaip fikciją su dramos, serialo elementais. „Virtualų nusikaltimų įvaizdį, sukurtą žurnalistų išskirtinai ir stereotipiškai parengtų faktų pagrindu, visuomenė supranta kaip vientisą ir realų kriminogeninės situacijos visuomenėje vaizdą“ (Dobryninas, 2001, p. 77).

Siekiant išvengti neatitikimų, didžiulį darbą nudirbti turi teisėsaugos institucijos. Jų bendradarbiavimas su žiniasklaida turėtų remtis ne vien informacijos apie įvykius mainais, bet ir nusikaltimų kontrolės politikos formavimu bei atspindėjimu. Jei formavimas labiau teisėsaugos pareiga, tai etiškas atspindėjimas – žiniasklaidos.

Nusikaltimų kontrolė dažniausiai susijusi su bausmėmis ir prevencija. Tokios kontrolės vykdymas ir jo kokybė turi nemažą įtaką bendram nusikaltimų vertinimui, t.y. valstybės politika nusikaltėlių ir nusikaltimų atžvilgiu kriminalinę realybę gali ilgam palikti marginalinėje gyvenimo zonoje arba atvirksčiai – ištraukti į dienos šviesą ir pripažinti kaip egzistuojantį reiškinį, kartu parodant, jog tas reiškinys kontroliuojamas (valdomas), o ne slepiamas.

Požiūris į nusikaltimą ir bausmę smarkiai pasikeitė dar XIX amžiuje, kai nuo fizinių bausmių ir kankinimų pereita prie kalinimo bei kur kas rečiau pradėta taikyti mirties bausmė. Profesorius Nils Christie pateikia 1815 metų Norvegijos pavyzdį, kai buvo ieškoma kalinimo atitikmenų fiziniams kankinimams: „Vietoje rankos nukirsdinimo – dešimt metų kalėjimo; vietoje rankos pradūrimo ir perplėšimo – dveji metai kalėjimo; vietoje rankos pradūrimo – vieneri metai kalėjimo“ (Christie, 1999, p.29). Bausmių keitimas iš esmės sutampa su požiūrio kitimu. Žinoma, populiarėjant laisvės atėmimo bausmėms atsiranda kalėjimų perkrovimo problemos, tačiau ir joms ieškoma sprendimų, nes pripažįstama, kad nusikaltėlis turi visas konstitucines žmogaus teises, o jam skirta bausmė turi atnešti naudą visuomenei ir suteikti bent šioki toki atlygį aukoms.

Daugybę tyrimų atlikęs Christie pastebi, kad ryšys tarp nusikaltimų ir kalėjimų statistikos nėra pastovus. Tarkim augant nusikalstamumui bet kurioje šalyje, kalinių skaičius gali neaugti ar net mažėti. Didelis kalinių skaičius neparodo, jog nusikalstamumas yra valdomas – atvirkščiai – atskleidžia sistemos bejėgiškumą. „<...>kalinių skaičius labai menkai susijęs su nusikaltimais. Veikia jį lemia žmonių tarpusavio pasitikėjimas ir politinė pusiausvyra“ (Christie, 1999, p.48)

Nils Christie pateikia gana neįprastą Norvegijos kalinimo sistemos pavyzdį. Profesorius teigia susiduriantis su itin keista kitų šalių pareigūnų reakcija, kai jis mėgina paaiškinti šios sistemos veikimą. Kadangi daugelis nusikaltimų nėra itin sunkūs, juos įvykdę nusikaltėliai nėra baudžiami iškart. Jie laukia eilės į kalėjimą. 1999 metų duomenimis Norvegija turėjo 2500 kalinių ir 4500 laukiančių savo eilės į kalėjimą. „Eilė nesiderina su mąstymo stereotipais. Pripažinti eilę reiškia pripažinti, jog joje išsirikiavusieji nėra pavojingi, nėra monstrai. Jie keliauja galiausiai į kalėjimą, tačiau ne tam, kad nuo jų būtų apsaugota visuomenė. Tai mus verčia mąstyti. Dėl to ši tvarka gera. Tačiau ji kartu ir bloga tiems, kurie stovi eilėje. Sunku planuoti savo ateitį laukiant eilėje į kalėjimą“ (Christie, 1999, p. 37).

Tokia sistema sukurta, siekiant, kad kalinių skaičius nedidėtų, kad nereikėtų papildomų kalėjimų. Tiesa, dauguma kalinių Norvegijoje sėdi vienutėse, todėl valdžiai ne kartą buvo kilusi mintis sodinti kaliniu po du. Tačiau tam pasipriešino kalėjimų prižiūrėtojų profsąjunga, kuri nusiteikusi prieš kalėjimų perkrovimą, patys kaliniai bei kai kurios politinės jėgos. Negana to, pasipriešinimas tokiam valdžios užmojui Norvegijoje vyksta labai organizuotai. Kasmet kalnuose vyksta susitikimai, kuriuose be teisėsaugininkų, politikų bei žiniasklaidos dalyvauja ir kaliniai. Jie lydimi pareigūnų atvyksta į susitikimą kalėjimų automobiliais, o kiti tiesiog laikinai paleidžiami ir į kalnus važiuoja autobusais. Į susitikimą neišleidžiami tik potencialūs bėgliai, o padaryto nusikaltimo sunkumas įtakos neturi. (Christie, 1999, p. 36-40)

Panašiai yra Olandijoje, kuri garsėja kaip įvairialypė, liberali šalis. Olandijos kalinių populiacija dažniausiai būna viena mažiausių Europoje. Štai kaip tai aiškina mokslininkai: „Antrojo pasaulinio karo metais Olandija buvo okupuota. Keletas žymiausių akademikų patyrė gyvenimo už

kalėjimo groių kartumą. Į laisvę jie išėjo įsitikinę negatyviais kalinimo padariniais. Tarp jų buvo daug baudžiamosios teisės profesorių. Jie prabilo apie griežtų kalinimo bausmių pavojus“ (Christie, 1999, p.42).

Panašių atvejų karo metais būta ir kitose šalyse. Pasak istorikų, Olandija nuo jų skiriasi savo tolerancijos tradicija. Štai čia atsiskleidžia gana netikėtas kalinimo statistikos ryšys su kultūra. O nusikaltimas iš marginalinės zonos pereina į gyvenimiškąją, kur jis nepateisinamas, tačiau vertinamas remiantis tuo, kas bendra žmonėms. „Viskas priklauso nuo teisės pobūdžio. Pirmiausia ir svarbiausia – nuo to, kaip glaudžiai toji teisė siejasi su bendrosios žmogiškosios patirties pagrindu. Ar tai bus teisė, kurios šaknis maitina šios patirties pagrindas? Ar tai bus teisė, atitrūkusi nuo šio pagrindo, ir aptarnaujanti valstybės, valdžios ar pramoninio ir ekonominio komplekso poreikius?“ (Cristie, 1999, p.167).

Visi pateikti pavyzdžiai parodo, kad nusikaltimo vertinimas iš esmės priklauso nuo teisėsaugos ir žiniasklaidos, kaip kriminalinės realybės veikėjų. Valstybės politika nusikaltimų kontrolės atžvilgiu gali daryti didžiulę įtaką tų nusikaltimų atspindėjimui žiniasklaidoje. Nusikaltimas, kuris pašalinamas iš marginalinės zonos ir analizuojamas kaip neigiamas, tačiau neišvengiamas visuomenės reiškiny, praranda savo bauginančias savybes, o kartu ir tą paslaptį bei trauką. Nusikaltimas yra problema. Žinoma, jis gali būti ir medžiaga romanui ar vaidybiniam filmui, tačiau tai jau netelpa į informacinės žiniasklaidos rėmus.

2.3 Kriminalinių naujienų problematika Lietuvoje

Didžiausius ir vertingiausius tyrimus kriminalinių naujienų tema yra atlikęs sociologas Aleksandras Dobryninas. Jis analizavo kriminalus bendrai, taip pat domėjosi nepilnamečių justicija šalies žiniasklaidoje. Viešai apie per didelius kriminalų ar smurtinių vaizdų kiekius žiniasklaidoje kalba ir politikai ir patys žurnalistai, ir žurnalistikos bei žiniasklaidos teoretikai, griežtai apie per didelį kriminalų kiekį Lietuvos žiniasklaidoje pasisako filosofas Leonidas Donskis, kiti visuomenininkai. Tačiau tyrimų ar bent jau svaresnių pasisakymų šia tema nėra daug. Ypač trūksta kriminalų populiarumo priežasčių analizės.

Žiniasklaidą tyrinėjantis žurnalistas Gintaras Aleknonis Lietuvos žiniasklaidoje pasigenda faktų. Viename iš savo straipsnių autorius analizuoja Informacijos vakuumo problemą. Jis išskiria kokybinį vakuumą, atsirandantį dėl žiniasklaidos pateikiamų naujienų *nefaktiškumo*. „[...] pranešimo faktiškumą galime vertinti gerokai objektyviau negu aktualumą, tikslumą, išsamumą, operatyvumą, suprantamumą, įtaigumą ar originalumą. Visus minėtus kriterijus galima įvairiai interpretuoti, jie yra pakankamai subjektyvūs, juos sunku izoliuoti nuo aplinkos poveikio. Faktiškumą galime analizuoti vien paties informacinio pranešimo Lygmenyje, taip šį kriterijų

padarydami labai formalų [...]. (Aleknonis, 2006). Naujienų nefaktiškumą šalies žiniasklaidoje Aleknonis sieja su fakto ir komentaro painiojimo tradicija, kuri Lietuvoje atėjo dar iš jausmingų aušrininkų rašinių, vėliau tęsėsi partinės tarybinės žurnalistikos laikotarpiu, nemažiau emocionali žurnalistika buvo ir tautinio atgimimo laiku etc.

Vis dėlto atlikęs tyrimą Aleknonis pastebi, kad išskirtinai faktiška yra būtent kriminalinė informacija. „Informacijos vakuume nemokšišškai sukonstruotos politinės žinios paprasčiausiai neatlaiko „kietų“ kriminalinių žinių spaudimo.“ (Aleknonis, 2006). Būtent faktiškumą Aleknonis ir laiko pagrindine kriminalinių naujienų populiarumo priežastimi.

Galime daryti išvadą, kad domėdamasi kriminaline informacija žiniasklaidos auditorija bando parodyti, jog ją domina rimtos faktinės žinios, o ne bulvarinės lengvosios naujienos. Tačiau žiniasklaidos atstovai kriminalų populiarumą vertina tiesmukiškai. „Dėl savo specifikos faktologine prasme vertingiausiomis tapusios kriminalinės žinios sėkmingai tampa savotiška inertine informacija, kuri šviečia įvairiausiomis spalvomis ir taip užgožia didžiąją informacinio lauko dalį, kokybiškai gilindama informacinį vakuumą“. (Aleknonis, 2006).

Kriminalų faktiškumas prieštarauja bandymui juos traktuoti vienareikšmiškai kaip lengvasias naujienas. Kriminalinė naujiena gali būti tiek lengvoji, tiek rimtoji, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių bei kriterijų.

Filosofas Leonidas Donskis taip pat bando ieškoti žiniasklaidos „kriminalėjimo“ priežasčių, vis dėlto jis tame išvelgia daugiau neigiamų aspektų: „Kriminalinės kronikos pas mus tiek išpūstos ir akcentuojamos, kad darosi sunku patikėti, jog gyvenimiškoje šalyje, kuri nekariauja ir dar sėkmingai išlaiko socialinę taiką šalies viduje. Tiek smurto aprašymų ir negatyvios informacijos tiesiog neįmanoma surasti kitose šalyse.“ (Donskis, 2008).

Vis dėlto, Donskio teigimu net ieškant analogijų užsienio valstybėse, sunku suprasti, kodėl tiek žiaurumo mūsų šalies žiniasklaidoje: „Bet nei Anglijoje (kurios spauda ir televizija, kad ir paliesta sparčios, sunkiai sustabdomos komercializacijos, vis tik lieka neprilygstama), nei Beneliukso, nei Šiaurės šalyse nepamatysi tokios gausybės smurtinių scenų. Nė nekalbu apie tai, kad ten net ir bulvariniai leidiniai bodėtusi tokia informacija, kokia „maitinami“ lietuviai“ (Donskis, 2008).

Išsamius tyrimus šia tema atliko sociologas A. Dobryninas. Knygoje „Virtuali nusikaltimų tikrovė“ Dobryninas tyrė žiniasklaidos tekstus, transliacijas, žurnalistų bei viešąją nuomonę apie kriminalų kiekį, poreikį ir poveikį. Taip pat knygoje atliktas atskiras nepilnamečių justicijos Lietuvos žiniasklaidoje tyrimas.

Dobryninas užsimena ir apie tai, ką kalba L. Donskis minėdamas bulvarinės bei rimtosios spaudos skirtumus kitose šalyse. Anot Dobrynino, „Profesionalumo stokos nusikaltimų pateikime fenomeną galima paaiškinti ne redaktorių polinkiu į bulvarinę ideologiją – dauguma žiniasklaidos

leidinių yra labiau *tarpiniai tarp prestižinės ir bulvarinės žiniasklaidos (middlebrows)*, bet elementaraus teisinio ar kriminologinio išsimokslinimo stoka ir nebuvimu aiškių moralinių kriterijų, kuriuos žurnalistai dažnai painioja su teisinėmis, į finansines sankcijas orientuotomis normomis.“ (Dobryninas, 2001, p.77, išskirta originale)

Aleksandro Dobrynino atliktas kriminalinės informacijos spaudoje tyrimas apima 1990-1997 metus, jis atliktas kiekybinės turinio analizės metodu. Tyrimas atskleidžia realius nusikaltimų mastus Lietuvoje ir jų atspindėjimą žiniasklaidoje. Nors tyrimas truko tik iki 1997 metų, tačiau stebint šalies žiniasklaidą, akivaizdu, kad tendencijos mažai kinta. Kriminalinių naujienų kiekis retai priklauso nuo nusikaltimų skaičiaus, kur kas didesnę įtaką turi nusikaltimų mastas (t.y. aktualumas, mirčių skaičius, emocinis krūvis ir kiti kriterijai, taikomi nustatant kriminalinės naujienos vertę.)

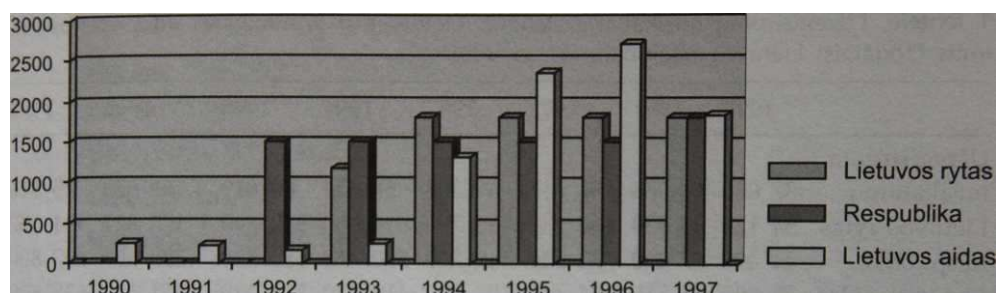
2 lentelė Užregistruotų nusikaltimų skaičius Lietuvoje ir kriminalinės informacijos apimtis (žodžiais) Lietuvos nacionalinėje spaudoje (Dobryninas, 2001, p.24)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Užregistruota nusikaltimų	37 056	44 984	56 615	60 378	58 634	60 819	68 053	75 816
Lietuvos rytas	54 120	73 530	186 230	496 700	814 560	912 840	1 142 824	934 250
Respublika	24 490	47 460	532 730	540 300	570 450	532 350	520 350	697 800
Lietuvos aidas	71 900	82 515	84 440	101 030	419 070	778 220	874 490	638 629

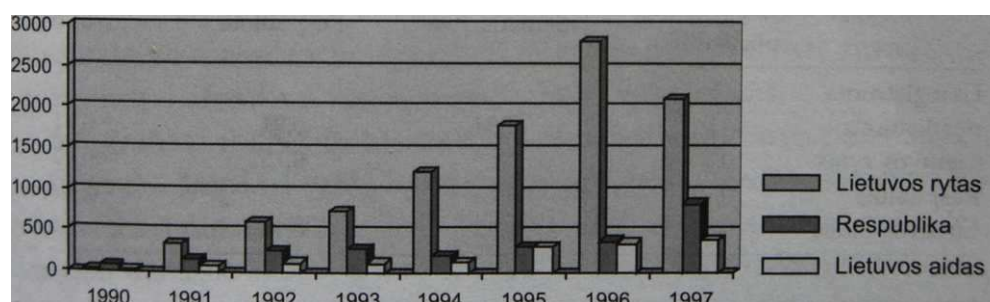
Akivaizdu, kad nepaisant nusikaltimų skaičiaus svyravimų, žiniasklaidoje beveik be išimčių daugėja tekstų apie kriminalinius įvykius.

Taip pat Dobryninas analizuoja kaip kriminalinė informacija plito spaudoje už jai skirtos rubrikos ribų. 1 ir 2 Grafikai parodo, kad daugėjant kriminalinių naujienų ne tik plėtėsi kriminalų rubrika laikraščiuose, bet šios naujienos buvo publikuojamos šalia kitų, taip paliekant auditorijai vis mažiau galimybių išvengti neigiamos informacijos tiesiog perverčiant atitinkamus puslapius.

1 grafikas Kriminalinės informacijos apimtis rubrikose (žodžių skaičius leidinyje) pagrindiniuose Lietuvos laikraščiuose 1990-1997 metais (Dobryninas, 2001, p.23)

2 grafikas Pagrindinių Lietuvos laikraščių nerubrikinės kriminalinės informacijos apimtis (žodžių skaičius leidinyje) 1990-1997 metais (Dobryninas, 2001, p.23)

Kriminalinės informacijos pateikimą Lietuvos televizijose Dobryninas tyrė dviem etapais (1997 11 19 - 1998 03 31 ir 1998 10 - 1998 11 30) . Televizijoje akivaizdus kriminalinės informacijos augimas nepastebimas, nebent išskyrus TV3 (tyrimo metu televizija vadinosi TELE-3 – aut.). Viena esminių tendencijų – komerciniai kanalai pateikia kiek daugiau kriminalinių reportažų nei nacionalinis transliuotojas (4 lentelė).

Beje, Dobryninas pabrėžia, kad kriminalinės informacijos kiekio didėjimas TV3 žiniuose sutapo su visuomenės susidomėjimo kriminogenine situacija augimu. . „[...] pateikti skaičiai aiškiai rodo, kaip greitai ir dramatiškai spaudoje daugėjo kriminalinių straipsnių, ir kaip kriminalinių žinių gausėjimas žengė koja kojon su komercine TV kanalų sėkme.“

3 lentelė Kriminalinių vaizdo reportažų rodymas pagrindinėse Lietuvos TV žinių programose (Dobryninas, 2001, p.32)

	Kriminalinių vaizdo reportažų mastas lyginant su visų vaizdo reportažų skaičiumi programoje		Kriminalinių vaizdo reportažų trukmės mastas lyginant su žinių programos trukme		Kaip dažnai (reportažų sk. per minutę) kriminaliniai reportažai rodomi programoje	
	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas	I periodas	II periodas
LTV	7%	6%	4%	3%	19	26
LNK	14%	13%	11%	8%	10	14
TELE-3	14%	25%	7%	15%	7	7

Pasak A. Dobrynino, „turint omenyje, kad apie 67proc. Lietuvos gyventojų žinias žiūrėjo kiekvieną dieną, galima įsivaizduoti jose pateikiamos kriminalinės informacijos poveikį visuomenei.“

Visuomenės susidomėjimą kriminaline informacija parodo 4 lentelė. Respondentai turėjo pažymėti, kokiomis temomis domisi. Skaitytojai (S) ir žiūrovai (Ž) teigė, kad labiausia domisi teisėsaugos institucijomis ir nusikaltimais bei pramogomis. Vis dėlto, nusikaltimai

lyderiauja, nes daugiausiai respondentų, galvodami apie kriminalines naujienas, rinkosi atsakymą „Labai domisi“.

4 lentelė. Visuomenės domėjimasis spaudos ir televizijos temomis (proc.)

(Dobryninas, 2001, p. 61)

	Labai domisi		Domisi		Kartais domisi		Nesidomi		Absoliučiai nesidomi		N/N	
	S	Ž	S	Ž	S	Ž	S	Ž	S	Ž	S	Ž
	Sportas	13,4	17,8	19,0	20,5	26,2	31,3	21,4	17,3	21,4	11,8	1/3
Politika	14,7	17,5	31,8	37,3	30,7	28,3	13,6	11,5	8,6	4,8	0,5	0,3
Ekonomika	12,3	10,0	24,3	30,5	28,1	35,5	22,2	18,8	12,0	4,0	1,1	0,5
Kultūra	10,4	8,8	36,4	32,5	30,5	39,8	14,2	13,0	7,5	4,5	1,1	1,0
Pramogos	13,9	14,8	40,4	40,0	22,7	27,3	12,0	12,0	8,6	3,5	2,4	1,5
Teisėsaugos institucijos ir nusikaltimai	23,2	26,3	37,4	41,3	25,4	25,8	7,0	4,3	5,6	2,0	1,3	0,3

5 lentelė, kurią Dobryninas sudarė tirdamas auditorijos domėjimąsi nepilnamečių justicija, iliustruoja tam tikras tendencijas, rodančias, jog domėjimasis kriminalais tapo ne faktinės informacijos ieškojimu, o smalsumo tenkinimu.

5 lentelė Ar norėtumėte, kad Lietuvos žiniasklaida, informuodama apie nepilnamečių nusikaltimus, pateiktų šias temas? (Dobryninas, 2001, p.132-133)

-----	Labai norėčiau	Greičiau norėčiau	Greičiau nenorėčiau	Tikrai nenorėčiau	Nežino/Neatsakė
Išsamų (tariamojo gyvenimo aprašymą	85 8,5%	440 43,9%	284 28,3%	90 9,0%	103 10,3%
Išsamią informaciją apie nusikaltimo auką	66 6,6%	418 41,7%	324 32,3%	97 9,7%	97 9,7%
Detalų nusikaltimo aprašymą	82 8,2%	453 45,2%	278 27,7%	91 9,1%	98 9,8%
Daugiau nuotraukų, video-medžiagos iš konkrečios nusikaltimo vietos	91 9,1%	350 35,0%	332 33,2%	138 13,8%	90 9,0%
Informaciją apie paskirtą bausmę	127 12,7%	604 60,3%	145 14,5%	38 3,8%	88 8,8%
Informaciją apie teisėsaugos pareigūnų darbą šioje srityje	202 20,2%	535 53,4%	130 13,0%	54 5,4%	80 8,0%
Specialistų nuomonę apie tokių nusikaltimų priežastis	236 23,6%	530 52,9%	108 10,8%	42 4,2%	85 8,5%
Informaciją apie priemones, skirtas mažinti nepilnamečių nusikaltimų lygį	265 26,4%	518 51,7%	92 9,2%	41 4,1%	86 8,6%
Informaciją apie tai, ko kiomis sąlygomis nepilnamečiai atlieka bausmę	192 19,2%	532 53,1%	157 15,7%	41 4,1%	79 7,9%
Informaciją apie nepilnamečių, atlikusių bausmę, tolimesni likimą	240 24,0%	513 51,2%	119 11,9%	48 4,8%	82 8,2%

Respondentai teigė, jog norėtų, kad spaudoje ar televizijoje būtų pateikiamas detalus nusikaltimo aprašymas, daugiau nuotraukų ir vaizdo medžiagos, informacijos, apie bausmes atlikusių nepilnamečių likimą. Tai nebūtina, dažniausiai nefaktinė informacija, o detalės. Žinoma respondentai norėtų ir informacijos apie bausmę, apie teisėsaugininkų darbą ir pan. Tačiau kai kurie jų atsakymai rodo, jog žmonėms norisi sužinoti papildomų detalių, neduodančių konkrečios naudos.

Išskiriame esminius A.Dobrynino tyrimo teiginius:

- Nuo 1992-1993 metų Lietuvoje pastebimas socialinis fenomenas – išskirtinis dėmesys nusikaltimų temoms žiniasklaidoje. Tai sietina su nepriklausomybės atgavimu, nes laisvėjanti žiniasklaida atsisakė daugybės ideologinių temų ir ėmė ieškoti realių visuomenės problemų. Būtent minėtais metais mūsų šalyje itin plito organizuotas nusikalstamumas ir apskritai augo nusikalstamumo lygis. Tačiau net ir sulėtėjus nusikalstamumo tempams, kriminalai liko viena labiausiai visuomenę dominančių temų.
- nepriklausomybę atgavusi ir į tarptautinę bendruomenę priimta šalis ėmė labiau akcentuoti savo vidines problemas.
- Su finansinėmis problemomis anksčiau nesusidūrusi žiniasklaida, laisvosios rinkos sąlygomis turėjo išmokti kovoti už būvį ir konkuruoti, o nusikaltimai buvo viena geriausiai parduodamų prekių.

Svarbiausios A. Dobrynino tyrimo išvados:

- „Žurnalistai buvo absoliučiai teisūs galvodami, jog žmonės jaučia didžiulį poreikį kriminalinei informacijai, bet ne visai teisūs, žmonių susidomėjimą kriminaline informacija interpretuodami kaip „blogų naujienų“ estetiką.“
- Teigiama, jog žiūrėdami kriminalus žmonės siekia įvertinti savo saugumo visuomenėje galimybes.

A.Dobryninas kokybinius interviu atliko tik su žurnalistais, o auditorijos narių požiūris buvo tiriamas apklausos metodu. Todėl iš karto atmeti „blogų naujienų“ estetikos elementą, remiantis tik kiekybiniu tyrimu, gali būti per drąsu.

3. TYRIMAS: KRIMINALINĖS NAUJIENOS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE

3.1 Tyrimo aprašymas

Kriminalus aptarėme teoriškai tiek kaip naujienos rūšį žiniasklaidos sistemoje, tiek kaip sociokultūrinį reiškinį, kuris nors ir realus bei apčiuopiamas, atsidūręs viešojoje erdvėje tampa savotišku atskirai veikiančiu savarankišku veiksmu. Kriminalas suburia aplink save žmonių kolektyvą, bendruomenę, tampa valdžios priešų, kultūros ženklų, marginaline zona. Šiose teorijose

daug prielaidų ir filosofinių išvalgų. Sunku pasakyti, kiek jos atitinka realybę, galima tik eksperimentuojant nujausti, jog tiesos šiose išvalgose yra, tačiau tai ir lieka nuojauta, kuri nėra nei įrodymas, nei faktas.

Atlikome tyrimą, kuriuo nesiekiamo įrodyti visų teorijų ar patvirtinti visų išvalgų, nes kai kuriuos žmogaus sąmonės ar pasąmonės reiškinius yra sudėtinga verbalizuoti. Tyrime aiškinamės, kodėl žmones domina kriminalinė informacija, ko jie iš tokių naujienų tikisi ir ką gauna. Į kriminalus pažvelgsime kaip į kasdienį reiškinį, pasiekiantį mus ne tiesiogiai, o per tarpininką – žiniasklaidą. Taigi šiuo atveju įdomios ir auditorijos, ir žiniasklaidos atstovų nuomonės, ir jų skirtumai analizuojama tema.

Šis tyrimas iš dalies atliekamas kaip sociologo Aleksandro Dobrynino atlikto tyrimo tęsinys ar bandymas pagilinti šio mokslininko išvalgas. A.Dobrynino atlikto tyrimo kai kuriomis išvadomis (kriminalų kiekio augimas žiniasklaidoje; kriminalų populiarumas visuomenėje) remsimės kaip aksiomomis – jų teisingumo nebetikrinsime, tačiau ieškosime tam tikrų reiškinų priežasčių ar kilmės.

Problema

Esminis tyrimo klausimas – kodėl žmones domina kriminalinės naujienos. Atsižvelgiant į vieną iš A.Dobrynino išvadų, aiškinamės, kiek iš tiesų kriminalai(mirties vaizdavimas) atlieka informacinę funkciją, o kiek emocinę-estetinę, ir kurios labiau tikisi žiniasklaidos auditorija. Atlikdami interviu, banome išvelgti ir kiek užslėptas auditorijos atstovų mintis, nes retas nuoširdžiai prisipažintų, jog mėgaujasi žiauriais vaizdais.

Tyrime nesiaiškiname, ar kriminalai yra populiarūs ir žiūrimi, tai yra viena iš jau aprašytų aksiomų. Kriminalai lieka naujienomis-lyderėmis, net tuo atveju, kai auditorija pamažu nosisuka nuo „geltonosios“ spaudos ir ieško labiau faktinių naujienų. Taip yra dėl to, kad savo prigimtimi daugelis kriminalų yra faktiški ir reikalauja žurnalistinio tikslumo, net jei jų funkcijos yra tapачios kai kurių lengvųjų naujienų funkcijoms. Kriminalų publikavimas ar transliavimas žiniasklaidoje reglamentuojamas tiek įstatymų, tiek etikos kodekso, tiek nerašytų žurnalistų taisyklių. Tačiau net įvairiomis priemonėmis sušvelninta mirtis lieka visuomenę dominančių temų sąrašo viršuje.

Tyrimo objektai

1. Žiniasklaidoje spausdinti kriminaliniai tekstai.
2. Žiniasklaidos auditorijos nariai: skaitytojai, klausytojai, žiūrovai.
3. Žiniasklaidos darbuotojai: žurnalistai-redaktoriai, rengiantys kriminalinę informaciją.

Buvo apklausta 19 respondentų – auditorijos atstovų ir 2 žurnalistai-ekspertai.

Tikslai ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – atskleisti kriminalų ir mirties vaizdų populiarumo priežastis bei šios informacijos poveikį visuomenei.

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti konkrečios tematikos kriminalinius tekstus, įvertinti galimą jų poveikį.
- atskleisti, kokias funkcijas, auditorijos atstovų nuomone, žiniasklaidoje atlieka kriminalinė informacija;
- išsiaiškinti, ko žiniasklaidos recipientai tikisi iš kriminalinės informacijos;
- aptarti tokios informacijos rengėjų požiūrį į kriminalus ir išsiaiškinti požiūrio skirtumus tarp žurnalistų bei auditorijos.

Hipotezės

Keliamos šios hipotezės: 1) kriminalinės informacijos rengėjai mano, kad šio žanro informacija domimasi, nes ji kelia emocijas, veikia psichologiškai, jaudina, todėl rengdami informaciją siekia šį efektą sustiprinti; 2) Žiniasklaidos auditorija kriminalinę informaciją vertina kaip savo saugumui užtikrinti naudingas žinias ir kaip tam tikrą visuomenės narius jungiantį (vienijantį) elementą.

Metodai

1. Kokybinė žiniasklaidos tekstų analizė
2. Žvalgomasis ekspertinis giluminis interviu su vienos komercinės televizijos kriminalinių naujienų redaktoriumi.
3. Pusiau standartizuoti interviu su:
 - a) žiniasklaidos auditorijos nariais;
 - b) žiniasklaidos darbuotojais, rengiančiais kriminalines naujienas;

Vienam interviu buvo skiriama nuo 15 minučių iki pusvalandžio. Dalis respondentų dėl didelių atstumų ar užimtumo į klausimus atsakė raštu. Tyrimas vyko nuo 2009 metų kovo 1d. iki balandžio 4d.

Tiriant viešąją erdvę yra svarbūs keli elementai: žiniasklaida, kaip didžiausia ir reikšmingiausia viešosios erdvės institucija ir informacijos rengėjai, kaip asmenys, perteikiantys apdorotas žinias bei suteikiantys joms savitas konotacijas; taip pat informacijos gavėjai, kaip

aktyviausi viešosios erdvės dalyviai, žiniasklaidos vartotojai. Todėl bet kokio reiškinių viešojoje erdvėje analizė turi ištirti visus šiuos elementus.

Interviu padėjo atskleisti informacijos rengėjų ir gavėjų nuomones apie kriminalų populiarumą, mirties vaizdavimą, poveikį. Svarbu tai, kad tie požiūriai gali kardinaliai skirtis. Informacijos rengėjai gali neteisingai vertinti auditorijos poreikius, auditorija gali klysti aiškindama žurnalistų tikslus. Tokius kokybinius nuomonių skirtumus nesunku išvelgti naudojant interviu metodą. Interviu taip pat parankus, nes respondentų atsakymai yra gana išsamūs ir tai padeda ne tik analizuoti tekstą tiesiogiai, bet ir ieškoti tam tikrų poteksčių.

Atliktas žvalgomasis interviu padėjo išgryninti tyrimo temą, tikslus ir uždavinius bei aiškiau suformuluoti klausimus kitiems respondentams, patikrinti kai kurių išankstinių hipotezių teisingumą. Šio interviu tikslas buvo pažvelgti į kriminalus, juos rengiančio visuomenei žmogaus akimis. Respondentas – ilgametis televizijos žurnalistas, kriminalinėmis temomis besidomintis ir jas visuomenei pristatantis nuo 1993 metų. Jis dirbęs specializuotose kriminalų laidose, o šiuo metu dirba vieno nacionalinio televizijos kanalo žinių tarnyboje. Interviu atliktas laisvai, be klausimyno. Buvo numatytos tik kelios pokalbio temos: aiškintasi, koks žiniasklaidos recipientų poreikis kriminalinei informacijai; kokios kriminalinės informacijos funkcijos žiniasklaidoje; koks kriminalinės informacijos poveikis jos rengėjui ir gavėjui bei, kokios kriminalinės informacijos rengimo taisyklės taikomos tarp šios informacijos rengėjų. Žvalgomasis tyrimas aptartas kartu su kitų ekspertų interviu, 3.2.3 dalyje. Visa žvalgomojo tyrimo analizė - *1 priede*.

Tyrimo nenaudojami kiekybiniai metodai, nes kiekybiniai duomenys šiam tyrimui didelės reikšmės neturi ir neatitinka iškelto tikslo. Pasirenkant metodus siekta, kad surinkta medžiaga padėtų atsakyti į klausimus: kodėl kriminalinė informacija yra patraukli žiniasklaidos auditorijai; kaip žiniasklaidoje vaizduojama mirtis; koks tokios informacijos galimas poveikis ir koks realus; ko auditorija tikisi iš kriminalinės informacijos; kaip žurnalistai pateikia kriminalinę informaciją; kaip jie įsivaizduoja auditorijos lūkesčius.

Atsižvelgiant į žvalgomojo tyrimo rezultatus buvo sudaryti du klausimynai žiniasklaidos auditorijos atstovams bei ekspertams.

Klausimai auditorijai susiję su šiais temos aspektais: domėjimasis kriminalinėmis naujienomis, jų funkcijų suvokimas, domėjimasis mirtimi kaip natūraliu reiškiniu, kriminalų poveikio vertinimas. Keli klausimai pateikiami kaip ankstesnių atsakymų nuoširdumo patikrinimas.

Klausimai ekspertams susiję su šiais temas aspektais: domėjimosi kriminalinėmis naujienomis suvokimas, kriminalų funkcijų suvokimas, visuomenės vertybinės sistemos vertinimas, kriminalų poveikio vertinimas, žiniasklaidos atstovų tarpusavio bendradarbiavimas. (auditorijos ir ekspertų klausimynai – *2 priede*).

Atrankos principai

Kokybinei žiniasklaidos tekstų analizei pasirinktas vienas didelio visuomenės atgarsio sulaukęs kriminalinis įvykis – „Skuodo tragedija“, kai per policijos pareigūno sukeltą avariją žuvo trys dešimtmečiai berniukai.

Pasirinkti didžiausio tiražo spaudos leidiniai – „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Vakaro žinios“. Analizuoti 2007 metų lapkričio 7-15 dienų leidiniai.

Atrenkant žurnalistus taikyta netikimybinė tikslinė atranka. Svarbiausias kriterijus, renkantis respondentus buvo jų patirtis, rengiant kriminalines naujienas. Auditorijos atstovams buvo taikomas įvairovės principas: parinkti skirtingi respondentai kontroliuojamuosius kintamuosius: išsilavinimą, lytį, amžių, socialinę padėtį.

Tiksli tyrimo dalyvių demografinė ir socialinė charakteristika – 3 priede.

Numatomi rezultatai

Remiantis apžvelgta teorine medžiaga, tikėtina, kad atlikus tyrimą bent iš dalies pasitvirtins, jog kriminalinė informacija rengiama ir visuomenei pristatoma, siekiant paveikti auditoriją emociškai, o ne tik informuoti, todėl konstruojami pranešimai, įtvirtinantys „žaidos kultūrą“ ir keliantys kolektyvines aistras. Vis dėlto žurnalistai linkę pabrėžti savo darbo informacinę funkciją, todėl vargu ar pripažins, kad siekia paveikti auditoriją emociškai.

Tikėtina, kad pasitvirtins ir tai, jog žiniasklaidos auditorija kriminalinę informaciją vertina kaip savo saugumui užtikrinti naudingas žinias, o vaizduojamas nelaimės, kaip tam tikrą visuomenės narius jungiantį (vienijantį) elementą. Tačiau abejonių kelia hipotezės antroji dalis, gali nepasitvirtinti, kad visuomenė kriminalus laiko visuomenę vienijančia informacija. Tai labiau teorinė prielaida, kuri praktiškai gali būti ne tik paneigta, bet ir virsti atvirkštine – respondentai gali manyti, jog kriminalinė informacija visuomenę skaldo.

3.2 Tyrimo rezultatų analizė

3.2.1 Kokybinė žiniasklaidos tekstų analizė

Kokybinei žiniasklaidos tekstų analizei pasirinkome vieną įvykį - „Skuodo tragedija“, Analizuosime 2007 metų lapkričio 7-15 dienų „Lietuvos rytą“, „Respubliką“, „Vakaro žinias“.

„Skuodo tragedijos“ atgarsių galima rasti ir kur kas vėliau rašytuose žiniasklaidos tekstuose. Gruodžio mėnesį Seimas priėmė Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisas, numatančias griežtesnes baudas už kelių eismo taisyklių pažeidimus, be to, dar nenuiteisti „Skuodo tragedijos“ kaltininkai. Tačiau pasirinktas laikotarpis lapkričio mėnesį buvo aktyviausias, tuo metu

spausdinta daugiausia publikacijų apie įvykį, į jas reagavo tiek politikai, tiek visuomenė. Pasirinkti didžiausio tiražo spaudos leidiniai. Analizei išskirsime tam tikrą įvykių eigą, kuri atsispindėjo ir žiniasklaidos tekstuose.

Analizuosime, ar tikrai įvykis, sąmoningai ar ne, visuomenei pristatomas, siekiant paveikti auditoriją emociškai, o ne tik informuoti, todėl konstruojami pranešimai įtvirtinantys „žaiždos kultūrą“ ir keliantys kolektyvines aistras. Aiškinsimės, kaip iš valdžios rankų akivaizdžiai išsprūstanti mirtis kelia pavojų tiems valdžios subjektams, kurie yra daugiau ar mažiau atsakingi už susiklosčiusią situaciją, nors tiesioginės kaltės įžvelgti neįmanoma ir kaip virtuali realybė sukuria neramų realus pasaulio vaizdą.

Išskiriama tokia įvykių eiga:

avarija

politikų reakcija

visuomenės reakcija

žuvusiųjų laidotuvės

atgarsiai

Avarija

Pirmasis pranešimas apie avariją „Lietuvos ryte“ išspausdintas lapkričio 8 dieną. Jis pavadintas „Policijos patrulio BMW traiškė ketvirtokus“. Jau pavadinime pabrėžiama automobilio markė nurodo savotišką BMW mitą – tai automobilis, kuris bent mūsų šalyje laikomas neatsakingu jaunuolių pamėgtu ir keliančiu grėsmę.

Kalbant apie įvykio kaltininkus vartojami neigiamą, menkinančią konotaciją turintys žodžiai: „*pralemeno* ,atleiskite, vaikai“; paantraštė: „Dėl kraupios trijų berniukų žūties įtariamasis policijos pareigūnas *paspruko*“. Tokių veiksmazodžių, kaip „traiskė“ apstu ir visame tekste, ir nuotraukų antraštėse: įsirėžė, nugriovė, nukirto, ištiško į šalis. Iš esmės publikacijoje įvykiai atkuriami, atpasakojami. Tam pasitelkiami liudininkai. Svarbu tai, kad liudininkai vyrai padeda atpasakoti faktus: seniūnas kalba apie dingusią elektrą, kai buvo nuverstas elektros stulpas, komisaras aiškina, jog kaltininkų *intensyviai* ieškoma ir pan. Moterys suteikia publikacijai emocinio atspalvio. Vieno berniuko močiutė sako: „rankos nutirpo, kai išgirdau apie nelaimę“; sesuo: „Geriau jau būčiau nemačiusi, - *kūkčiojo* kraupų vaizdą išvydusi mergaitė“; berniukų auklėtoja *sielvartauja*, kad neužlaikė vaikų klasėje.

Tokio gana detalaus pradinio įvykio aprašymo nėra „Respublikoje“, kuri pirmą publikaciją apie šį įvykį išspausdino lapkričio 9 dieną, nes lapkričio 8 buvo ketvirtadienis, kai „Respublika“ skelbia dieną be smurto. Tačiau lapkričio 9ą šiek tiek primenamos įvykio detalės.

Emocijos taip pat žadinamos liudininkų ir artimųjų pagalba. Vieno žuvusio vaiko motina sako: „Neturiu žodžių. Šunį partrenkęs žmogus labiau gailisi ir pasižiūri, kas nutiko, nei policininkai. Pastarieji paspruko *palikę* mūsų sužeistus vaikus *mirti*“.

„Vakaro žinios“ lapkričio 8 dieną išspausdino trumpą žinutę ketvirtame puslapyje, rubrikoje „Krašto žinios“, kurioje trumpai ir gana netiksliai aprašė įvykį. Žinutė pavadinta „Užmušęs du moksleivius policininkas pasislėpė“. Greičiausiai žinutė rašyta paskubomis ir nebelaukta naujausių įvykių, nes trečiasis vaikas mirė ligoninėje lapkričio 7 dienos vakarą, apie 20 valandą.

Pradinis įvykio aprašymas išsamiausias „Lietuvos ryte“, tačiau tuo pačiu jame labiausiai „mėgaujamas“ tragedijos šturpumu, daugiausiai emociškai paveikių žodžių. Beje, reikėtų pastebėti, kad per visą tyrinėtą laikotarpį dienraščiuose nepasitaikė šokiruojančių nuotraukų, jose dažniausiai užfiksuotas avarijos kaltininko BMW, vaikų tėvai, įvykio liudininkai, gėlės, žvakės ir pan.

Politikų reakcija

Jau kitą dieną po avarijos vidaus reikalų ministras Raimondas Šukys pateikė ultimatumą policijos generaliniam komisarui Vytautui Grigaravičiui, liepdamas jam atsistatydinti, kitu atveju, žadėjo pats palikti ministro postą. Būtent šis R. Šukio veiksmas, kuris buvo būtinas demokratinėje valstybėje, sukėlė politikų diskusijas. Išskirsime pagrindinius diskusijų aspektus:

1) *ar ministras nepasielgė pernelyg skubotai?* V. Grigaravičius tuo metu buvo komandiruotėje Maroke, todėl kai kurių politikų teigimu, reikėjo palaukti, kol komisaras grįš;

2) *ar neturėtų jis pats atsistatydinti?* Šukys keletą dienų delsė, kol paskelbė apie savo pasitraukimą, nors iš pradžių esą buvo davęs V. Grigaravičiui vos valandą apsispręsti;

3) *ar tikrai pasitraukus V. Grigaravičiui ir R. Šukiui pasikeis vidaus reikalų sistema, pagerės policijos situacija ir pan.?* kalbama apie tai, kad spalio pabaigoje Vyriausybė Seimui buvo pateikusi svarstyti griežtesnes bausmes už kelių eismo taisyklių pažeidimus, tačiau į posėdį susirinko per mažai parlamentarų ir svarstymas buvo atidėtas, be to, pataisos kritikuotos kaip pernelyg griežtos; Grigaravičius taip pat teigia, kad ne kartą siūlė griežtinti bausmes. Taigi iš esmės, žurnalistų, politikos apžvalgininkų teigimu, didžiausia kaltė tenka ne vyriausybei ar policijos vadovybei, o seimui, kuris delsia priimti reikalingas įstatymų pataisas;

4) *ar užtenka vieno formalaus ministro žingsnio, kad politikai įrodytų, jog jiems rūpi žmonių tragedija?* Rimvydas Valatka komentare „Mažųjų kraujas ir bekraujė valdžia“ („Lietuvos rytas“ 2007 11 12) vardija dalykus, kurių nepadarė valdžia, kad išlaikytų žmonių pagarbą ir įrodytų savo rūpestį. Pasak Valatkos, V. Grigaravičius turėjo nedelsiant nutraukti komandiruotę, arba jį

turėjo iškviešti prezidentas; valdžia turėjo ne siųsti vainikus į laidotuves, o patys nuvykti. R.Valatka taip pat kritikuoja R.Šukio delsimą pasitraukti iš posto. Krikščionys demokratai turėjo pašalinti iš partijos avarijos kaltininko motiną, o valstiečiai liaudininkai – jo tėvą. R.Valatka susiklosčiusią situaciją vadina „Aleksandrijos sindromu“, kuris „<...> lyg biblinio Kaino žymė dar ilgai persekios visą dabartinę valdžią. Ir net jos įpėdinius“.

Šios diskusijos, kuriose dalyvavo tiek politikai, tiek žurnalistai, tiek visuomenė, pakirto pasitikėjimą valdžia žmonių sąmonėje. Būtent taip, kaip rašo Michel Foucault. Mirtis išsprūdo iš valdžios rankų, tapo riba. Valdžia nesusidorojo su privačiausiu žmogaus egzistencijos momentu, ji liko tokia pat valdiška kaip ir sprendama kitas žmonių egzistencijos problemas, ir, kaip rašo R.Valatka, pamatėme: „Bekrauję, bejausmę ir beasmenę valdžią. Darančią klaidą po klaidos.“

Tą patvirtina ir kitos dienraščių publikacijos apie R.Šukio ultimatumą V. Grigaravičiui ir apie prezidento Valdo Adamkaus sprendimą atleisti abu. „Lietuvos ryte“ 2007 11 09 spausdinamas straipsnis „Skuode – ašaros, o Vilniuje – sumaištis“, kurio paantraštė skelbia: „Tris vaikus užmušęs policininkas, gali *iš posto išversti* ir generalinį komisarą“; 2007 11 13 – „Sistema – be galvos, bet su senų ydų našta“ ir paantraštė: „Po vaikų žūties *kritusių* ministro ir policijos vadovo įpėdinių laukia *kietos kėdės*“. „Respublika“ 2007 11 09 rašo: „Ministras *puola* komisarą“; 2007 11 13 – „Prezidentas *paaukoko* abu varžovus“ (7 priedas). Ir itin vaizdingai apie situaciją rašo „Vakaro žinios“: „Ministras *pervažiavo* angelą sargą“ (vartojama avarijų aprašymui būdinga leksika – „*pervažiavo*“ bei apeliuojama į policininkų kaip angelų įvaizdį). Tekste vartojami tokie žodžių junginiai: „kuri galva nusiris“; „lėks aukštų ponų galvos“ ir pan.

„Respublika“ kitaip nei „Lietuvos rytas“ užima kur kas aiškesnę politinę poziciją. Daugelis komentarų, redakcijos skiltyje spausdinamų pasisakymų aiškiai nepalaiko vidaus reikalų ministro sprendimo atstatydinti generalinį komisarą. Toks ministro elgesys vadinamas „viešųjų ryšių akcija“. Taip pat klausiama, kas pasikeis atleidus komisarą, ir kodėl pats ministras neprisiima atsakomybės. „Lietuvos rytas“ neišsakė konkrečios pozicijos dėl politikų elgesio, tačiau jau minėtoje R.Valatkos publikacijoje kritikuojami ne atskiri poelgiai, o jų visuma. Tai pat šis dienraštis labiau akcentavo nelaimės baisumą ir 2007 11 09 dieną, kai jau buvo prasidėjusi politinė sumaištis, „Lietuvos rytas“ toliau spausdino pasakojimus, kaip jaučiasi Aleksandrijos kaimo žmonės, jų išpūdžius, prisiminimus ir pan. (6 priedas).

Visuose trijuose dienraščiuose buvo išsakyta kritika Seimui, kuris būdamas bene kalčiausias iš situacijos išsisuks tyliai.

Visuomenės reakcija

„Kodėl policija taip greit tą mašiną patraukė ir visas šukes sušlavė? Mes jiems sakėme, kad tegul mašinos pasiimti ateina pats savininkas. *Mes jį būtume užmušę*“, - įniršio neslėpė žmonės“. („Lietuvos rytas“ 2007 11 08) Iš principo vien cituojant tokius pasisakymu būtų galima puikiai atskleisti visuomenės reakciją į Skuodo tragediją. Tačiau šiuo atveju mus dar domina kolektyvizmo arba susirinkimo aplink žaizdą aspektas. Tai geriausiai iliustruoja net po vaikų laidotuvių užsitęsios savotiškos pilietinės akcijos, kuriose buvo deginamos žvakutės pagerbiant žuvusiųjų atminimą ir paminint policijos bei valdžios bejėgiškumą.

Tokios akcijos prasidėjo 2007 11 09 ir buvo aktyviausios iki 12 dienos, kai įvyko vaikų laidotuvės. Tačiau jos neapsiribojo taikiu žvakučių deginimu. Lapkričio 9 dieną keli šimtai (manoma, kad galėjo būti apie 600) žmonių rinkosi prie Skuodo policijos komisariato, kur degino žvakutes, o po to patraukė prie avarijos kaltininko S. Pauliko ir jo tėvų namų bei prie kitų avarijoje dalyvavusių vyrų namų. Avarijos dalyvio Vytauto Juočio tėvas Arūnas Juočys „sakė, kad baiminasi Aleksandrijos gyventojų *susidorojimo* su jo šeima“ („Lietuvos rytas“ 2007 11 10). A. Juočys teigė, kad žmonės būriavosi prie jų namų, skandavo „žudikas!“ ir apmėtė langus kiaušiniiais.

Žurnalistai daugybę kartų vartoja žodžius – *būriavosi, rinkosi*. Vienas geriausiai situaciją apibūdinančių sakinių išspausdintas lapkričio 10 dienos „Respublikoje“, straipsnyje: „Tragedija sukėlė ant kojų skuodiškius“: „<...> sukrėsti žmonės užvakar *niekieno neraginami* išėjo į gatves“. Tas *niekieno neraginami* atskleidžia svarbiausią susiklosčiusios situacijos bruožą – gaivališka, spontaniška reakcija. Ji pažengia kiek toliau nei vien būrimasis aplink žaizdą. Žinoma, žvakutės ir gėlės avarijos vietoje patvirtina, kad žmonės būriuojasi ir tapatinasi su kažkieno skausmu, tačiau eidami prie komisariatų visoje Lietuvoje arba skanduodami keiksmus prie kaltininkų namų, jie nėra tie pirmą kartą gedėtojai, kurie išgyvenę artimo mirtį galės patirti grįžimo į bendruomenę džiaugsmą. Jie tampa pirmą kartą teisėjais. Jiems nebegalioja šiuolaikinės baudžiamosios sistemos taisyklės. Michel Foucault savo veikale „Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas“ rašo, jog „Senjojo režimo baudžiamoji sistema kraštutinę ribą pasiekdavo be galo mėsinėdama karalžudžio kūną: tai įtaigiausia valdžios demonstracija ant didžiausio nusikaltėlio kūno, kurio totalinė destrukcija susprogdina nusikaltimą savo atskleista tiesa“ (Foucault, 1998) Tačiau Skuodo atveju valdžia atsisako demonstruotis (pasak R. Valatkos, „juk ne kokį poną užmušė – tik tris mažus žemaitukus“), tad egzekucijai rengiasi patys žmonės.

Yra skirtumas tarp žmonių, kurie ėjo prie Skuodo policijos komisariato bei prie kaltininkų namų ir žmonių, kurie ėjo prie kitų šalies miestų policijos komisariatų. Pirmieji patyrė žiniasklaidos neperfiltruotą mirtį. Jie pamatė ją savomis akimis ir visiškai prarado saugumo jausmą ir tai sukėlė kitokią pirmą kartą reakciją – atsirado linčo teismo poreikis, tarsi tik apvalius bendruomenę būtų galima gedėti mirusiųjų. „Žmonės *nerimsta*, kitaip ir būti negali. Visuomenė šio įvykio tikrai neatleis“, „Respublikoje“ cituojamas Aleksandrijos seniūnas Donatas Valančiauskas.

Skuodo rajono policijos komisaro pavaduotojas Vytautas Kalendra patvirtina jo žodžius: „Žmonės labai pikti ir turi tam pagrindo <...>“. Per laidotuves buvo pakviesti pareigūnai iš Klaipėdos, nes kaip rašo „Respublika“, „baimintasi neramumų“.

Kituose miestuose žmonės įvyki matė tik žiniasklaidos akimis ir todėl patyrė silpnesnį nesaugumo jausmą. Akcijos prie komisariatų buvo tylios ir gedulingos.

Vis dėlto žiniasklaida pasiekė visuotinį efektą. Ji teigia, kad niekas neragino žmonių eiti į gatves, tačiau pirmoji pradėjo burti žmones aplink „žaiždą“ savo simbolinėje erdvėje. Buvo ieškoma bendrumų, įvykiui klijuojamos dramatiškos etiketės, kurias (galbūt nesąmoningai) siekiama užfiksuoti žmonių sąmonėje: „Skuodo tragedija“, „Aleksandrijos sindromas“, „Aleksandrijos byla“ ir pan.

Laidotuvės

Laidotuvių aprašymuose dienraščiai grįžta prie emocijų žadinimo. Čia vėl šiek tiek mėgaujamasi vaizdingais aprašymais, kuriais jaudinantys vaizdai. 2007 11 12 „Lietuvos rytas“ publikaciją pavadino: „Į baltus karstus – baltais kostiumais“, paantraštė: „Trims policininko užmuštiems berniukams *lenkėsi* tūkstančiai“. Tekste taip pat pasitelkiama baltos spalvos simbolika: „trys vienodais šviesiais kostiumais aprengtų berniukų balti karstai skendėjo baltose gėlėse“. Pabrėžiamas berniukų vienodumas, tarsi jų draugystė, kuri taip pat ne kartą aprašyta ankstesniuose straipsniuose tęstusi ir dabar: „<...> buvo palaidoti atskiroje vietoje vienas šalia kito“.

Šioje „Lietuvos ryto“ publikacijoje akivaizdžiai atsiskleidžia dabartinis mirties patyrimas ir jo skirtumai nuo pirmykščio. Čia pirmąkart paminima **bažnyčia**. Cituojamas Telšių vyskupo pamokslas, pasakytas per laidotuves: „Simonai, Mindaugai, Aurimai, būdami danguje, melskite savo tautai blaivumo, doros, kad žmonės nesusipriešintų šios tragedijos akivaizdoje.“ Tačiau net ir mirusiųjų iškėlimas aukščiau gyvųjų negelbsti religijos pozicijų. Mirtis išsprūdo ir iš jos rankų, žmonės jau susipriešino – „<...> berniukų šeimos atsakė, kad nenorėtų matyti A.Pauliko (avarijos kaltininko tėvo – aut.) laidotuvėse“.

Paminėta ir **valdžia** – nuo prezidento atsiųstų vainikų iki priekaištų Seimui dėl įstatymų spragų. Straipsnyje užsimenama, kad į mokyklą atvyks psichologai, padėsiantys vaikams išgyventi tragediją. Štai čia yra esminis skirtumas tarp G. Bucher aprašyto pirmykščio gedėjimo ir dabartinio. Gedintiesiems neduodama laiko, juos siekiama kuo greičiau gražinti į bendruomenę. Tai, žinoma, šiuolaikinio gyvenimo tempo atspindys: „Nežinau, kaip reikės pirmadienį pradėti pamokas, - sakė žuvusių vaikų auklėtoja Adolfina Balsienė“. Nėra laiko ir galimybių gedėti, todėl pasitelkiama psichologų pagalba. Antra vertus, žmogus, pasak Bucher, yra paveldėjęs tą pirmykštį mirties patyrimo būdą. Todėl tam tikrą laikotarpį jis vis tiek gedi, tik tai kur kas sunkiau padaryti

turint begales kasdienių pareigų. Čia nebeišgyvenamas pasibjaurėjimas yrančiu kūnu ir palengvėjimas likus švarems palaikams. Viskas suprimityvinta, pagreitinta arba kaip minėjome perfiltruota.

„Respublika“ gana išsamiai aprašiusi Aleksandrijos ir Skuodo gyventojų pasipiktinimo akcijas, atskleidžia kaip laidotuvės pakeitė žmonių nuotaikas (8 priedas): „<...> *Piktų* žodžių *stengėsi* garsiai nesakyti. Jie tik *apmaudžiai* kalbėjo, kad pareigūnui greičiausiai pavyks išvengti griežtos bausmės.“ Skaitytojui taip pat pateikiamas vaizdingas ir emociškai paveikus situacijos aprašymas: „Šviečiant skaisčiai rudeninei saulei trys balti karsteliai iki bažnyčios ir kapinių keliavo gyvu gedinčiųjų koridoriumi“.

Dar kartą sumenkinama teisėsauga ir valdžia, prisimenant, kad ekspertai S.Pauliko kraujyje nerado alkoholio: „Avariją mačiusiems *pirmokams* buvo aišku, kad Paulikas yra girtas, o čia, matai, nieko neranda“.

„Vakaro žiniose“ atskiros publikacijos apie laidotuves nėra, lapkričio 12 čia rašoma tik apie tai, kad S. Pauliko organizme nerasta alkoholio ir primenami įtarimai, kad kaltininko kraują galėjo išvalyti jo medikė motina.

Atgarsiai

Apie įvykį Skuode žiniasklaidoje dar kalbama ir dabar. Pasirodo pranešimų apie bylos eigą ir pan. Todėl įvairiausių atgarsių, priminimų apie šį įvykį galima tikėtis dar ilgai. Tačiau tirtu laikotarpiu padaugėjo publikacijų, susijusių ne su konkrečiu įvykiu Skuode, o su policijos situacija Lietuvoje apskritai. Tai tik įrodo, jog įvykis rezonansinis, jis iškelia vienokias ar kitokias gilesnes problemas, verčia susimąstyti apie valstybės sistemą. „Lietuvos rytas“ 2007 11 10 dieną spausdino publikaciją „Uniformuotus mirties sėjėjus saugo sistema“, paantraštė: „Lietuvos ryto“ tyrimas atskleidė: kraujo dėmes ant mundurų valo ir teismas“. Publikacijoje pasakojami atvejai, kai avarijas sukėlę policijos pareigūnai išsisuko nuo bausmės. Vienas iš jų - ir S.Pauliko tėvas. Taip pat pateikiama policininkų sukeltų avarijų statistika.

Čia itin paveikūs straipsnių pavadinimai ir pačiuose tekstuose vartojama leksika. Uniforma, kuri paprastai laikoma tvarkos, disciplinos, pareigos ženklu, gretinama su mirties skleidimu, teismas ne vykdo teisingumą, o atvirksčiai – padeda nuo jo pasislėpti. Teismas sumenkinamas, leksiškai prilyginamas valyklai. Labai panašiai veikia ir kai kurie ankstesni „Respublikos“ tekstai: „Angelas sargas virto žudiku“.

Po žuvusių berniukų laidotuvių žiniasklaidoje itin pagausėjo diskusijų apie įstatymų spragas. Ne kartą primintas faktas, kad nelikus net mėnesiui iki tragedijos, Seime turėjo būti svarstomos griežtesnių bausmių už kelių eismo taisyklių pažeidimus įvedimas, tačiau svarstymas

buvo atidėtas. Taigi Seimas tampa dar viena institucija, iš kurios reikalaujama priimti atsakomybę. 2007 11 13 „Vakaro žiniuose“ spausdinamas europarlamentaro Eugenijaus Gentvilo komentaras šia tema: „Reikėtų išvaikyti Seimą. Jis apsidirbęs, „apsidergęs“ iki ausų“.

Iš esmės nebelieka patikimų institucijų. Jei susumuotume visose publikacijose ir komentuose išsakytą kritiką, nepatikimi visi: prezidentas, Seimas, Vyriausybė, policija, teismai, medikai ir t.t. Taip sukuriamas ypač neramaus pasaulio vaizdas.

3.2.2 Kokybiniai interviu: auditorijos nuomonė

Ši tyrimo dalis – svarbiausia. Žinoma, įrodyti anksčiau aptartas teorijas būtų sudėtinga, tačiau interviu su žiniasklaidos recipientais atskleidė tam tikras tendencijas ir leidžia bent iš dalies suvokti kriminalų populiarumo priežastis. Kai kuriuos respondentų atsakymus vertinsime atsargiai, nes sunku visiškai tikėti žmonių atvirumu. Tačiau šiek tiek paslėptų lūkesčių ir įsitikinimų galima išvelgti net tarp eilučių.

Aptarsime keletą svarbiausių interviu aspektų:

Domėjimasis kriminalinėmis naujienomis

Respondentai labai įvairiai atsakė į klausimą apie galimus žiniasklaidos motyvus pranešti kriminalines naujienas. Neretai respondentai kriminalų gausą žiniasklaidoje siejo su realia Lietuvos kriminogenine situacija. Būtent šis faktas yra labiausiai neraminantis ir rodantis, kokią žalą gali padaryti žiniasklaida visuomenėje, kuri nėra mokoma išvengti virtualaus ir realaus pasaulio sutapatavimo. „Virtualių nusikaltimų įvaizdį, sukurtą žurnalistų išskirtinai ir stereotipiškai parengtų faktų pagrindu, visuomenė supranta kaip vientisą ir realų kriminogeninės situacijos visuomenėje vaizdą“ (Dobryninas, 2001, p. 77). Štai keletas respondentų atsakymų į klausimus apie tai kodėl žiniasklaida ar jie patys domisi kriminalinėmis temomis:

Todėl, kad daug Lietuvoje įvyksta kriminalų (studentė, 24m., aukštasis)

Domina, bet tik dėl bendro supratimo, kas vyksta Lietuvoje. Todėl, kad žinodama tikrą padėtį jaučiuosi saugesnė. (darbininkė, 49m., aukštesnysis)

Pasigėsciau informacijos apie tikrąją padėtį visuomenėje [jei žiniasklaida atsisakytų kriminalinių naujienų]. Manau, reikia informuoti apie visas blogybes. (darbininkas, 33m., aukštesnysis)

Žiniasklaidos priemonėse esančią kriminalinių naujienų gausą respondentai taip pat aiškino reitingų ir tiražų vaikymusi.

Manau, kad tai (kriminalai – aut.) kelia laidų reitingą (studentas, 22m.)

Todėl, kad kriminalinės naujienos labiausiai kelia laidų reitingus (pensininkė, 63m., vidurinis)

(...) tai tik didina laikraščių tiražą ir, žinoma, pelną. (darbininkė, 41m., vidurinis)

Dalis respondentų akivaizdžiai įrodo egzistuojant vadinamąjį trečio asmens efektą - tai viena iš komunikacijos teorijų, teigianti, kad žiniasklaidos recipientai įsitikinę, jog kitiems asmenims žiniasklaida daro kur kas didesnę įtaką ne jiems. Buvo respondentų, kurie žiniasklaidos dėmesį kriminalinėms naujienoms aiškino žmonių, visuomenės susidomėjimu, tačiau patys teigė nesidomintys tokiomis naujienomis. Jie save vertina kaip atsparesnius žiniasklaidos įtakai.

Manau, kad yra pakankamai daug žmonių, kurie tai skaito, o tai didina tiražus ir neša pelną. (tarnautojas, 52m., aukštasis)

[...]žmonėms patinka kruvini įvykiai. Dažnas tik jų žiniasklaidoje ir teieško. O televizija, leidiniai pataikauja žiūrovams, skaitytojams, todėl taip ir yra.

Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Nedomina. Niekada neskaitau kriminalinių skilčių ar nežiūriu tokių laidų. Gal todėl, jog užtenka ir savo problemų, kam dar gilintis į kitų. (tarnautoja, 35m., aukštesnysis)

Taip kalbėję žmonės galėtų būti priskirti savotiškai „atskalūnų“ kategorijai. Jų atsakymai reiškia, kad jie atskiria save nuo visuomenės, sako, kad yra kitokie, galbūt išskirtiniai. Daugelis jų teigė, jog nepasigestų kriminalinių naujienų, jei žiniasklaida tokių naujienų nebepraneštų.

Vis dėlto daugelis respondentų sakė, kad visos naujienos būtinos, o vienas respondentas netikėtai tiksliai patvirtino teorinėje šio darbo dalyje aptartą kriminalų kaip žmones jungiančios, vienijančios jėgos aspektą:

Manau, kad spauda turi informuoti apie kriminalinius nusikaltimus, nes kitaip žmonės praras bendrumo jausmą.(...) (studentas, 22m.)

Kriminalinių naujienų funkcijų suvokimas

Kriminalines naujienas respondentai neretai įvertino kaip šviečiamąsias, t.y. tokias, iš kurių jie gauna savo kasdieniam gyvenimui, saugumui reikalingos informacijos.

Sužinau apie tai, kokiomis apgavysčių formomis ir metodais naudojasi nusikaltėliai. (pensininkė, 66m., vidurinis)

Naudinga informacija, padedanti išvengti nelaimių arba užsitikrinti saugumą. (tarnautojas, 52m., aukštasis)

Ne vienas respondentas paminėjo, kad pažiūrėję kriminalines naujienas, gyvenime jie tampa „atidesni“, „atsargesni“. Keletas tarsi susitarę minėjo, jog žiūrėdami kriminalus „mokosi iš kitų klaidų“. Atrodo, kad respondentai kitiems žmonėms nutikusias nelaimes vertina, kaip pačių aukų klaidas arba, kitaip tariant, aukos ir kaltieji labai aiškiai išskiriami į grupes, o žmonės daug mieliau save tapatina arba įsivaizduoja aukų vietoje nei marginalizuotų kaltųjų vietoje. „[...] kriminalinių naujienų bei istorijų manufaktūra gali tapti socialinės atskirties gamyba ir de facto ne padėti išspręsti visuomenės socialines problemas, bet jas pagilinti“. (Dobryninas, 2001, p.78)

(žiniasklaidoje daug kriminalinių naujienų – aut), kad žmonės pasimokytų iš kitų klaidų, būtų atsargesni. (tarnautoja, 47m., aukštesnysis)

(...)didėjant nusikalstamumui, didėja tikimybė pačiam tapti auka, o pažiūrėjus laidų, galima pasimokyti iš svetimų klaidų, galbūt siekiant išvengti panašių nutikimų ateityje. (studentas 19m.)

Nepaisant to, kad kalbėdami apie kitus respondentai minėjo, jog „žmonėms patinka kruvini įvykiai“, nė vienas to nepasakė apie save.

Akivaizdu tik tai, kad kriminalai atlieka informacinę, įspėjamąją funkcijas, respondentai neturėjo jokių psichologinių lūkesčių šioms naujienoms. Žinoma, pripažinti, jog mėgaujiesi kruvinais mirties vaizdais ar žiauriais pasakojimais nelengva. Gali būti, kad taip ir nėra, tačiau kol kas visiškai neatmetame A.Dobrynino paminėtos „blogų naujienų“ estetikos traukos.

Kriminalų poveikio ir reikalingumo vertinimas

Visų respondentų buvo klausiama, kaip juos veikia kriminalinės naujienos, ar daro įtaką nuotaikai ir pan. Taip pat – kaip jie reaguotų, jei kriminalų žiniasklaidoje neliktų. Tikėtina, kad žmogus, kurį neigiamai veikia informacija apie nelaimės norėtų, kad tokios informacijos nebūtų arba būtų mažiau, tačiau tokių atsakymų buvo ne itin daug.

Respondentai pripažįsta neigiamą kriminalų poveikį:

Sujaudina, kartais sunervina. (darbininkas, 45m., aukštesnysis)

Žinoma kad paveikia ir nuotaiką ir savijautą. Patiriu ir nesaugumo jausmą. (Pensininkas, 68m., vidurinis)

Manau, kad esu jautri, todėl pažiūrėjus TV ar paskaičius kokį straipsnį užsilieka ilgam. (tarnautoja, 47m., aukštesnysis)

Keli teigė, jog kriminalinių naujienų galėtų ir nelikti žiniasklaidoje:

Galbūt labai ir nepastebėčiau to, nes yra ir įdomesnių temų, kuriomis domiuosi. O jei nebepraneštų, gal labiausiai pasigesčiau informacijos apie apgavystes ir korupciją. (Pensininkas, 68m., vidurinis)

Būtų geriau. Nepasigesčiau. Nežinau ir saugu. (darbininkas, 45m., aukštesnysis)

Nepaisant daugybės prisipažinimų, kad kriminalai gadina nuotaiką, ilgam palieka slogutį, sukelia nesaugumo jausmą ir pan., respondentai nenorėjo, kad žiniasklaida atsisakytų pranešti blogas naujienas.

Manau, kad visa informacija yra reikalinga, ir apie vagystes, žmogžudystes, sukčiavimus. Vieniems, kad pasimokytų, kitiems, kad sudrausmintų. (tarnautoja, 47m., aukštesnysis)

Reaguočiau neigiamai. Pranešti ir informuoti visuomenę reikia. Būtinai! Bet tas pranešimas turi būti tik informacinio pobūdžio, o ne ištiso verkimo, smulkmenų nagrinėjimo ir savų išvadų darymo laidos. (darbininkė, 49m., aukštesnysis)

Jausčiausi niekinama, susidarytų įvaizdis kad visur "viskas gerai". Trūktų informacijos apie katastrofas, autoavarijas, vagystes ir pan. Todėl, kad per žmones kalbos apie nelaimės sklistų, o per žiniasklaidą ne. Būtų labai keista. (pensininkė, 63m., vidurinis)

Tik vienas kitas užsiminė apie tai, jog patys stengiasi nežiūrėti ir neskaityti naujienų, kurios gadina nuotaiką.

Būtent dėl neigiamų emocijų ir nesaugumo jausmo mažinu tokių laidų žiūrėjimą. (darbininkė, 49m., aukštesnysis)

Dar įdomiau, kad kai kurie griežtai pasisakė už kriminalinių naujienų pranešimą vėliau teigė, jog šalies žiniasklaidoje itin trūksta gerų naujienų.

Lietuvos žiniasklaidoje pasigendu gerų naujienų. Visada labiausiai sureikšminamos blogos žinios, geros prieš jas nublanksta. (pensininkė, 63m., vidurinis)

[Norėčiau matyti] Sąžiningų žmonių gražaus gyvenimo istorijas. (tarnautoja, 38m., aukštesnysis)

Respondentai, kalbėdami apie būtinybę žiniasklaidai pranešti kriminalines naujienas, įvardijo tokias priežastis kaip žodžio laisvė, visapusiškos informacijos poreikis, tam tikros informacijos ignoravimą jie siejo su cenzūra, jų apgaudinėjimu ir tikrosios padėties nuslėpimu. Respondentai teigė, jog kriminalinė informacija svarbi jų saugumai, keletas siūlė žiniasklaidos atstovams dirbti objektyviau, mažiau „verkšlenti“ ir nustoti mėgautis ne itin reikšmingomis smulkmenomis. Vis dėlto respondentai neneigė, jog patiria neigiamų emocijų girdėdami ar skaitydami kriminalines naujienas.

Vadinasi, respondentai gniuždo save (leidžia save gniuždyti) emocionaliai tam, kad gautų informacijos, padėsiančios užtikrinti saugumą. Ir tuo pačiu metu patiria nesaugumo jausmą, žiūrėdami kriminalines laidas. Tokie respondentų teiginiai nėra nelogiški, iš esmės tai reiškia, kad, jausdami baimę, jie tampa atsargesni. Čia tenka pripažinti, kad kriminalai žiniasklaidoje peržengė „susijaudinimo neprarandant saugumo jausmo“ barjerą ir tapo virtualiai sukeltu susijaudinimu, kurį žmonės perkelia į realų gyvenimą.

Respondentai yra teoriškai įtikėję (įtikinti?), jog kriminalinė informacija padeda jiems užtikrinti savo saugumą, tačiau nemažai šios informacijos veikia tik emociškai, o naudos neduoda.

Domėjimasis mirtimi kaip natūraliu reiškiniu

Respondentai per interviu turėjo atsakyti į labai konkretų klausimą šia tema. Toks variantas pasirodė priimtinausias, nes, matyt, nedaugelis galėtų atvirai ir nuoširdžiai įvertinti, ar ji domina natūrali mirtis. Toks klausimas respondentams galėjo pasirodyti mažų mažiausiai keistas. Todėl respondentų buvo klausama, ar jie skaitė straipsnius, žiūrėjo laidas apie žinomų žmonių – rašytojos Jurgos Ivanauskaitės ir dainininko Vytauto Kernagio mirtį.

Respondentai labai įvairiai atsakė į šį klausimą, tačiau galima pastebėti vieną tendenciją – aiškindami, kodėl domėjosi šiomis mirtimis, žmonės sakė gerbę Kernagį ir Ivanauskaitę, domėjęsi jų kūryba, taip pat esą jų likimas įdomus, nes tai žinomi žmonės.

Įdomu kaip iš gyvenimo išėjo garsūs ir gerbiami žmonės. Ypatingai tie, kurių kūryba, bei asmenybė man labai patiko. (pensininkė, 63m., vidurinis)

(...) norėjau sužinoti daugiau detalių apie šio nuostabaus žmogaus [V. Kernagio] mirtį. (darbininkė, 31m., vidurinis)

Respondentai kalbėdami apie dviejų žinomų žmonių mirtį dažnai minėjo žodį – įdomu. Turbūt tokiuose pasisakymuose labiausiai atsiskleidžia galimi „blogų naujienų“ estetikos elementai. Kai kurie respondentai šias mirtis susiejo su savo realia gyvenimiška patirtimi, taip padėdami atskleisti skirtingą žmonių santykį į „virtualų įvykį“ (šiuo atveju tokį, kurį patiri tik per žiniasklaidą), kai esama panašios patirties realybėje. Kai kurie dėl tokios patirties vengė skaudžių naujienų žiniasklaidoje ir nesidomėjo J. Ivanauskaitės ar V. Kernagio mirtimi:

Ne. Pati kasdienybėje susiduriu su panašiomis problemomis. (pensininkė, 66m., vidurinis)

Kiti, atvirkesčiai, vertino tai kaip savo geresnį gebėjimą suprasti kitų skausmą ar galimybę pajusti bendrumo jausmą.

Skaityti tai neskaičiau, bet per televizijos laidas ir radijas girdėjau. Panašios mirtys ir mano šeimą palietė. (studentė, 24m., aukštasis)

Būta ir nuomonių, kad žiniasklaidos domėjimasis šių dviejų žinomų žmonių liga ir mirtimi, suteikė vilties kitiems sergantiems. Vis dėlto panašu, kad reali patirtis, ypač jei ji susijusi su pačiu respondentu, o ne jo artimaisiais, darė įtaką tokių naujienų atmetimui. Tai dar kartą bent iš

dalies įrodo, kad patiriant pakankamai emocijų (teigiamų ar neigiamų) realybėje, rečiau reikia kompensuoti jų trūkumą virtualiomis emocijomis, sukeltomis žiniasklaidos.

3.2.3. Kokybiniai interviu: žurnalistų-ekspertų vertinimas

Domėjimosi kriminalinėmis naujienomis ir jų funkcijų suvokimas

Kalbėdami apie kriminalų populiarumo priežastis žurnalistai jas nurodė gana nekonkrečiai, iš dalies bandė sieti su realia kriminogenine situacija. Respondentai užsimena apie pačių kriminalinių įvykių išskirtinumą. Jie teigia, kad Lietuvos naujienos apskritai yra neįdomios ir nuolat pasikartojančios, nes vyrauja įvykiai iš Seimo, Vyriausybės, Prezidentūros.

O čia [kriminaluose] kiekvieną sykį, kaip bebūtų, nors istorijos kažkiek pasikartoja, kiekvieną sykį tai yra labai unikalūs įvykis. Kiekviena žiauri avarija, kiekviena avarija, jiniai yra unikali. Galima, aišku, ieškoti panašumų, priežasčių kažkokių bendrų, bet kiekvienas įvykis kriminalinis, jis daugiau mažiau unikalus. Dėl to gal tai yra įdomu.

Žurnalistų teigimu, šiuo metu kriminalų žiniasklaidoje yra kur kas mažiau nei pirmaisiais nepriklausomybės metais. Vis dėlto pagrindinis paaiškinimas, kodėl žiniasklaidoje daug kriminalinių naujienų buvo toks:

Kol skaitytojų ar žiūrovų tai domins, tol žiniasklaida apie tai rašys ir rodys.

(...)reitingai rodo, kad kriminalinės naujienos pritraukia didžiausią žiūrovų auditoriją žiniose. Todėl jos ir rodomos.

Išskirdami kriminalų funkcijas, žurnalistai panašiai kaip ir patys auditorijos atstovai, vardijo prevencinę, informacinę, įspėjamąją funkcijas.

Dažnai tokia informacija būna ne tik pažintinė/informacinė (t.y. informuoti žiūrovą ar skaitytoją apie įvykį), bet ir prevencinė. Jeigu kalbame apie mirtį eismo nelaimėje – žiūrovas perspėjamas, kad reikia būti atsargiam, negalima viršyti greičio, negalima sėsti girtam už vairo.

Pranešimas apie konkrečios tragedijos priežastį gali kitiems padėti išvengti nelaimių

Taip pat, pasak ekspertų, svarbu nuvažiauvus į įvykio vietą parodyti, kaip ten dirba policija, greitoji pagalba, ugniagesiai. Ne tik dėl to, kad tai vis dar įdomu žmonėms, bet ir siekiant padidinti pasitikėjimą tarnybomis.

Jeigu jie mato kažkokius rezultatus, pavyzdžiui, kreipiesi į policiją ir tai gali padėti, jie mieliau skambina, praneša.

Lygiai taip pat, pasak respondento, žurnalistai gali siekti pakeisti ne tik žiūrovo, bet ir valdžios institucijų, policijos elgesį. Arba jei nepakeisti, tai bent daryti jiems įtaką, vykdyti savotišką spaudimą. Tokie pasisakymai bent iš dalies įrodo teorinėje darbo dalyje aptartą žiniasklaidos galimybę kontroliuoti teisėsaugos institucijas, su viešumo galia stoti į visuomenės pusę.

Tarkim tai [žiniasklaidos dalyvavimas] visų pirmiausia gali paskubinti kai kurių įvykių tyrimą. Kai yra didelis visuomenės dėmesys, paprastai kažkokios teisėsaugos institucijos, jos paskubina tą savo tyrimą.

Nepaisant to, svarstydami, kokių naujienų pageidauja žiūrovai, kriminalinių naujienų redaktoriai vardijo kitokius poreikius:

Visada daug aistrų sukels informacija apie nelaimes, kuriose nukenčia vaikai (Pauliko sukelta avarija, Jonaitienės šeimos tragedija). Dėmesį patrauks žinomus žmones ištikusios nelaimės (sudegė aktorius Šapranausko automobilis, parlamentaro B. Bradausko sūnus sukėlė avariją, kurioje žuvo žmonės). Ir tikrų tikriausiai auditorijai reikia neįprastų, neįtikėtinų, sensacingų žinių

Auditorija nėra vieninga – dalis žmonių apskritai nemėgsta reportažų apie žuvusius. Kiti mielai žiūrėtų, jeigu tiesiogiai būtų transliuojamas mirties bausmės vykdymas. Vyrauja požiūris, kad dauguma kriminalinių naujienų žiūrovų tikisi pamatyti degantį kaimyno tvartą ir patirti aštrių pojūčių. Bet tai nereiškia, kad tie pageidavimai tenkinami.

Aišku tai tų aukų skaičius, kai jis didelis, tas įvykis įgauna ne tik kažkokį aktualumą, bet ir skausmą, į kurį, tarkim, visada atkreipiamas dėmesys. Kiekvienas žiūrovas į tą įvykį kažkaip su įdomumu žiūri.

Taigi, atrodo, kad žurnalistai vykdo savo misiją informuoti ir įspėti žmones apie pavojus, nors, jų manymu, patys žiūrovai pageidauja visai ko kito. Žiniasklaida įtikino auditoriją, jog rodo tikrovę tokią, kokia ji yra ir, panašu, kad taip išsikasė sau duobę, nes dažnai patys žurnalistai tikrovę vertina ne objektyviai, o būsimos antraštės ar anonso kontekste. Tačiau auditorijos atstovų pasisakymai rodo visai ką kita.

Visuomenės vertybinės sistemos vertinimas

Vertindami visuomenės vertybes, žurnalistai jas susieja su kriminalinių naujienų populiarumu. Vieno iš ekspertų nuomone, kriminalų populiarumas identifikuoja ne pačias visuomenės vertybes, o visuomenę be vertybių. Kriminalinių naujienų žiūrovus jis įsivaizduoja taip:

Kriminalines naujienas dažniau seka žemesnį išsilavinimą turintys žmonės.

Vis dėlto, auditorijos nuomonės tyrimas tokių tendencijų neparodė. Antro eksperto teigimu, kriminalai populiarūs visame pasaulyje ir tai susiję ne su visuomenės ar konkrečios jos grupės vertybėmis, o su laikmečio padiktuotais veiksniais:

Kaip minėjau, kriminalinės naujienos pritraukia didžiausią auditorijos dalį. Palieku jums vertinti visuomenę, kuriai įdomiausi pranešimai apie nelaimės. Tos pačios tendencijos ir JAV. Žmogžudysčių pilna filmuose ir knygose. Greičiausiai tai laikmečio, o ne visuomenės ypatybė.

Akivaizdu, kad žurnalistai tiki, jog jų auditorija iš tiesų yra neišsilavinusi, pasiduodanti įtakai, lengvai paperkama. A. Dobryninas, atlikęs tyrimą apie nepilnamečių justiciją Lietuvos žiniasklaidoje pastebi: „Nemaža žurnalistų dalis mano, kad Lietuvos skaitytojas arba žiūrovas – primityvi būtybė, trokštanti skandalo, sekso ir kraujo, kad tai yra individas, kuriam fundamentalūs pilietinės visuomenės klausimai yra antraeiliai arba visai nereikšmingi.“ (Dobryninas, 2000, p. 101)

Teiginiai, jog smurto apstu filmuose ir knygose nėra korektiški. Subrendę (čia nekalbame apie nepilnamečius ar psichikos sutrikimų turinčius žmones) žmonės kur kas lengviau atskiria filmą nuo realybės nei žinių laidą nuo realybės.

Kriminalų poveikio vertinimas

Kalbėdami apie galimą kriminalų poveikį auditorijai, žurnalistai grįžta prie jau minėtų šių naujienų funkcijų. Ekspertai teigė, jog prevencinę funkciją atliekančios naujienos neturėtų kaip nors emociškai smarkiai paveikti žmonių, beje, kalbant šia tema nuskambėjo ne kartą ir respondentų minėta frazė – „pasimokyti iš kitų klaidų“:

Tikiuosi, kad [kriminalai] skatina pagalvoti apie tragedijos priežastis ir leidžia pasimokyti iš kitų klaidų. Manau, kad žinodami apie galimas grėsmes, žmonės gali geriau joms pasiruošti. Nemanau, kad informacija apie žuvusį žmogų gali turėti didesnę neigiamą poveikį už pranešimus apie bankų krizes, įmonių bankrotus, kylančias kainas, mažėjančius atlyginimus, didėjančią bedarbių ir pan.

Be abejo, kriminalinės naujienos neša ir prevencinės informacijos, tačiau neigiamas jos polis yra ryškesnis. Manau, kad tokios informacijos kiekis turėtų būti ribojamas.

Vieno iš ekspertų teigimu, žiūrovą labiausiai paveiktų žiaurūs vaizdai (kraujo dėmės, kūno dalys ir t.t.), tačiau tokie vaizdai nerodomi. Rodomi švelnesni vaizdai, tačiau už kadro skaitomas tekstas, pasak pašnekovo, taip pat daro poveikį informacijos gavėjui.

Žmones veikia lygiai taip pat, kaip yra apie tą įvykį kalbama ir kaip jis yra pateikiamas. Čia ne mažiau svarbu. Aš galiu nieko neparodyti, o papasakoti taip, kad kitam pasidarys ir silpna.

Žurnalistai gana kritikai vertina ir pačią žiniasklaidą. Jie pastebi tam tikrus trūkumus, kuriuos minėjo ir auditorijos atstovai, teigdami, kad jiems reikalingi faktai, o ne „paverkimai“.

Deja, filmuojant reportažus neigiamų emocijų būna ir daugiau. Labai nemėgstu šiuolaikinės žiniasklaidos išpopuliarinto fetišo – imti interviu iš ką tik artimųjų netekusių žmonių. Tai būna didžiulis skausmas artimiesiems ir velniškai bjaurus jausmas tau pačiam. Gaila, kad būtent tokiais būdais žiniasklaida kartais siekia populiarumo.

Tačiau savo emocijų žurnalistai nesureikšmina, jie teigia esą pripratę prie kraupių vaizdų ir stengiasi neįsileisti kiekvieno skausmo. Jie labai aiškiai atskiria darbinės emocijas nuo gyvenimiškųjų:

Jeigu pergyvenčiau dėl kiekvieno reportažo – jau būčiau beprotnamyje, nes reikėtų išgyventi visos šalies tragedijas. Bet nereiškia, kad į mirtį man nusispjauti. Mane jaudina, kai nelaimė ištinka artimus, pažįstamus žmones.

Iš tiesų tai man pirmuosius porą metų gal... netgi gal trejetą metų, iš tiesų, labai tas veikdavo, sapnuodavosi košmarai ir kažkaip tikrai psichologiškai blogai veikė. Tiesiog į kai kuriuos dalykus laikui bėgant kažkaip kitaip pradedi žiūrėt. Nors iki šiol, tarkim, kažkaip mažų vaikų ir kūdikių lavonai blogai psichologiškai veikia.

Respondentų manymu, nusistovėjusi praktika, kriminalus rodyti atskirame žinių bloke ir skirti jiems atskirus puslapius laikraščiuose yra gera. Ji neskatina piktnaudžiauti žmonių emocijomis. Todėl kiekvienoje žiniasklaidos priemonėje turėtų būti tam tikras teisės ir teisėtvarkos skyrius ar bent atskiras kriminalų redaktorius, rengiantis tas naujienas ir išmanantis, kaip tai daryti, t.y. žinantis nerašytas taisykles – ką rodyti, ko neeskaluoti.

Ir vėlgi, netgi kalbant apie tai ką rodyt, ko nerodyt, apie ką neverta šnekėt. Tarkim apie savižudybes. Aš tai esu dažnai prieš, kad ir tarkim būtų rodomas reportažas apie tai, kad kažkoks pareigūnas darbo kabinete nusišauna.

Anksčiau apžvelgtas A. Dobryninino tyrimas parodė, kad kriminalinės naujienos jau senokai veržiasi už savo rubrikos ribų, vadinasi, kai kurių taisyklių nesilaikoma, o etikos normos paminamos, nors patys žurnalistai nelinkę to pripažinti. Gali būti, kad apklausti žurnalistai iš tiesų dirba profesionaliai, tačiau to profesionalumo pasigenda iš jaunesnių kolegų, kurie atėjo jau į komercialėjančią žiniasklaidą.

[...] gerus kriminalinius reporterius jau galima suskaičiuoti ant pirštų. Tai žmonės dirbantys savo srityje daugiau nei dešimtmetį, turintys be galo vertingą patirtį, informacijos šaltinius ir ryšius.

Vis dėlto, pasak pašnekovų, Viena iš svarbiausių taisyklių, informuojant visuomenę kriminalinėmis temomis – nesuteikti galimybės mėgdžioti nusikaltimus.

Tyrimo apibendrinimas

Atlikus kokybinę žiniasklaidos tekstų turinio analizę, galime teigti, kad Žiniasklaida iš tiesų vartojo emociškai konotuosius žodžius, frazes, siekdama auditoriją ne tik informuoti apie įvyki, bet ir sujaudinti, paveikti. Buvo pradėta kurti savotiška patloginė viešoji erdvė, kuri išsiplėtė ir tapo visuomenės protestų forma. Žiniasklaida neragina žmonių eiti į gatves, bent taip tvirtinama

publikacijose, tačiau padėjo žmonėms burtis aplink „žaiždą“ ir patirti trumpalaikį saugų gedulą. Kad mirtis yra valdžios priešas įrodo tiek įvykių sekę politikų veiksmai, tiek vėl pačių žurnalistų vartojama leksika. Čia aukojama, kapojamos galvos, kertama ir pan.

Daugybė žmonių, kurie nematė paties įvykio realybėje, į jį reagavo jautriau ne tik dėl psichologinio bet ir dėl geografinio artumo. Visuomenės protestai buvo kur kas agresyvesni, kai jie vyko netoli avarijos vietos arba kai juose dalyvavo žmonės, pažinoję avarijos dalyvius (tiek kaltininkus, tiek nukentėjusiuosius). Todėl jei kitose šalies vietose visuomenės veiksmus galima vadinti reakcija, kylančia siekiant patirti bendruomeniškumo jausmą, neprarandant saugumo jausmo, tai aplink įvykio vietą kilę neramumai buvo visuotinio nerimo atspindys.

Atlikus auditorijos nuomonės tyrimą, paaiškėjo, kad kai kurie respondentai iš tiesų nelaimės vertina kaip visuomenę jungiantį elementą. Vis dėlto kur kas labiau respondentai pabrėžė iš kriminalų laukiantys ir gaunantys savo saugumui užtikrinti būtinos informacijos. Žiniasklaidos atstovai kriminalų naudą įsivaizdavo panašiai, tačiau, bandydami nuspėti auditorijos lūkesčius, klydo. Jų manymu, žmonės tikisi sensacingos, emocionališkai veikiančios informacijos, kraupių vaizdų. Vadinasi, būtent taip žurnalistai ir stengiasi pateikti informaciją, siekdami auditorijos dėmesio.

Svarbu pastebėti, kad daugelis respondentų (auditorijos atstovų) teigė, jog kriminalai populiarūs, nes jie patinka žmonėms, tačiau kalbėdami apie save jie vardijo kitokias priežastis, nė vienas nepasakė, jog kriminalinės naujienos tiesiog patinka ar pan. Vadinasi, jie vienaip ar kitaip išskiria save iš visuomenės (masės) arba tiesiog neprisipažįsta to, kas jiems atrodo ne itin gerbtina ar gėdinga.

IŠVADOS

Kriminalinės naujienos žiniasklaidoje palyginti dažnai prilyginamos rimtosioms naujienoms. Tai ne visuomet klaidinga, nes tam tikri kriminalinių naujienų bruožai padeda žmonėms geriau orientuotis aplinkoje, teisingiau ją vertinti ar net gauti praktiškai naudingos, faktinės informacijos. Vis dėlto daugeliu atvejų kriminalai žiniasklaidoje užima pernelyg svarbią vietą, nes teoriškai gali būti prilyginami minkštosioms žinioms. Kriminalinių naujienų traktavimas negali būti vienareikšmis, jiems taip pat visuomet taikytini kriterijai, padedantys nustatyti naujienos vertę.

Kriminalinių naujienų pateikimo kokybė labai priklauso nuo žiniasklaidos ir teisėsaugos bendradarbiavimo, nes teisėsauga dažnai yra vienintelis tokios informacijos šaltinis žurnalistams. Toks naujienų pobūdis lemia, kad kriminalus rengiantys žurnalistai privalo išmanyti ir gebėti taikyti teises bei etines nuostatas, nurodytas tiek įstatymuose, tiek etikos kodeksuose. To Lietuvoje pasigedo tyrimo dalyviai (tiek žurnalistai, tiek auditorijos atstovai). Žinoma dėl kai kurių nesusipratimų kalta ir netobula teisinė sistema.

Dėl glaudaus bendradarbiavimo tarp žiniasklaidos ir teisėsaugos atsiranda ir spaudimo galimybė. Viena vertus, abi institucijos gali pasinaudoti viena kita (teisėsauga gerindama įvaizdį, žiniasklaida – gaudama įdomios informacijos), tačiau kita vertus, savo galia besinaudojanti teisėsauga gali ignoruoti žiniasklaidą ir gana dažnai likti nebaudžiama, o žiniasklaida savo ruožtu gali išnaudoti viešumo galią, darydama spaudimą teisėsaugos veiksams.

Siekiant pakeisti nusikaltimo vertinimą visuomenėje ir išvengti nusikaltimo marginalizavimo bei iš to kylančios traukos, būtinas žiniasklaidos bei teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas, kuriant nusikaltimų kontrolės politiką. Dramatiškų siužetų, šokiruojančių vaizdų, serialais tampančių bylų tyrimo atsisakymas (bent jau rimtąją besivadinančioje žiniasklaidoje), leistų racionaliau įvertinti visuomenės problemų mastą ir efektyviau jas spręsti.

Kriminalinių naujienų patrauklumą lemia ir kultūriniai veiksniai. Tokios tautos kaip lietuviai, kurioms istoriškai artimesnis gyvenimas mažose bendruomenėse gana komplikotai išgyvena šiuolaikinį žmonių susvetimėjimą, urbanizaciją etc. Tai vienas iš kultūrinių bruožų, lemiančių potraukį mirčiai, kuri tarsi atgaivina artimumo, prisirišimo instinktą. Be to, didėjantys socialiniai atstumai, pasak filosofų, sukelia sadomazochistinius poreikius, kuriuos ir patenkina kriminalizuota žiniasklaida. Panašūs procesai vyksta ir kitose Vakarų valstybėse. Ten taip pat domimasi kriminalinėmis temomis, tačiau galbūt susidomėjimas kiek mažesnis. Skirtumas, tas kad mirties temos čia iškeliamos į specializuotus bulvarinius leidinius. Siekiant įrodyti konkretų ir reikšmingą kultūrinių veiksnių poveikį kriminalinių naujienų populiarumui, reikėtų atlikti sudėtingus sociologinius tyrimus.

Vis dėlto akivaizdu, kad kriminalinės naujienos žiniasklaidoje atlieka gana svarbią psichologinę funkciją.

Mirtis modernioje visuomenėje neigiama. Pagrindines sąlygas savotiškam psichologiniam jos neigimui sudarė valdžia, nusprendusi vykdyti gyvybės politiką bei pasikeitusios žmonių vertybės: siekiama išgyventi mirtį greitai, neskausmingai, nes šiuolaikinio žmogaus gyvenimas turi būti laimingas ir sėkmingas. Todėl atsisakoma tradicinio gedulo laikotarpio. Taip iš socialinio gyvenimo išstumta mirtis „išsikuria“ žiniasklaidoje, kuri mirtį rodo švelniau (vien dėl jai taikomų įstatymų ir taisyklių). Tačiau tokia mirtis neatitinka (ar net – netenkina) pirmąsio, pavaldėto mirties patyrimo. Todėl jausdama žmonių susidomėjimą šia tema žiniasklaida neatsisako kiek įmanoma suštrinti emocijų ir dabar kalbame apie žiniasklaidoje demonstruojamos mirties poveikį, o ne apie mirties poveikį apskritai.

Remiantis Michel Foucault, galima formuluoti mirties kultūros teoriją: mirtis tampa elementu, jungiančiu Foucault aprašytas sekso bei kraujo visuomenes. Elementu nepavaldžiu niekam ir, antra vertus, pavaldžiu visiems. Senosiose kultūrose likęs noras regėti, modernioje visuomenėje grįžta kaip noras prižiūrėti. Valdžiai ir bažnyčiai ėmus vykdyti gyvybės politiką, priežiūros funkcija atitenka žiniasklaidai.

Būtent priklausymas nuo žiniasklaidos paverčia mirtį kolektyviniu reiškiniu, įtvirtina patologinę viešąją erdvę, kurioje renkamas aplink žaizdą. Šis poreikis kyla iš pamatinio, pirmąsio mirties suvokimo. Žiniasklaida veikia kaip tarpininkas arba kaip savotiškas sinoptikonas išlaikantis net geografiškai nutolusius bendruomenės narius. Šiame sinoptikone mirtis nėra tiesi, akivaizdi ar natūrali. Ji „perfiltruota“, verbaliai dažnai paaštrinta, o vizualiai sušvelninta.

Kriminalinė naujiena iš tiesų emociškai sujungia žmones, padeda jiems rasti vienijančius veiksmus, kurie visuomet buvo ir bus bendri ir neišvengiami visai žmonijai. Tai gimimas ir mirtis, su jais susijusios netektys ir atradimai. Tik šiuolaikinėje visuomenėje tas bendrumas randamas ne realybėje, o virtualioje erdvėje.

Tai parodė ir atliktas auditorijos nuomonės tyrimas. Kai kurie respondentai iš tiesų kriminalus vertino kaip žmones vienijančią elementą. Vis dėlto yra ir kitas aspektas, kuris leidžia kriminalus vertinti kaip visuomenę skaidančias naujienas. Respondentai minėjo, jog kriminalai jiems leidžia pasimokyti iš kitų klaidų ir išvengti nelaimių. Tokiu būdu aiškėja, kad daugeliu atveju žmonės tapatina save su aukomis, o ne su kaltaisiais, kurie tampa tam tikra atskira marginalizuota grupe.

Prieš tyrimą kelta hipotezė, kad žiniasklaidos auditorija iš kriminalinės informacijos tikisi gauti saugumui reikalingos informacijos, pasitvirtino. Būtent taip respondentai įvardijo priežastis, dėl kurių jie žiūri, skaito kriminalines naujienas. Taip pat kriminalų funkcijas įvertino ir kalbinti žurnalistai, tačiau tai nepaneigė kitos hipotezės, kad kriminalinės informacijos rengėjai mano, kad

šio žanro informacija domimasi, nes ji kelia emocijas, veikia psichologiškai, jaudina, todėl rengdami informaciją siekia šį efektą sustiprinti. Nepaisant savo įsitikinimų apie kriminalų teikiamą naudą, auditoriją žurnalistai vertino kiek kitaip. Jų manymu, žiūrovams reikia sensacingos, jaudinančios, emocijas keliančios informacijos.

Prisiminkime žurnalistą Gintaro Aleknonio svarstymus apie informacijos vakuumą Lietuvoje. Jis teigia, kad kriminalai sulaukia dėmesio kaip išskirtinai faktinė informacija, kurios vis labiau pasigenda Lietuvos žiniasklaidos auditorija. Tačiau žurnalistai vedami savo įsitikinimų kriminalinius faktus apipina detalėmis ir emocijomis, taip tik erzindami žiūrovus ir, remiantis G.Aleknoniu, didindami informacijos vakuumą.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

1. ALEKNONIS, Gintaras. *Informacijos vakuumas Lietuvos žiniasklaidoje*, [interaktyvus], *Informacijos mokslai*. VU leidykla, 2006, [žiūrėta 2008 m. gruodžio 17 d.] Prieiga per internet < http://www.leidykla.eu/fileadmin/Informacijos_mokslai/37/83-90.pdf>. ISSN 1392-0561.
2. ARIES, Philippe. *Mirties supratimas Vakarų kultūros istorijoje*, Vilnius: Baltos lankos, 1993, p. 76-237, ISBN 9986-403-03-0.
3. BAUMAN, Zygmunt. *Globalizacija: pasekmės žmogui*, Vilnius: Strofa, 2002, p. 25-40, ISBN 9986-751-51-9.
4. BAUDRILLARD, Jean. *Symbolic Exchange and Death* [interaktyvus]. SAGE, 1993 [žiūrėta 2008 m. sausio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=C3PluujWcgQC&oi=fnd&pg=PR8&dq=Jean+Baudrillard+Symbolic+exchange+and+death&ots=eIEbOWY4cs&sig=e11L0HyM7DPrzTNB2KevrSkOt08#PPP1,M1>>, ISBN 0803983999.
5. BIELINIS, Lauras. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*, Vilnius: Eugrimas, 2005, 128p. ISBN 9955-682-10-8.
6. BUCHER, Gerard. Pirmykščio mirties patyrimo paveldimoji galia. In GREIMAS, Algirdas Julius. *Mitologija šiandien: antologija*, Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 276-306, ISBN 9986-403-17-0.
7. CRISTIE, Nils. *Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė*, Vilnius: Eugrimas, 1999, 192p. ISBN 9986-752-57-4.
8. DENNIS, Everette E.; MERRILL, John C. *Pokalbiai apie žurnalistiką*, Vilniaus universiteto leidykla, 1997, 222p. ISBN 9986-19-231-5.
9. DOBRYNINAS, Aleksandras. *Virtuali nusikaltimų tikrovė*, Vilnius: Eugrimas, 2001, 287 p. ISBN 9955-501-02-2.
10. DONSKIS, Leonidas. *Komercializmas ar užmaskuotas žiaurumo ir jėgos kultas?*, [interaktyvus]. Vilnius: balsas.lt. [žiūrėta 2008 m. gegužės 20 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/196260>>
11. DUBINSKAITĖ, Renata. Mirtis reikalaujanti viešumo. In TEREŠKINAS, Artūras. *Vieši gyvenimai, intymios erdvės: kūnas, viešumas, fantazija šiuolaikinėje Lietuvoje*, Vilnius: Baltos lankos, 2002, 263 p. ISBN 9955-429-63-1.
12. DUNDULIENĖ, Pranė. *Senovės lietuvių mitologija ir religija*, Vilnius: Mokslas, 1990, p.70-76, ISBN 5-420-00511-5.

13. FOUCAULT, Michel. *Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 232-267, ISBN 9986-813-60-3.
14. FOUCAULT, Michel. *Seksualumo istorija*, Vilnius: Vaga, 1999, p. 103-123, ISBN 5-415-01316-4.
15. GINTALAITĖ, Laura. *Teisę gauti pakeis teisė neduoti*, [interaktyvus]. Vilnius : Lietuvos žurnalistų sąjunga. [žiūrėta 2009m. Balandžio 4 d.] Prieiga per internetą: <http://www.lzs.lt/about.php?id=198&type=paper&page_menu=4>
16. JONUŠKAITĖ, Neringa. *Paprasto žiūrovo diena*. In *TV Antena*, 2001 vasario 24- kovo 3d.
17. JUODYTĖ, Aurelija. *Pranešti apie įvykį ir paskelbti ikiteisminio tyrimo duomenis – skirtingi dalykai*, [interaktyvus]. INFOLEX: 2008. [žiūrėta 2008 m. balandžio 18 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=20621>>
18. KEARL, Michael. *Images Across Cultures and Time*, [interaktyvus]. Trinity University, 2008. [žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.] Prieiga per internetą < <http://www.trinity.edu/mkearl/death-1.html>>
19. KLASS, Dennis. *Grief and Mourning in Cross-Cultural Perspective*, [interaktyvus]. Encyclopedia of Death and Dying. [žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.deathreference.com/Gi-Ho/Grief-and-Mourning-in-Cross-Cultural-Perspective.html>>
20. *Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas*, [interaktyvus]. Aktuali redakcija 2006 06 30. [žiūrėta 2008 m. balandžio 25 d.] Prieiga per internetą: < http://www.tm.lt/?item=taktai_list&aktoid=26>
21. *Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybės įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas*, [interaktyvus]. Įsigaliojo nuo 2005 11 26. [žiūrėta 2009m. Balandžio 4 d.] Prieiga per internetą: <ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/implementation/lt_notification_2005_nr383.doc>
22. *Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymas*, Nr. X-752. [interaktyvus] Aktuali redakcija nuo 2006 09 01. [žiūrėta 2008m. balandžio 18 d.] Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=280580&p_query=&p_tr2=>>
23. „LIETUVOS RYTAS“, kompletas: 2007m. lapkričio mėn. ISSN 1392-2351.
24. „LIETUVOS ŽINIOS“, kompletas: 2007m. lapkričio mėn. ISSN 1822-1637.

25. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Vilnius: 2005 04 15. [žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.] Prieiga per internetą
http://www.lzs.lt/link.php?link_id=179&page_menu=5
26. LOGES, Bill; BALL-ROKEACH, Sandra. *Mass Media and Crime – Journalism, Entertainment, Conclusion, Bibliography* [interaktyvus]. Law Library – American Law and Legal information: 2006. [žiūrėta 2008 balandžio 14 d.] Prieiga per internetą:
<http://law.jrank.org/pages/1582/Mass-Media-Crime.html>
27. MARTINONIENĖ, Elena. *Kriminalinės žurnalistikos teisinio reglamentavimo principai ir praktika užsienyje* [interaktyvus]. Vilniaus universiteto leidykla: 2002. [žiūrėta 2008m. balandžio 18 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/23/str4.html>>
28. MCLUHAN, Marshall. *Kaip suprasti medijas: Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos, 2003, 347p. ISBN 9955-584-07-6.
29. PAULIKAITĖ, Milda. Ontologinių Heideggerio tyrimų likimas: dėsninga (ne?) sėkmė. In *Filosofija, sociologija* [interaktyvus]. 2003, [nr.] 1. [žiūrėta 2008 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą:
 <<http://209.85.135.104/search?q=cache:RZ3O3Dh7pvIJ:images.katalogas.lt/maleidykla/fil31/F-14.pdf+dasein+terminas+rei%C5%A1kia&hl=lt&ct=clnk&cd=1&gl=lt>>, p. 15-16, 19-20. ISSN 0235–7186.
30. POTTER, W. James. *On Media Violence* [interaktyvus]. SAGE, 1999 [žiūrėta 2008 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą:
 <http://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=HOcwVJG02dsC&oi=fnd&pg=PP9&ots=v3j3Hc25Kg&sig=7uaDWchdz7Hq6FTOMIzFA_d8HMU#PPA124,M1>, p. 123-137, ISBN 0761916393.
31. PRANINSKAS, Arvydas. *Patylėjimas už 500 litų* [interaktyvus]. Balsas.lt: 2006. [žiūrėta 2008 m. gegužės 12 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.balsas.lt/naujiena/2058>>
32. RADZEVIČIŪTĖ, Justė. *Lengvosios naujienos Lietuvos informacinėje žurnalistikoje: bakalauro darbas. Vadovė lekt. Danguolė Skarbalienė*. Vilnius: 2007, 45p.
33. „RESPUBLIKA“, kompletas: 2007m. lapkričio mėn. ISSN 1392-5873.
34. SELTZER, Mark. Wound Culture: Trauma in the Pathological Public Sphere. In *October* [interaktyvus]. 1997, [nr.] 80. Atnaujinta 1997m. birželį. [žiūrėta 2008 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=1&hid=6&sid=ad3f205e-612d-42d4-a806-90a9f7df62e1%40sessionmgr7>>, ISSN 01622870.
35. SLOTERDIJK. Peter. *Ciniškojo proto kritika*, Vilnius: Alma litera, 1999, p. 266-335, ISBN 9986-02-777-2.

36. SOCIUMAS. *Žiniasklaida ir nusikaltimai: interviu su Vilniaus universiteto Socialinės teorijos katedros vedėju doc. A. Dobryninu* [interaktyvus]. Vilnius: Penki kontinentai, Ltd. [žiūrėta 2008 m. balandžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr18/dobryninas.asp>>
37. THE UNESCO Global Study on Media Violence: joint project of UNESCO, the World Organization of the Scout Movement, and Utrecht University [interaktyvus]. [Utrecht University, The Netherlands]: UNESCO, Paris, February 1998 [žiūrėta 2008 m. sausio 11 d.]. 3. Theories and Research Studies. Prieiga per internetą <<http://www.hinifoto.de/gaming/unesco.html#3>>
38. VAIŠNYS, Andrius. *Profesionalioji žurnalistika: įvadas*. Paskaitų santrauka - Vilnius: Europos centras, 1992, 60 p.
39. VAITKEVIČIUS, Andrius. *Niekas mūsų nemyli. Išskyrus policiją, kuri mūsų irgi nekenčia*, [interaktyvus]. Alfa.lt: 2007. [žiūrėta 2008 m. balandžio 21 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.alfa.lt/straipsnis/c44339>>

Crime news in Lithuanian mass media: the aspect of audience (Summary)

Crime news in Lithuanian mass media often is presented as hard news. It is not always a mistake, because some of the features of crime news help the audience to orientate themselves and to value their social environment much more fairly. However crime news can seem too important in many kinds of news media, as theoretically crime news should be attributed to soft news category.

Quality of crime news depends on the co-operation of mass media and justice institutions, because police or prosecutors often are the only source of information for journalists. Also journalists who work on crime issues must know and be able to put into practice legal and ethical norms. In case of changing prejudices of society related to crime and avoid the marginalization of crime (which often causes the attraction to crime subjects), news media and justice institution should create crime control policy.

The attraction to crime news is also caused by cultural factors. Such nations as Lithuanians who are used to live in small communities find it difficult to adapt themselves to the urbanization and the growing of social distance among people. This is one of the reasons why people feel attracted to death – it reminds instincts of closeness and attachment.

Power of mass media makes crime and death collective phenomenon and strengthen the pathological public sphere. In this case news media works as a mediator and keeps together all members of community.

Empirical research showed that the audience takes crime news as information useful for its safety. Audience also expects facts from crime news. However media men are sure that people are interested in sensational details, scary views and emotional plots.

Žvalgomojo interviu analizė

Interviu metu aptarti keturi aspektai, kurie sutampa su tyrimo uždaviniais: Aiškinamasi, koks žiniasklaidos recipientų poreikis kriminalinei informacijai; kokios kriminalinės informacijos funkcijos žiniasklaidoje; koks kriminalinės informacijos poveikis jos rengėjui ir gavėjui bei, kokios kriminalinės informacijos rengimo taisyklės taikomos tarp šios informacijos rengėjų.

Keliamos šios hipotezės: 1) kriminalinės informacijos rengėjai mano, kad šio žanro informacija domimasi, nes ji kelia emocijas, veikia psichologiškai, jaudina. 2) kriminalinė informacija, siekiant pritraukti daugiau auditorijos, dažnai rodoma žinių pradžioje ar publikuojama pirmuosiuose puslapiuose, nors tai ir prieštarauja nerašytoms kriminalų rengėjų taisyklėms.

1. Žiniasklaidos recipientų poreikis kriminalinei informacijai

Respondento nuomone, Lietuvos žmonėms kriminalai yra įdomūs, tačiau jis neišskiria Lietuvos iš kitų valstybių. Jo teigimu, Lietuvoje šiuo metu nebelikę specializuotų kriminalinių laidų, o jų vietą bando užimti publicistinės laidos, kurios daugiausia kalba apie įvairias nelaimes.

Pas mus tokių laidų yra gerokai sumažėję, specializuotų tokių kaip ir nebeliko. Kai kurios publicistinės laidos, kurios galėtų ne vien apie kažkokias tai baisias nelaimes kalbėti, jos labiau orientuojasi visgi į nelaimes. Tai, matyt, atspindi visuomenės poreikį, domėjimąsi tokiais įvykiais.

Tačiau pačią kriminalų rubriką, kuri yra visų televizijų žiniose, respondentas siūlo vertinti kaip savotišką kriminalų laidelę, o ne pagrindinių žinių bloko dalį. Jo manymu, pagrindiniame žinių bloke ar pirmuosiuose laikraščių puslapiuose tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse būna tik rezonansiniai kriminalai, kuriuose keliama svarbi problema arba minimas didelis aukų skaičius. Visi kiti kriminalai patenka į atskiras rubrikas.

Čia tikrai galbūt susitarimo reikalas, kad tai vadinam mes vientisom žiniom. Iš tiesų tai pakankamai atskiros rubrikos yra ir, mano galva, tos rubrikos tiesiog kelia bendrą žinių reitingą, dėl to nenorima jų visiškai atskirt. Pačios žinios būtų mažiau žiūrimos, jeigu mes atskirtume... atsiribotume.

Aiškindamas kriminalų populiarumo priežastis, respondentas užsimena apie pačių kriminalinių įvykių išskirtinumą. Jis teigia, kad Lietuvos naujienos apskritai yra neįdomios ir nuolat pasikartojančios, nes vyrauja įvykiai iš Seimo, Vyriausybės, Prezidentūros. Tos naujienos, jo manymu, žmonėms atsibosta, tampa nuobodžios, jie nuolat mato tuos pačius vaizdus iš Seimo salės, spaudos konferencijų salių ir pan.

O čia (kriminaluose – aut.) kiekvieną sykį, kaip bebūtų, nors istorijos kažkiek pasikartoja, kiekvieną sykį tai yra labai unikalus įvykis. Kiekviena žiauri avarija, kiekviena avarija, jinai yra unikali. Galima, aišku, ieškot panašumų, priežasčių kažkokių bendrų, bet kiekvienas įvykis kriminalinis, jis daugiau mažiau unikalus. Dėl to gal tai yra įdomu.

Be to, respondento manymu, kriminalai yra artimesni žmogui. Čia susiduriame su žurnalistiniu artimumo principu, kuris veikia ne tik geografiniu požiūriu (nors kriminalai dažnai būna iš rajonų, o ne vien iš Vilniaus, kaip daugelis kitų naujienų), bet ir psichologiniu. Respondento manymu, žiūrovus traukia tiek mirties paslaptis, tiek jos neišvengiamumas, dėl kurio ji puikiai suvokiama kaip reiškiny.

Jis mažai suvokia, kas pasikeis realiai priėmus ten vieną ar kitą įstatymą, kas realiai pasikeistų pasikeitus vienam ar kitam vadovui, negu tai, kaip jisai suvokia mirtį, kas galėtų pasikeisti. Antras dalykas tą patį žmogų, jį labai traukia sužinoti, kas yra anapus. Tai du dalykai: jam tai yra suvokiamiau, antras dalykas, dar traukia ir ta nežinomybė, kuri yra už tos mirties.

2. Kriminalinės informacijos funkcijos žiniasklaidoje

Respondento teigimu, šiandieninės kriminalų funkcijos gerokai skiriasi nuo tų, kurios buvo vykdomos prieš gerą dešimtmetį, kai žiniasklaida tik pradėjo domėtis kriminalinėmis temomis. Nuo kriminalų užuomazgų, maždaug 1993 metais, iki dabar, pasak pašnekovo, funkcijos keitėsi kardinaliai. Tuomet būdavo atvejų, kai nuvažiavę į įvykį, žurnalistai net nesidomėdavo, kas konkrečiai įvyko ar, pavyzdžiui, kodėl žmogus mirė. Esminė užduotis buvo parodyti specialiųjų tarnybų darbą.

Tarkim tai buvo rodomi reportažai apie specialiųjų tarnybų darbą, greitosios pagalbos darbą. (...)Tas reportažas atspindėdavo tarkim ne patį kažkokį tai faktą, dėl ko jis ten atsirado, ar mirė žmogus, dėl ko jisai netgi mirė, ar ten yra kriminalo kažkokio, ar ten nėra kriminalo. Bet tai tiesiog, siekiant parodyt kažkokių specialiųjų tarnybų darbą, kuris tuo metu buvo ypatingai įdomus, ir to nieks nematė.

Pasak respondento, net ir dabar yra svarbu nuvažiavus į įvykio vietą parodyti, kaip ten dirba policija, greitoji pagalba, ugniagesiai. Ne tik dėl to, kad tai vis dar įdomu žmonėms, bet ir siekiant padidinti pasitikėjimą tarnybomis.

Jeigu jie mato kažkokių rezultatus, pavyzdžiui, kreipiesi į policiją ir tai gali padėti, jie mieliau skambina, praneša.

Respondento manymu, viena iš svarbiausių kriminalų funkcijų nesiskiria nuo žinių ar, apskritai, naujienų funkcijos – informuoti žiūrovą, kas vyksta, įvyko. Pasak pašnekovo, tokiems įvykiams ne visada būtina gilesnė analizė, ypač, jei apie įvykį pasakojama žiniose.

Tai jeigu kalbėti apie žinias tai netgi nėra žinių toks formatas gilesnė kažkokia analizė. (...)Daugiau veikia tas dažnesnis kažkokio įvykio pateikimas, kuris turi kažkokį neigiamą aspektą ir žmogus pats, jisai dažniau matydamas kažkokių tokių reportažus susidaro kažkokią vat nu, savo bendrą viziją, kas iš tiesų vyksta aplink jį.

Taip pat esą nebūtina žiūrovui aiškinti viską smulkiai, t.y. iškelti kažkokią problemą, kaip vienos ar kitos nelaimės priežastį.

Ne visada yra būtina kalbėti apie kažkokią tai problemą ir ieškot tos problemos, kartais užtenka apie ją užsiminti ir tai tiesiog, kai yra kalbama nuolat, tai yra ne vienas reportažas, o žiūrovas mato jų daugiau, tarkim jis per mėnesį pamato panašių reportažų penkis iš skirtingų vietų, jis pradeda galvot, kad tas susidaro... tas vientisumas tos problemos. Jisai fiksuoja – taigi buvo prieš savaitę kažkas labai panašaus. (...) Nebūtina dabar žiūrovui viską suvirškinti ir atiduoti suvirškintą. Jisai pats gali susieti ir netgi įvykius per laiko atstumą.

Kriminalų redaktoriaus teigimu, šiuolaikinė žiniasklaida kriminalus rodo itin švelniai. Lavonai rodomi nebent labai iš toli. Anksčiau dar naudotasi galimybe rodyti mirusiojo galūnes iš arti, tačiau dabar, pašnekovo manymu, tai jau taip pat laikoma neprofesionalumo ženklu. Vadinamasis „batuko efektas“, (kai nerodomas mirusiojo kūnas, o rodomi jo daiktai, pavyzdžiui, iškritę per avariją) taip pat naudojamas tik labai apgalvotai ir, pasak respondento, dažniausiai tais atvejais, kai žmonės išgyvena. Vis dėlto, anot respondento, kartais toks švelnus kriminalų rodymas nepasiekia vieno iš svarbių šio žanro tikslų – priversti žmones susimąstyti apie savo poelgius ir galimas jų pasekmes.

Iš esmės yra iš tos realios įvykio vietos labai mažai kas parodoma, tos, tarkim, tos žiauriosios pusės mažai parodoma. Gal vėlgi tai yra ne visai teisinga. Gal žiaurumų rodytas priverstų daugiau kažką tai susimąstyti.

Taip pat svarbi kriminalų funkcija, pasak pašnekovo, - pakeisti žiūrovų elgesį. Anot jo, kiekvienas žiūrovas gautą informaciją derina su savo asmenine patirtimi ir, jeigu vienas ar kitas įvykis jam primena kokią nors jo ar aplinkinių gyvenime egzistuojančią problemą, tai gali priversti informacijos gavėją keisti elgesį.

Tik vienas keistas dalykas, kad tai kažkaip tai neveikia kalbant apie autoavarijas. Visiškai neveikia. Ir antras dalykas, tai neveikia vėlgi, kai žmogus yra išgėręs, jis visą tą užmiršta. Gali bet kas, gali jis į muštynes kažkokias veltis ar, kita vertus, nesisaugo galbūt apiplėšimo, eina kažkokiais tamsiais pakampiais, vietoj to, kad kažkaip saugiai (...) Kažkodėl šitų va dviejų sferų tai ne, bet kažkiek tai galbūt gelbsti.

Lygiai taip pat, pasak respondento, žurnalistai gali siekti pakeisti ne tik žiūrovo, bet ir valdžios institucijų, policijos elgesį. Arba jei nepakeisti, tai bent daryti jiems įtaką, vykdyti savotišką spaudimą.

Tarkim tai visų pirmiausia gali paskubinti kai kurių įvykių tyrimą. Kai yra didelis visuomenės dėmesys, paprastai kažkokios teisėsaugos institucijos, jos paskubina tą savo tyrimą.

3. Kriminalinės informacijos poveikis jos rengėjui ir gavėjui

Kalbėdamas apie kriminalinės informacijos poveikį, respondentas teigė, jog žiūrovą labiausiai paveiktų žiaurūs vaizdai (kraujo dėmės, kūno dalys ir t.t.), tačiau tokie vaizdai nerodomi. Rodomi švelnesni vaizdai, tačiau už kadro skaitomas tekstas, pasak pašnekovo, taip pat daro poveikį informacijos gavėjui.

Žmones veikia lygiai taip pat, kaip yra apie tą įvykį kalbama ir kaip jis yra pateikiamas. Čia ne mažiau svarbu. Aš galiu nieko neparodyti, o papasakoti taip, kad kitam pasidarys ir silpna.

Tačiau, respondento manymu, žiūrovams vis dėlto svarbu, kiek pats įvykis reikšmingas valstybės ar bent jam žinomo rajono mastu. Juos domina nusikaltimo detalės, aplinkybės, priežastys, aukų skaičius.

Aišku tai tų aukų skaičius, kai jis didelis, tas įvykis įgauna ne tik kažkokį aktualumą, bet ir skausmą, į kurį, tarkim, visada atkreipiamas dėmesys. Kiekvienas žiūrovas į tą įvykį kažkaip su įdomumu žiūri.

Vis dėlto, kriminalų redaktorius teigia, kad, daugeliu atveju, dažnai matydami nusikaltimus, nelaimės, žmonės atbunka. Pripranta prie įvairių vaizdų, istorijų. Respondento teigimu, televizija negali į rutiną įkliuvusiam žmogui suteikti išskirtinių pojūčių, adrenalino. Žiūrovas darosi nejautrus įvykiams, kurie rodomi kaip kasdieniški. Jam, pasak respondento, netgi gali kilti noras pabandyti realiai, ką reiškia lėkti didžiuliu greičiu ar pan.

Vis dėlto, pašnekovo manymu, toks atbukimas neturi įtakos realiai žmogaus reakcijai į kraupų įvyki. Pamatęs jį tikrovėje, žmogus visai kitai reaguotų. Tikrasis atbukimas, anot respondento, kai žmogus nebegali vertinti įvykio pasekmių realiai, nes mato tai nuolat ir mato tai per televizorių.

(...) šiaip aš laikaus tokios nuomonės, kad per ilgai žiūrimas televizorius, pasikartojantys vaizdai, jie, žinoma, bukina. Visų pirmiausia, aš nenorėčiau, aišku, į tą kategoriją įtraukt žinių, tai vis tiek daugiau informacija yra paremtas... bet laidas... tokios, kur specializuotos laidos, kur kokią valandą šnekama apie vieną ir tą pačią nelaimę (...) Tokia laida gali taip, atbukinti. Tokios laidos bukina, kur tu tą pačią informaciją išgirsti gal penkis kartus ir tai yra kartojama, ir kartojama, ir kartojama. Nuo to yra bunkama.

Kalbėdamas apie savo kaip žurnalisto reakciją į skaudžius įvykius, respondentas pabrėžė, kad jis taip pat apsiprato su žmonių tragedijomis ar siaubą keliančiais vaizdais. Tačiau kai kurios nelaimės vis dar pribloškia, nes pirmiausia reaguoji žmogiškai ir tik po to atlieki savo darbą.

Iš tiesų tai man pirmuosius porą metų gal... netgi gal trejetą metų, iš tiesų, labai tas veikdavo, sapnuodavosi košmarai ir kažkaip tikrai psichologiškai blogai veikė. Tiesiog į kai kuriuos dalykus laikui bėgant kažkaip kitaip pradedi žiūrėt. Nors iki šiol, tarkim, kažkaip mažų vaikų ir kūdikių lavonai blogai psichologiškai veikia.

4. Kriminalinės informacijos rengimo taisyklės

Respondento manymu, nusistovėjusi praktika, kriminalus rodyti atskirame žinių bloke ir skirti jiems atskirus puslapius laikraščiuose yra gera. Ji neskatina piktnaudžiauti žmonių emocijomis. Todėl kiekvienoje žiniasklaidos priemonėje turėtų būti tam tikras teisės ir teisėtvarkos skyrius ar bent atskiras kriminalų redaktorius, rengiantis tas naujienas ir išmanantis, kaip tai daryti, t.y. žinantis nerašytas taisykles – ką rodyti, ko neeskaluoti.

Ir vėlgi, netgi kalbant apie tai ką rodyt, ko nerodyt, apie ką neverta šnekėt. Tarkim apie savižudybes. Aš tai esu dažnai prieš, kad ir tarkim būtų rodomas reportažas apie tai, kad kažkoks pareigūnas darbo kabinete nusišauna.

Respondentas įsitikinęs, kad daugelis žiniasklaidos priemonėse dirbančių kriminalų redaktorių laikosi šių taisyklių, tačiau jis pastebi ir tam tikrų piktnaudžiavimo atvejų.

O žiniose vėlgi... nenorėčiau čia išskirt nė vienos televizijos... Galbūt yra. Galbūt tas jaučiasi TV3, kad jie kartais kažkaip be pagrindo, mano akimis, iškelia kažką į pirmą vietą, kas galėtų iš tiesų būt kriminaluose.

Panašiai respondentas vertina ir publicistines laidas, kuriose, jo manymu, būtų galima nagrinėti kur kas įdomesnes ir ne vien su nelaimėmis susijusias temas.

Tai vat vėlgi ir tiems patiems publicistams, ką galima būtų patart, kad reikėtų mažiau naudotis žmonių nelaimėmis ir mažiau jas eskaluoti. Daugiau pateikti faktus, kas iš tiesų įvyko, o ne daryti mėnesių mėnesius trunkantį apraudojimą. Yra dar žmonės, kurie viską turi pergyventi. Reikia atsižvelgti.

Viena iš svarbių taisyklių, informuojant visuomenę kriminalinėmis temomis – nesuteikti galimybės mėgdžioti nusikaltimus. Tai apima daugelį sričių. Pašnekovas teigia, kad jam nėra pasitaikę atvejų, kai kas nors mėgdžiotų savižudybę, apie kurią jis pasakojo laidoje. Tačiau kai kuriuos nusikaltimus, žmonės vis dėlto linkę mėgdžioti. Respondentas pabrėžė, kad žiniasklaida čia tikrai vaidina ne pagrindinį vaidmenį, nes nusikaltėliai ir be jos turi iš ko mokytis, tačiau kartais patartina neatskleisti kai kurių detalių.

Ir jie (nusikaltėliai, vagiantys daiktus iš mašinų – aut.) ten naudojo tokį labai prašmatnų būdą, kaip be garso išdaužti stiklą, visiškai be garso. Tai būdavo specialios keramikos, bet reikia žinot, kokios keramikos, ne bet kokia tinka. Gabaliuką meti į stiklą ir stiklas tyliai tyliai suaižėja ir tiesiog gali būti tyliai tyliai išstumtas. Nu... bijau sumeluot, gal „Kruvinojoj bangoj“ irgi užsiminėm, bet labai netiksliai apie šitą. Nu būta bandymų, iš tiesų, atkartot tokius nusikaltimus, bet tiems vat nevykėliams nepavyko.

Interviu klausimynai

Klausimynas auditorijos atstovams:

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?
2. Ar jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?
3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?
4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?
5. Kokias detales jums įdomu sužinoti apie nelaimę?
6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?
7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanuskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?
8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia jūsų nuotaiką, savijautą? Ar jaučiate nesaugumo jausmą?
9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?
10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Klausimynas žurnalistams-ekspertams:

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?
2. Kokias funkcijas žiniasklaidoje atlieka pranešimai apie mirtis?
3. Kai viešinama informacija apie žmogaus ar kelių žmonių mirtį, kokios detalės yra svarbios/įdomios?
4. Kokiais atvejais auditoriją domina nesmurtinės mirtys?
5. Kaip manote, kokios informacijos apie nelaimės pageidauja auditorija?
6. Ar kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje kaip nors atspindi auditorijos vertybes?/žurnalistų vertybes? Kaip?
7. Kaip Jus veikia (jei veikia) nelaimės, apie kurias tenka informuoti visuomenę?
8. Kaip manote, kokį poveikį auditorijai daro pranešimai apie žmonių mirtis?
9. Ar kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje iliustruoja šalies politinę/ekonominę/kultūrinę situaciją? Kaip?
10. Kokių pasiūlymų turite kolegoms, rašantiems kriminalinėmis temomis?/žiniasklaidos priemonių savininkams?

Tyrimo dalyvių demografinė ir socialinė charakteristika:

Lytis:

vyrų – 43 proc. (8)

moterys – 57 proc. (11)

Amžius:

15-19 metų – 5 proc. (1)

20-29 metų – 11 proc. (2)

30-39 metų – 21 proc. (4)

40-49 metų – 26 proc. (5)

50-59 metų – 5 proc. (1)

60-69 metų – 32 proc. (6)

Išsilavinimas:

Aukštasis (nebaigtas aukštasis) – 21 proc. (4)

Aukštesnysis – 42 proc. (8)

Vidurinis – 37 proc. (7)

Socialinė padėtis:

Tarnautojai – 21 proc. (4)

Darbininkai – 32 proc. (6)

Studentai – 15 proc. (3)

Pensininkai – 32 proc. (6)

Žurnalistai – ekspertai:

- BTV kriminalinių naujienų redaktorius (žvalgomas tyrimas)
- Šiaulių televizijos kriminalinių naujienų redaktorius
- LNK kriminalinių naujienų redaktorius

Auditorijos narių interviu šifrai

Pensininkė, 66m., vidurinis

11. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Manau, kad reikia informuoti visuomenę. Tai skatina žmones elgtis atsargiau.

12. Ar jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Taip.

13. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Specialiai nelaukiu, bet, esant galimybei, visada pasidomiu.

14. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Taip.

15. Kokias detales jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Įdomu visos detalės, nes jos sudaro bendrą visumą.

16. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Sužinau apie tai, kokiomis apgavysčių formomis ir metodais naudojasi nusikaltėliai.

17. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Ne. Pati kasdienybėje susiduriu su panašiomis problemomis.

18. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia jūsų nuotaiką, savijautą? Ar jaučiate nesaugumo jausmą?

Nesaugumo jausmas patiriamas žinant apie policijos darbo metodus.

19. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Pasigesčiau informacijos apie vagystes, korupciją, apgavystes.

20. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Informacija pateikiama įvairiomis temomis, todėl jos pakanka.

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Todėl, kad daug Lietuvoje įvyksta kriminalų.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Taip domina kriminalinės naujienos. Įdomu kas vyksta mūsų šalyje ir visam pasaulyje.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Visada žiniuose stengiuosi viską išklausti iki galo.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Kartais žiūriu publicistines laidas, kuriose analizuojami nusikaltimai, tragedijos, bet jei rodo įdomesnę laidą tai stengiuosi pasižiūrėti linksmesnes laidas.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Tiesiog įdomu kur įvyko ir kada įvyko nelaimė.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavę (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Mano manymu naudos tikrai yra kai kalbama ir rodoma apie kriminalines naujienas, nes žmonės yra atidesni.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Skaityti tai neskaičiau, bet per televizijos laidas ir radijas girdėjau. Panašios mirtys ir mano šeimą palietė.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Stengiuosi labai neisigylinti į žmonių kitų nelaimes. Nesaugumo jausmą nepatiriu, bet tiesiog tampa atsargesniu.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Aš tiesiog manau, kad turi pranešinėti kriminalinių naujienų, turētu informaciją teikti įvairiomis temomis.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Pasigendu Lietuvos žiniasklaidoje apie ekologinį švietimą.

Studentas, 22m., nebaigtas aukštasis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Manau, kad tai kelia laidų reitingą. Vyresnio amžiaus žmonės ypač mėgsta tokias laidas.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Domina tiek, kiek man įdomu.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne, bet kai žiūriu žinių laidą, visada klausausi ir kriminalinių įvykių apžvalgos.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Kartais.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Nelaimių priežastys.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Kaip apsaugoti nuo sukčių, apgavikų.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Taip, domino jų veikla, gyvenimas, kūryba, todėl, aišku, domino ir jų likimas.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Informacija apie žiaurius nusikaltimus tikrai neigiamai veikia nuotaiką ir savijautą, aišku, dėl to atsiranda ir nesaugumo jausmas.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Manau, kad spauda turi informuoti apie kriminalinius nusikaltimus, nes kitaip žmonės praras bendrumo jausmą. Pasigesčiau informacijos apie korupciją, sukčiavimus, jaunimo nusikaltimus.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Daugiau rimtų publicistinių laidų (ne Kakadu, ne paparacijų ir kt.)

Tarnautojas, 52m., aukštasis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Manau, kad yra pakankamai daug žmonių, kurie tai skaito, o tai didina tiražus ir neša pelną.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Nedomina. Neskaitau.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Labai retai. Žiūriu arba paskaitau tik apie rezonansines bylas. Pvz.: 7 žmonių žūtis Virbalyje, apie motiną nužudžiusią savo vaikus ir kt.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Priežastys sukėlusios nelaimės ir tragedijas.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Retai. Naudinga informacija padedanti išvengti nelaimių arba užsitikrinti saugumą.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Jie man patiko, gerbiu juos kaip asmenybes.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Paveikia, bet trumpai. Nesaugumo jausmo dažniausiai nepatiriu.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Nepasigesčiau.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Teigiamos. Apie nesavanaudžius, gabius, darbščius žmones - asmenybes.

Tarnautoja, 38m., aukštesnysis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Gal todėl, kad tai skaudi tema liečianti beveik visus.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Mane asmeniškai ne. Nemalonu žiūrėti į kitų skausmą.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Labai retai.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Ar surado kaltininkus ir kaip nubaudė.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Prevenčinės

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Ne, nemalonu.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Pesimistiškai ir patiriu nesaugumo jausmą.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Norėčiau išgirsti apie apgavystes, sukčiavimus, korupciją. Kad žinočiau nuo ko saugotis.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Sąžiningų žmonių gražaus gyvenimo istorijas.

Darbininkas, 45m., aukštesnysis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Turbūt, kad tas domina visuomenę.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Nedomina.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniose?

Ne visuomet, ir žiūriu ne visada.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Kartais žiūriu, bet taš tik sujaudina.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Nedomina.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavę (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Saugumo, prevencija.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Taip. Žymūs ir įdomūs visuomenės atlikėjai.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Sujaudina, kartais sunervoja. Ne.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Būtų geriau. Nepasigesčiau. Nežinau ir saugu.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Apie gerus poelgius, labdaras, pasiekimus gyvenime.

Darbininkas, 41m., vidurinis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Tai daroma specialiai, kad žmonėms sukeltų nesaugumo jausmą, kad nukreiptų žmonių dėmesį nuo to, kas daroma Lietuvoje.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Ne.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniose?

Visai nelaukiu

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Ne.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Nesidomiu.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Kadangi tokia informacija nesidomiu, tai ir naudos kažkokios iš to nesistengiu gauti.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Tik peržiūrėjau. Skaudu apie tai skaityti.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Nesaugu darosi gyventi darosi pas mus.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Teigiamai. Būtų gerai, kad tokių naujienų būtų kuo mažiau.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Būtų gerai, kad rašytų kuo daugiau apie gerus dalykus, atsitinkančius pas mus. Daugiau gerų koncertų, interviu su žymiais žmonėmis ir pan.

Darbininkė, 49m., aukštesnysis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Taip. Manau, kad per daug.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Domina, bet tik dėl bendro supratimo, kas vyksta Lietuvoje. Todėl, kad žinodama tikrą padėtį jaučiuosi saugesnė.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniose?

Ne, specialiai nelaukiu, bet visada pasižiūriu ir paklausau, jei yra tam galimybė.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Ankščiau žiūrėdavau intensyviai, dabar ne. Tai yra per daug didelis neigiamų emocijų kiekis po darbo dienos. Daugiau kaip vieną laidą šia tema stengiuosi nežiūrėti.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Daugiausia domina nelaimės priežastis ir žmogaus galimybė apsisaugoti, dar pasekmės. O visi paverkimai ir smulkios detalės ir visokios išvados su komentarais net erzina.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Nauda tik ta, kad bandau apsisaugoti save ir šeimą nuo panašių įvykių. Apie saugumo užtikrinimą manau kalbama per mažai.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Taip skaičiau visus straipsnius ir žiūrėjau laidas. Čia ne kriminaliniai nusikaltimai.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Būtent dėl neigiamų emocijų ir nesaugumo jausmo mažinu tokių laidų žiūrėjimą.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Reaguočiau neigiamai. Pranešti ir informuoti visuomenę reikia. Būtinai! Bet tas pranešimas turi būti tik informacinio pobūdžio, o ne ištiso verkimo, smulkmenų nagrinėjimo ir savų išvadų darymo laidos.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Teigiamos informacijos. Apie gerus ir dorus žmones, gražius poelgius, prasmingus darbus ir kt. žiniasklaida pilna tik šou verslo "žvaigždių" ir kriminalinių įvykių. Kartais atrodo, kad Lietuvoj nieko gero ir nevyksta.

Pensininkas, 63m., aukštesnysis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Todėl, kad žmonės domisi jomis.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Ne. Todėl, kad ir taip užtenka nemalonumų savo aplinkoje.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Niekada.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Tiktai patį faktą, o detalėmis nesidomiu.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Nesu gavusi jokios naudos.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Neskaičiau, nes nenoriu prisiminti savo skausmo.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Labai neigiamai, pergyvenu dėl nekaltai išėjusių iš gyvenimo žmonių.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Turbūt nepasigėsčiau, anksčiau tokios informacijos neskelbdavo, atrodo ir gyventi buvo ramiau.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Norėtusi daugiau informacijos apie sąžiningų žmonių gyvenimą, apie paprastų žmonių kasdienybę ir kovą už gyvenimą.

Tarnautoja, 47m., aukštesnysis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Kad žmonės pasimokytų iš kitų klaidų, būtų atsargesni.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Galima sakyti, kad nedomina. Šiurpūs vaizdai ilgai "neišeina iš galvos"

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Žiūriu, bet nedažnai. Po to nekaip jaučiuosi.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

--

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Taip.

- 7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?**

Taip.

- 8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?**

Manau, kad esu jautri, todėl pažiūrėjus TV ar paskaičius kokį straipsnį užsilieka ilgam.

- 9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?**

Manau, kad visa informacija yra reikalinga, ir apie vagystes, žmogžudystes, sukčiavimus.

Vieniems, kad pasimokyti, kitiems, kad sudrausmintų.

- 10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?**

Žmonės patiklūs, galėtų būti daugiau informuojama apie atsirandančias sukčiavimo formas.

Pensininkas, 68m., vidurinis

- 1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?**

Daug dėmesio skiriama todėl, kad manoma, jog tai gali sumažinti nusikalstamumą. Tačiau daugelis iš to mokosi ir iš dalies tai dar net skatina daryti nusikaltimus.

- 2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?**

Nedomina.

- 3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?**

Nelaukiu.

- 4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?**

Labai retai.

- 5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?**

Jei žiūriu per televiziją ar skaitau apie nelaimes, įdomu tik tai, kas pastūmėjo padaryti nusikaltimą.

- 6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?**

Tik pasimokyti - kaip to išvengti.

- 7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?**

Neskaičiau, tik girdėjau per televiziją.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Žinoma kad paveikia ir nuotaiką ir savijautą. Patiriu ir nesaugumo jausmą.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Galbūt labai ir nepastebėčiau to, nes yra ir įdomesnių temų, kuriomis domiuosi. O jei nebepraneštų, gal labiausiai pasigesčiau informacijos apie apgavystes ir korupciją.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Lietuvos žiniasklaida apima visas sritis. Gal būtų įdomu daugiau informacijos gauti apie paprastus žmones, jų laimingus gyvenimus ir kovą už savo būtį ir buitį.

Pensininkė, 63m., vidurinis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Todėl, kad kriminalinės naujienos labiausiai kelia laidų reitingus. Šios naujienos domina labai daug žmonių.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Kartais, jeigu yra žinoma "garsi" tragedija įdomu sužinoti aplinkybes kaip viskas įvyko.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne. Nelabai domina kasdieniai nusikaltimai.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Taip žiūriu, kai kalbama apie retesnius nusikaltimus, tragedijas.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Įdomu sužinoti kur viskas vyko, kaip, kodėl, kas tai įvykdė, ar kaltininkas rastas ir nubaustas.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavę (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Galima sužinoti ką ir kaip reikėtų labiau saugoti, ko saugotis. Naudingos informacijos gavau apie telefoninius ir kitokius sukčius.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Taip. Įdomu kaip iš gyvenimo išėjo garsūs ir gerbiami žmonės. Ypatingai tų, kurių kūryba, bei asmenybė man labai patiko.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Informacija apie žmonių mirtį veikia neigiamai. Išgirdus apie katastrofą kartais tikrai patiriu nesaugumo jausmą.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Jausčiausi niekinama, susidarytų įvaizdis kad visur "viskas gerai". Trūktų informacijos apie katastrofas, autoavarijas, vagystes ir pan. Todėl, kad per žmones kalbos apie nelaimes sklįstų, o per žiniasklaidą ne. Būtų labai keista.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Lietuvos žiniasklaidoje pasigendu gerų naujienų. Visada labiausiai sureikšminamos blogos žinios, geros prieš jas nublanksta.

Darbininkė, 44m., aukštesnysis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Todėl, kad tai domina visuomenę.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Iš dalies.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Kartais.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Kaip įvyko nelaimė.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavę (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Mokomasi iš kitų klaidų ir stengiamasi jų nekartoti.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Taip, nes J. Ivanauskaitės knygas skaičiau dar prieš jos mirtį. Be to, tai žymūs visuomenės veikėjai.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Tokios naujienos sukrečia, ypač, jei žūsta daug žmonių.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Būtų keista, jeigu žiniasklaida taip nuspręstų. Manau pasigesčiau apie apgavystes ir sukčiavimus, nes tokia informacija informuoja ir perspėja visuomenę. Atliekama prevencija.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Kultūros naujienų.

Darbininkė, 31m., vidurinis

1. Mano nuomone, Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms, nes tai šiuo metu yra ganėtinai aktualu. Ypatingai krizės metu! Labai pagausėjo vagysčių ir dar daug įvairių nusikaltimų. Žmonės turi teisę žinoti, kokie nusikaltimai yra daromi. Kai kurie nusikaltėliai pasitaiso vien dėl to, jog yra paviešinamos jų pavardės.
2. Asmeniškai mane domina kriminalinės naujienos. Man labai smalsu kas, kur ir kada nutiko, būtent nusikaltimų sferoje. Domiuosi tuo, ne tik smalsumo vedina, bet ir dėl to, kad galėčiau kalbėti su bet kuo ir apie bet ką.
3. Specialiai nelaukiu kriminalinių nusikaltimų rubrikos žiniose. Jei jau prisėdau prie televizoriaus pažiūrėti žinių laidos, tada jau sėdžiu ir sąžiningai žiūriu visą laidą.
4. Taip. Tokios laidos man pačios įdomiausios. Tada detaliai pateikiami visi faktai apie tuo metu aktualiausius įvykius. Žaviuosi tuo, kad laidų vedėjai neperša savo nuomonės ir spręsti, kas kaltas, o kas nukentėjęs, palieka patiems žiūrovams.
5. Apie nelaimę man įdomu sužinoti pagrindinius faktus: kodėl tai įvyko ir kaip. Žinoma, svarbu žinoti ir kas įvykdė nelaimę, o kas nukentėjo. Kartais atskleidžiami tokie faktai, apie kuriuos niekada net nepagalvotum.

6. Domintis kriminalinėmis naujienomis galima gauti ganėtinai svarbios informacijos. Tarkim: "Pabėgo žudikas. Mačiusius šį žmogų prašome..." Ne tik informatyvu, bet ir naudinga, nes perspėjama, jog toks žmogus yra pavojingas ir jo derėtų saugotis. Pati naudos iš tokių laidų dar negavau. Nepaisant šio fakto, manau, jog gaunu informacijos naudingos mano saugumui.
7. Taip, skaičiau. Šie žmonės, kaip kūrėjai man buvo labai įdomūs. Vytautą Kernagį visada laikiau idealu, todėl jo mirtis mane sukrėtė. Žinojau, kad šis žmogus sirgo vėžiu, tačiau norėjau sužinoti daugiau detalių apie šio nuostabaus žmogaus mirtį.
8. Kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis mano nuotaikos ir savijautos nepaveikia. Tik Vytauto Kernagio mirtis mane sukrėtė, o kitų garsenybių mirtis man atrodo, kaip antūralus dalykas. Nesaugumo jausmo nepatiriu, nes, manau, kol nesu garsi ar , kol nesikišu į pavojingų žmonių gyvenimą, tol manęs niekas nežudys ir nesikėsins į mano gyvybę.
9. Jei žiniasklaida nepranešintų kriminalinių naujienų, pirmiausia pasimesčiau ir, galbūt, patirčiau nesvarumo būseną. Būtų keista, jei iš televizoriaus ekrano dingtų tai, prie ko taip priprasta... Labiausiai pasigesčiau informacijos apie įvairias tragedijas. Pavyzdžiui, auto įvykius ir panašius dalykus. To man labiausiai trūktų, nes ši informacija man įdomiausia.
10. Lietuvos žiniasklaidoje per daug naujienų apie politiką ir garsenybių gyvenimą. Bulvarinė spauda - jau nuvalkiota. Mūsų šalies žiniasklaidoje man trūksta sensacijų iš paprastų žmonių gyvenimo...

Darbininkas, 33m., aukštesnysis

1. Spauda ir televizija stengiasi pritraukti skaitytojų ir žiūrovų dėmesį.
2. Tik tiek, kad turėčiau informaciją apie padėtį visuomenės gyvenime.
3. Ne, nelaukiu.
4. Taip, žiūriu.
5. Nusikaltimo arba nelaimės motyvą.
6. Gaunu naudingos informacijos apie tai, ko saugotis ir kaip apsaugoti.

7. Taip, skaičiau. Tai labai stiprios, charizmatiškos asmenybės, oriai išėjusios Anapilin. Tai teikia stiprybės ir vilties pasilikusiems: sergantiems ir sveikiems.
8. Be abejo, jaučiuosi nesaugi. Visada ryškiau jaučiu savo būties trapumą ir laikiną buvimą šioje žemėje.
9. Pagalvočiau, kad Lietuvoje atsirado rojus. Pasigesčiau informacijos apie tikrąją padėtį visuomenėje. Manau, reikia informuoti apie visas blogybes.
10. Teisingos, objektyvios.

Pensininkė, 64m., vidurinis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Matyt, žmonėms tokia tema pati įdomiausia – norisi žinoti, kad kiti gyvena dar blogiau nei pats. Kita vertus, tokios temos naudingiausios – kadangi jomis besidominčių žmonių yra daug, tai tik didina laikraščių tiražą ir, žinoma, pelną.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Kartais, tačiau nedažnai. Mane šiuorpina žmonių neatsakingumas, žiaurumas ir nebranginimas ne tik savo, bet ir aplinkinių sveikatos ar net gyvybės.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Kartais. Todėl, kad įdomu, kaip kitus pražudę žmonės aiškina savo poelgius – mane domina jų psichologinis portretas.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Vėlgi – kodėl taip atsitiko.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos, naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Šiek tiek – pvz., kaip apsaugoti savo turtą (butą) nuo vagišių. Kita vertus, jie irgi žiūri tokias laidas ir taip pat šio to išmoksta, pritaiko savo „veikloje“. Ir dar – jei pats nesisaugosi, tavęs niekas neapsaugos, nes nežinia, ką sutiksi žengęs žingsnį iš namų. Sužinau, kokiais būdais

aferistai apgaudinėja žmones – taip galima įspėti vyresnio amžiaus artimuosius, kad neužkibtų ant apgavikų kabliuko.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Taip. Gerbiau šiuos žmones ir iki šiol žaviuosi jų energija, kūrybinėmis galiomis, sugebėjimu pavergti minią. Ir labai gaila, kad tokie žmonės paliko šį pasaulį pačiame gyvenimo gražume.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Labai neigiamai. Ypač – kai avarijose dėl kažkokio girta „debilo“ žūsta daug žmonių. Niekada negali žinoti, ar nepasipainiosi tokiam kelyje – kad ir einant pėsčiųjų perėja per gatvę.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Labiausiai pasigesčiau informacijos apie korupciją, nes tai – pati neskaudžiausia sielai tema.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Mažiausiai pasigesčiau – apie vadinamosios aukštuomenės vakarėlius ir „žymių“ žmonių nuklydimus į šoną. Pasigesčiau ekonominę situaciją analizuojančių straipsnių ir mūsų „puikiosios“ valdžios veiklos eilinių liapsusų apžvalgos (juk smagu koneveikti valdžią, kurią patys ir išsirinkome).

Pensininkė, 68m., vidurinis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Manau todėl kad visas mūsų gyvenimas yra vienas didelis kriminalas.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Per daug didelio dėmesio tokioms naujienoms neskiriu.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Nelaukiu

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Ne.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Kadangi tokių laidu nežiūriu tai ir nepasakysiu kas įdomu sužinoti apie nelaimę.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Naudingiausia informacija būna apie naujus sukčiavimo budus. O saugumo užtikrinimui turetu daugiau rūpintis policija kad ramiai galečiau vaikščioti vakrais nebijodamas nieko.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Straipsnių neskaičiau žiūrėjau tik laidas

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Seddamas uz vairo kai pro Sali pralekia mirtininkas su supuvusiu Opeleliuku jauciuosi labai nesaugus. Na gatvese kol kas musu niekas nezudo del to esu kol kas ramus.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Manyčiau, kad trūktu informacijos apie apgavystes, sukciavimus, korupcija, si informacija parodo kokie mes isradingi ir patiklus. Bei kaip mūsų išrinkti valdižios atstovai pritilpe prie lovio stengiasi kuo daugiau prisiplėsti

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Kadangi nelabai dažnai vartau laikraščius i šį klausimą nieko negaliu atsakyti.

Tarnautoja, 35m., aukštesnysis

Klausimai:

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Spėju todėl, kad žmonėms patinka krūvini įvykiai. Dažnas tik jų žiniasklaidoje ir teieško. O televizija, leidiniai pataikauja žiūrovams, skaitytojams, todėl taip ir yra.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Nedomina. Niekada neskaitau kriminalinių skilčių ar nežiūriu tokių laidų. Gal todėl, jog užtenka ir savo problemų, kam dar gilintis į kitų.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Ne.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Priežastys.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Galiu įžiūrėti tik vieną naudą – prevencinę. Išgirdus, kiek daug apiplėšimų, užpuolimų, labiau pats saugaisi.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Kiek pamenu, skaičiau tik gal po kokį vieną straipsnį, kad sužinočiau, kas atsitiko. Daugiau nesidomėjau, nes kitur info kartojasi, kartais įvairiomis interpretacijomis prieinama iki absurdiškumo.

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Iš tikrųjų, paklausius tokių žinių net baisu palieka, sugenda nuotaika. Gal todėl ir neieškau jų.

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Gal jei visai nepraneštų, būtų negerai. Tik reiktų sumažinti tokių pranešimų skaičių. Pasigesčiau informacijos apie stambias vagystes, nelaimes, sukčiavimus, kur nukentėjo daug žmonių, bet tikrai ne tos, kur, pvz., apie mergaitę, iššokusią pro langą, nes jos nemylėjo berniukas. Ir tada: mieli žiūrovai, pasvarstykime, kas paskatino mergaitę taip pasielgti, pažiūrėkime, kaip atrodo tas langas ir kaip gražiai sielvartauja mergaitės artimieji.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Nebulvarinės.

Studentas, 19m., nebaigtas aukštasis

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Manau, kad nusikaltimai aktualūs kiekvienam dėl daugelio priežasčių: pirmiausia, didėjant nusikalstamumui, didėja tikimybė pačiam tapti auka, o pažiūrėjus laidų, galima pasimokyti iš svetimų klaidų, galbūt siekiant išvengti panašių nutikimų ateityje.

Antra, galbūt žmogus jaučia malonumą ar patiria pasitenkinimą, išgirdus apie kitą žmogų ištikusią nelaimę. Aš kalbu ne apie tą „lietuviškąją“ ypatybę džiaugtis kaimyno degančiu namu tiesiog tuo metu nejučia ir nekaltai pagalvoji: „Kaip man dabar gerai, koks aš laimingas, lyginant su jais...“.

2. Ar Jus domina kriminalinės naujienos? Kodėl?

Specialiai nesidomiu – nebent netyčia nugirstu ką nors per TV, paskaitau laikraštyje (didelėmis antraštėmis). Nesidomiu todėl, kad nelieka laiko viskuo domėtis – per daug užsiėmusi kitkuo, nes yra man įdomesnių dalykų.

3. Ar specialiai laukiate kriminalų rubrikos žiniuose?

Ne, tikrai ne.

4. Ar žiūrite publicistines laidas, kai jose analizuojami nusikaltimai, tragedijos?

Kartais. Priklausomai nuo to, koks nusikaltimas.

5. Kokias detales Jums įdomu sužinoti apie nelaimę?

Jeigu mane sudomino nelaimė, tai svarbu viskas, net menkiausios detalės. Jei nelaimė man neįdomi, smulkmeniškumas kelia nuobodulį.

6. Kokios naudos galima gauti domintis kriminalinėmis naujienomis? Kokios naudos esate gavęs (-usi)? Ar gaunate informacijos naudingos jūsų saugumo užtikrinimui?

Nauda galbūt ir yra nelaimės išvengimas. Pvz., sužinojusi, kad mano gyvenamojoje aplinkoje įvyko nusikaltimas, bent kurį laiką tampa atsargesnė – vengiu tamsių, atokesnių vietų, su savimi nesinešioju vertingesnių daiktų.

7. Ar skaitėte straipsnius apie J.Ivanauskaitės, V. Kernagio ar kitų žinomų žmonių mirtis? Kodėl?

Esu skaičiusi straipsnius, kai kažkada atsitiktinai buvo pakliuvę į rankas - specialiai jų neieškojau. Kodėl? Net nežinau. Mane traukė jų kūryba, bet netektį priėmiau palyginti gana abejingai, tik sukalbėjau maldą už mirusius. Kodėl taip? Nežinau. Matyt, pasąmonėj reikėtų kapstyti

8. Kaip kriminalinės naujienos ar informacija apie žmonių mirtis paveikia Jūsų nuotaiką, savijautą? Ar patiriate nesaugumo jausmą?

Informacija apie mirtį paveikia tik tada, kai miręs žmogus yra man artimas.

Nesaugumo jausmas? Nematau ryšio tarp kito žmogaus mirties ir savo nesaugumo. Atvirksčiai – stebina ir nuramina, nes dažnokai būtent iš nelaimių sužinai, kad vienas žmogus tik atsiperka keliais įbrėžimais ir mėlynėmis, nors ištraukiamas iš sumaitoto automobilio, o kitam užtenka griūti, ir – lavonas. Be Aukščiausiojo valios, kaip sakoma, nė plaukelis be reikalo nenukrenta

9. Kaip reaguotumėte, jei žiniasklaida nebepraneštų kriminalinių naujienų? Kokios informacijos labiausiai pasigestumėte? (apie vagystes, žmogžudystes, apgavystes, sukčiavimus, korupciją etc.)? Kodėl?

Jei nebepraneštų, būtų blogai. Kokios pasigesčiau? Negalėčiau išskirti (sureikšminti ar nuvertinti) nė vienos naujienų grupės. Nors ir labai nesidomiu kriminalinėmis naujienomis, tačiau turiu

nuomonę apie bendrą kriminogeninę situaciją – ir tai yra gerai, nes geriau žinoti bloga, negu nežinoti nieko.

10. Kokios apskritai informacijos pasigendate Lietuvos žiniasklaidoje?

Informacijos yra tiek daug, kad neįmanoma jos visos aprėpti – man tikrai pakanka, kiek jos yra ir kokia ji yra.

Žurnalistų-ekspertų interviu šifrai

BTV kriminalinių naujienų redaktorius (žvalgomasis tyrimas)

I. Dabar aš keliu klausimą, kodėl kriminalų apskritai yra, kodėl jie yra žiniuose, kodėl jie yra pirmuosiuos laikraščių puslapiuose ar jie turi ten būti, kodėl žmonėms jie yra įdomūs ir taip toliau ir panašiai.

R. Tai gal imkim tada jautį už ragų. Aš iškart pradėsiu nuo šiandieninės istorijos, kurią kaip tik mes tuošiamės rodyti netgi ne kriminalų rubrikoje, o žiniuose. Šita istorija įvyko telšiuose. Ten jau dabar kelias valandas viešoje vietoje guli lavonas ir jo niekas paprasčiausiai neišveža. Jo neišveža dėl to, kad atitinkamos tarnybos, kurios turėtų tuo rūpintis, baigėsi sutartis su savivaldybe. Nėra kažkur tai pervesti kažkie tai pinigai. Gal šiek tiek detales dar painioju. Tą informaciją renka dabartinis mūsų ten vietinis reporteris. Tai yra problema visų pirmiausia, kad lavonai apskritai atsiranda viešosiose vietose. Kokiom aplinkybėm vėlgi tai čia gali būti įvairūs dalykas. Bet tai vat vienas iš pavyzdžių, kad kodėl žinios apie tai kalba. Kad iš tiesų tai yra netgi gali būti netgi toks dalykas, kad tiesiog tais lavonais niekas nesirūpina gatvėse. Vat toks vat bus reportažas šiandien. Čia yra šiandieninis pavyzdys. Vėlgi ta atsiradimas jisai to lavono gali būti ir visai nekriminalinis. Tai gali būti kalba tiesiog apie tai. Apie kažkokias tai narkomanijos pasekmes. Kad pavyzdžiui aplink taborą labai daug miršta jaunų žmonių ir kalbant apie tai aišku apie tą narkomaniją ir susiduriama, tie patys žurnalistai, tarkim kriminaliniai žurnalistai, jie susiduria su tokia, su tuo, kad jie kalba apie tas mirtis gatvėse. Tai vėlgi ir autoįvykiai, ir krūva visokių dalykų.

I. Gerai. O tada tarkim, kokią funkciją atlieka parodytas tas kriminalas? Nu dabar guli tas lavonas gatvėj ir... nu jis guli. Visi jį ten tarkim vaikšto žmonės pro jį, jie mato. Bet dabar plius dar žmonės, kurie nematė to lavono gatvėj, pamatys visą tą daiktą per žinias. Nu aišku ten kažkokios yra mes žinom, kad yra taisyklės kaip mes rodom tuos lavonus ir taip toliau. Bet iš principo mes dar labiau išplatinam tai. Kokią tai atlieka funkciją? Tai kad mes rodom mirtį, tai kad mes rodom autoįvykius, tuos pačius narkomanus? Kokias funkcijas kriminalai atlieka žiniuose?

R. Šiaip tai funkcijos gerokai pasikeitė tarkim nuo to laiko, nuo tos tarkim užuomazgų 93iaisiais metais kai kriminalai atsirado. Tuo metu gal buvo ir visuomenei įdomu ir tarkim ir tie patys žurnalistai nevengė parodyti nu tokių gan ir trivialių kažkokių tai mirčių. Kur nieko bendro su

kriminalais nėra. Tarkim tai buvo rodomi reportažai apie specialiųjų tarnybų darbą, greitosios pagalbos darbą. Dažnai važiuoji, žmogus numiršta gatvėj, tu net nežinai dėl ko jisai mirė. Nu tais laikais, nuvažiuoji nufilmuoti. Tas reportažas atspindėdavo tarkim ne patį kažkokį tai faktą, dėl ko jis ten atsirado, tas mirė žmogus, dėl ko jisai netgi mirė ar ten yra kriminalo kažkokio ar ten nėra kriminalo. Bet tai tiesiog siekiant parodyt kažkokių specialiųjų tarnybų darbą, kuris tuo metu buvo ypatingai įdomus ir to nieks nematė. Ir tai vėlgi keli aspektai yra. Tarkim žmonės labai piktinosi greitąja, ko gero ir šiais laikais piktinasi greitąja šiais laikais. Bet nieks iš tiesų vat nežinojo, kaip ten iš tiesų viskas vyksta, kaip yra dirbama. Tokie reportažai buvo vienu metu įdomūs taip dabar (...) pasikeitė, dabar to nėra. Dabar tai ieškoma tikro kriminalo arba nu nelaimingo įvykio. Tai kažkoks gali būt autoįvykis, gali būt nelaimė darbe. Vėlgi tai gali būt ir teminis reportažas dėl ko ta nelaimė įvyko. Gali būt kalbama apie alkoholio vartojimą statybose ir dėl to ten padidėjusį kažkokį tai nelaimingų atsitikimų...

I. Bet ar tokių reportažų yra daug? Kur jau kalbama apie problemą, nes čia jau keliami kažkokia gilesnė problema... iš to įvykio daroma.

R. Ne visada yra būtina kalbėt apie kažkokią tai problemą ir ieškot tos problemos, kartais užtenka apie ją užsiminti ir tai tiesiog, kai yra kalbama nuolat, tai yra ne vienas reportažas, o žiūrovas mato jų daugiau, tarkim jis per mėnesį pamato panašių reportažų penkis iš skirtingų vietų, jis pradeda reiškiat galvot, kad tas susidaro tas vientisumas tos problemos. Jisai fiksuoja taigi buvo prieš savaitę kažkas labai panašaus. AKROPOLY ten kažkas ant kažko užvirto, gal čia yra kažkokia tai problema. Jisai pats tą susieja,. Nebūtina dabar žiūrovui viską suvirškinti ir atiduoti suvirškintą. Jisai pats gali susieti ir netgi įvykius per laiko atstumą. Tai jeigu kalbėti apie žinias tai netgi nėra žinių toks formatas gilesnė kažkokia analizė. Mes pateikiam labai trumpą informaciją – kas įvyko, kodėl įvyko apie nu nenorėčiau taip pavadint banalius įvykius, kad tai yra banalus ten kažkokie tai nu mirtis... nu kita vertus gali būt ir labai banalių mirčių, tarkim prisigeri ir nuskęsti bet... bet kokiu atveju daugiau kalbama kur kažkoks yra kažkas giliau už to įvykio.

I. Bet tai jau ir nebėra tarkim turbūt statistinių faktų kažkokių registravimas. Nu žurnalistai irgi nebėra jau metraštininkai...

R. Statistinių faktų registravimas baigėsi ko gero 97aisiais metais... kažkur tai panašiai. Dar 95aisiais 6aisiais tai dar buvo populiaru atlikinėti taip vat... tarkim vat numirė tenais narkomanas ir ten per savaitę miršta maždaug tiek ir tiek Lietuvoj nuo to ar to. Tai jau nebeveikia. Daugiau veikia tas dažnesnis kažkokio įvykio pateikimas, kuris turi kažkokį neigiamą aspektą ir žmogus pats jisai

dažniau matydamas kažkokių tokių reportažus susidaro kažkokią vaizdą, savo bendrą viziją, kas iš tiesų vyksta aplink jį.

I. Ar galima sakyti, kad žiniasklaida objektyviai... objektyvią tą viziją pateikia?

R. Nemanau. Žiniasklaida sukuria viziją. Čia be abejonės. Daugiau mažiau tai aišku parodo, kas vyksta aplinkui. Bet nori ar nenori čia dėl daugelio priežasčių aišku na neįmanoma aprėpti. Kita vertus, ta pati statistika, jeigu kalbėtume apie mokslą, kuris neva turėtų sudaryti iš tiesų kas vyksta. Na... pakankamai neatskleidžia tikrovės.

I. Kokios detalės yra svarbios nu va kai pats nuvyksti į įvykį arba kai iš kitur gaunam įvykius. Kokios detalės yra svarbios ir įdomios?

R. Pirmas dalykas, ką reikia visada išsiaiškinti – kas atsitiko. Kas atsitiko tam žmogui, kad jisai negyvas. Jeigu tai na tarkim kažkoks ūmus priepuolis žmogui ten širdies galbūt liga, dar kažkas tai , mes stengiamės ko gero jau labai seniai nebefilmuoti ir neberodyti... ir net nu palikt tą įvykio vietą kuo greičiau. Pirmas dalykas – labai staigiai išsiaiškinti ir žinot ar apskritai ten verta būt ir erzinti dar ten pat esančius žmones. Vėlgi jeigu tai kažkoks ten kriminalas ar tai nužudymas, kurių labai nemažai vėlgi būna viešose vietose, tada bandom išsiaiškint bent jau fabulą kažkokią, kad žinot ką toliau daryt. Tada jau galima orientuotis tiksliau į ką atkreipti dėmesį. Į kažkokių galbūt liudininkus. Galbūt ne tiesiai į kamerą vėlgi ką nors pasakys, bet papasakos. Vėlgi tas pats informacijos rinkimas. Tai anksčiau dar kai mes kažkaip greičiau kartais už policiją atvažiuodavom, bent jau už kriminalistus, kurie jau vykdo tą apklausą įvykio vietose, tai juos labai netgi piktindavo toks dalykas kad apklausi tuos pačius liudininkus, o po to jie vėl gi eina prie tų liudininkų, o jie: „taigi aš jums viską jau papasakojau“. Pirmas dalykas aišku reikia išsiaiškinti kas įvyko, o pagal tai po to orientuojamasi. Vėlgi kadangi dirbu televizijoje, tai yra nemažareikšmiškas dalykas ir vaizdas. Vėlgi nuo to, kaip tu operatyviai atvyksi į vietą, ir kaip tu, beje, ten elgsies priklauso ir tai, ką tu ten nufilmuosi. Ar būsi priverstas stovėt per kilometrą, nieko nesužinosi, nepamatysi. Tai nors čia dar priklauso ir nuo kitų faktorių, čia nuo nuo pačio pobūdžio įvykio.

I. O ką yra svarbu nufilmuoti pavyzdžiui? Iš arti lavono rodyt negalima, taip?

R. Lavonų irgi jau seniai neberodome. Kita vertus vėlgi tik tos pačios žiniasklaidos dėka tuos lavonus gatvėse pradėjo pridenginėti antklodėm. Ilgą laiką tai Vilniaus centre ten kas nors miršta, to kūno nieks nepridengdavo. Čia aš net neabejoju, kad čia yra televizijos ir galbūt fotokorespondentų

nuopelnas, kad kažkas tai pradėjo mąstyti apie tai, kodėl tie lavonai rodomi. Jie yra dengiami. Mes bent jau asmeniškai aš privengiu rodymo ir pridengtų lavonų. Todėl kad... Nebent kažkur toli, kažkokia po antklode šmėžuotų. Bet man svarbiau parodyti tai, kas būtent įvykio vietoj vyksta, kokios ten vėl žmonių reakcijos yra į patį tą įvykį. Vėlgi ten gali būt ir tie žmonės, kurie dalyvavo tam įvyky. Kas apskritai darosi, kažkokie pareigūnų veiksmai ir taip toliau. Jokiu būdu ne kažkokių ten netgi galūnių rodymas, kas vienu metu irgi buvo naudojama – nu lavono nerodom tai kokią nors ten ranką išlindusią iš po antklodės būtinai reikia.. Seniai tie dalykai neberodomi reiškia šiandien. Kai kur tas dar pralenda. Bet aš tai sakyčiau tai yra galbūt nu neprofesionalumo požymis.

I. O tas yra vadinamasis batuko efektas, esi naudojęs ką nors? Nu kai vat tarkim po avarijos ten rodo ar vaiko ar nebūtinai vaiko batą, žaisliuką koki, kažką iškritusio, tarsi asociacija kokia.

R. Kartais ir dabar parodom, bet tai būna labai reti atvejai. Čia vėlgi reikia labai žiūrėt į konkretų įvykį ir čia labai nuo daug ko priklauso, vėlgi nuo to kaip tas vaizdas atrodo. Jis gali atrodyt ir nekaltai bet nu atrodys šokiruojančiai, kitus šokiruos. Šiaip privengiam, bet pasitaiko aš manyčiau ir šiais laikais.

I. O kaip vertini tai? Nu kaip įsivaizduoji, kaip tai veikia žmogų tarkim matantį, žiūrovą?

R. Žmones ne vaizdas daugiau veikia. Žmones veikia lygiai taip pat kaip yra apie tą įvykį kalbama ir kaip jis yra pateikiamas. Čia ne mažiau svarbu, aš galiu nieko neparodyti, o papasakoti taip, kad kitam pasidarys ir silpna. Čia nėra taip kad kažkaip labai kategoriškai būtų galima pasakyt kaip vienas ar kitas vaizdas žmones, kaip jis veikia. Ant sienos kraujo dėmė gali kitam žmogui padaryt bloga, o kita vertus vėlgi čia nuo to kaip jinai nufilmuota. Vėlgi mes ten tų kraujo dėmių nerodome, nekalbant apie tai, kad kai būna žiaurios kažkokios avarijos lieka ir ten kokie nors kūno likučiai ant asfalto. Po to vėlgi kai mes kalbam apie žiaurią avariją tada atsiranda noras daugiau kažko neparodyt, jeigu tas įvykis turi kažkokias švelnesnes pasekmes tarkim tas žmogus nežuvo, galima batukus ir parodyt, sakyčiau taip. Čia priklauso nuo to koks ten buvo autoįvykis, pabaiga kokia.

I. Kaip manai kokiais atvejais žiūrovą domina nesmurtinės mirtys? Nu gal pats mažiau darai apie nesmurtines mirtis kažkokių pranešimų, bet...

R. Čia reikėtų vėlgi susitart kas yra nesmurtinė mirtis. Šiaip iš esmės tai kiekviena mirtis yra smurtinė ir netgi tas pats ūmus priepuolis yra pagal klasifikaciją kaip ir smurtinė mirtis. (...) Ir tokių kad žmogus mirtų sava mirtim taip nebūna.

I. Nu tai o kai žmogus (čia jau taip domiuos) kai žmogus užmiega ir miršta nebebabunda, tai nu... senas iš senatvės miręs žmogus, tai vis tiek tai nėra smurtinė mirtis.

R. Vis tiek tai kažkas ar širdies priepuolis...

I. O širdies priepuolis skaitosi kaip smurtinė mirtis?

R. Pagal bent jau senąjį suskirstymą, tai smurtinė.

I. Aš šiuo atveju turiu galvoj, kai tai nėra savižudybė ar žmogžudystė

R. Susiję su kažkokiu kriminalu ar nelaimingu įvykiu

I. Jo, kai tai nėra kriminalas.

R. Nu gerai, o vat vėlgi narkomanijos atvejis, čia smurtinė ar nesmurtinė?

I. Kai žmogus perdozuoja?

R. taip.

I. Nu netyčinė smurtinė... taip galvojant galima taip sakyti, net nežinau.

R. Nu vat jeigu mes laikysim, kad tai na nesmurtinė mirtis tos narkomanijos pasekmės, tai manyčiau tokiais atvejais kažkiek tai ir domina. Vėlgi visuomenės yra tam tikras ir nusistatymas prieš tą pačią narkomaniją ir apie tuos narkomanus žmonės galbūt norėtų kuo mažiau žinoti, bet kalbant apie tokias problemas kaip taboras ir aplinkkelius nusėtus lavonais, kurių galbūt daug ir nesurasta iki šiol, tai aš manau, kad tas žmones labai domina. Aišku, galima daryt būtų reportažą, koks yra pavojus gaut kažkokį tai priepuolį ten širdies, koku paros metu pavyzdžiui (...) bet tai čia jau specializuotų laidų... Sveikatos ABC galėtų daryt...

I. Gerai o išvis kaip įsivaizduoji tada, kokios informacijos apie... kokios kriminalinės informacijos, informacijos apie nelaimes reikia auditorijai, kas ją domina? Nes tu sau į tą klausimą turi atsakyti vis tiek, dirbdamas.

R. Kas atsitiko. Visų pirmausia kas atsitiko, ar tą žmogų apiplėšė ar kažkas iš chuliganiškų tiesiog paskatų ten jį primušė, ar tai yra nelaimingas įvykis, ar tai jisai ten su kokia petarda susisprogdino ar dar su kažkuo tai. Pirmas dalykas kas atsitiko, antras dalykas kurioj tai vėlgi vietoj atsitiko. Nes vienas dalykas vienaip yra reaguojama į kažkokį tokį įvykį, kuris atsitiko pačiam miesto centre daugelio žmonių akivaizdoj, o kitas dalykas kažkur tai ėjo įkrito į kažkokį šulinį. Vėlgi tai pati problematika, kodėl tie šuliniai pavyzdžiui neuždengti, jis įkrenta... Kokia nors jauna moteris ir vos ne savo vaiko akivaizdoj ten įvyksta ir niekas jai negali pagelbėt. Yra visokių atvejų. Būtent tokie

dalykai ir domina. Vėlgi žmogus tada pats žiūrovas jisai bando derinti tą kažkaip tai gautą informaciją su savo kažkokia asmenine patirtim. Jisai pagalvoja, o taigi pas mus ten aplink kiemą ten kokie trys šuliniai neuždengti, reikia gal galiausiai pasirūpinti. Ta vat taip kažkaip tai galbūt gautos informacijos derinimas su kažkokia tai vat asmenine patirtim arba žiniom arba kažkokia informacija. Vėlgi tai vienam žmogui tai gali būti aktualu, kitam visiškai neįdomu, jis nežiūri ir nelabai supranta.

I. Tu manai, kad žmogus tarsi pasimoko kažko iš tų istorijų? Pritaiko jas sau?

R. Iš dalies. Tik vienas keistas dalykas, kad tai kažkaip tai neveikia kalbant apie autoavarijas. Visiškai neveikia. Ir antras dalykas tai neveikia vėlgi, kai žmogus yra išgėręs, jis visą tą užmiršta gali bet kas, gali jis į muštynes kažkokias veltis ar kita vertus nesisaugo galbūt apiplėšimo, eina kažkokiais tamsiais pakampiais, vietoj to, kad kažkaip saugiai (...) Kažkodėl šitų va dviejų sferų tai ne, bet kažkiek tai galbūt gelbsti. Kita vertus tų gal ir nusikaltėlių tarkim jeigu vat vėl kalbėt. Mes galim šnekėt, apie tai, kad vat vyksta kažkokie plėšimai rytais anksti kol tamsu ar vakarais po darbo kažkoks suaktyvėjimas. Dalis žmonių į tai atsižvelgia. Dalis vėlgi, jeigu nu tarkim nu būna kad ir neatsižvelgia, o kitas dar dalykas kad kažkaip tai būna nenumatytos situacijos dėl ko ten esi priverstas grįžti kažkaip nesaugiai. Bet tai šiek tiek vis dėlto veikia žmones ir aš manau, kad jie darosi gudresni. Juo labiau, kai tie žmonės kažkiek tai dažniau sužino apie tai, tai turi tokį teigiamą dalyką. Jeigu jie mato kažkokius rezultatus, pavyzdžiui kreipiesi į policiją ir tai gali padėti, jie mieliau skambina, praneša. Labai daug iš tiesų... čia mes vėlgi nukrypstam nuo lavonų, bet tai šiaip mažina bendrą tą kriminogeninę galbūt padėtį. Žmonės iš tiesų skambina į policiją, praneša, jei jie užpulti. Iš tiesų bent jau Vilniuje tos pajėgos gan operatyviai reaguoja ir dažnai pagauna tuos nusikaltėlius, net jeigu teismas jų ten nepasodina realiam laisvės atėmimui. Neduoda realaus laisvės atėmimo, neskiria. Tie žmonės, nusikaltėliai, darosi... Bent jau jie trumpam pirmas dalykas izoliuojami kažkiek, uždaromi į areštinę. ...Jie darosi mažiau drąsūs, kaip čia pasakyt, bailesni, bailiau daro tuos nusikaltimus. Trečias dalykas, tokį jau žmogų, kuris jau turi lygtinį kažkokį teistumą, nusikaltėlį, antrą kartą yra žymiai paprasčiau nuteisti, jau tikrai realiai, apribot laisvę. Galbūt va toks žmogus, kuris turi lygtinį kažkokį teistumą jisai, kita vertus, darydamas nusikaltimą, kuris, na, neįsisąmonindamas, ką daro, gali nužudyt žmogų, jisai kitą kartą pagalvos ir galbūt nu kitą kartą to nepadarys. Iš tiesų tarkim gatvėje, gatvėse tarkim tų kraupių nusikaltimų, nužudymų sumažėjo gerokai. Tas labai jaučiasi. Lyginant su 93,4,5,6,7ais netgi. Jų žinoma dar pasitaiko, bet tokių kraupių nusikaltimų, kai užmušamas pagyvenęs žmogus, gatvėj, iš tiesų yra pamažėję. Didžioji dauguma dabar yra buitiniai nužudymai.

I. Gerai, o dabar mes sakom, kad žmonės va pasimoko kažko, o žiūrint iš kitos pusės, tie nusikaltėliai. Tu sakai, kad jie tarsi išsigąsta, bet negalima sakyti, kad jie irgi pasimoko. Kažko...Kažkokių būdų.

R. Jie šiaip ar taip mokosi. Jie tikrai šiaip ar taip mokosi. Nereikia žiniasklaidos, jie turi savo uždarus ratus. Aš atsimenu, kad kažkaip tai vienu metu, čia su nužudymais mažai siejama gali būti, bet čia dažniausiai narkomanų vykdomas toks nusikaltimas. Vagystės iš mašinų, ne pačių mašinų vagystės, bet vat būtent iš mašinų. Ir jie ten naudojo tokį labai prašmatnų būdą, kaip be garso išdaužti stiklą, visiškai be garso. Tai būdavo specialios keramikos, bet reikia žinot kokios keramikos, ne bet kokia tinka. Gabaliuką meti į stiklą ir stiklas tyliai tyliai suaižėja ir tiesiog gali būti tyliai tyliai išstumtas. Nu... bijau sumeluot, ar Kruvinojoj gal bangoj irgi užsiminėt, bet labai netiksliai apie šitą. Nu būta bandymų iš tiesų atkartot tokius nusikaltimus, bet tiems vat nevykėliams nepavyko. Jie ne tą keramiką panaudojo. Kurios jau ten, iš ko jinai, iš kur jinai imama mes nepasakėt. Kolega mano darė apie tai reportažą. Bet po to dar buvo pagauti keli tokie mašinvagiai, kuriuos mes dar taip išjuokėt: ech, televizorių žiūri.

I. O tarkim yra daryta nemažai tyrimų dėl savižudybių rodymo, kad ne tik tas rodymas, pranešimas apie savižudybę skatina jas, bet ir netgi paskatina tokį patį būdą pasirinkt, koks buvo parodytas ar aprašytas...

R. Nežinau, aš nežinau nė vieno atvejo, kur būtų reportažas parodytas, mano sakykim, ir kažkas tai bandytų tai atkartot. (...) Bet aš esu nusistatęs prieš savižudybių rodymą. Bet čia yra kitas aspektas, kuris vienas iš liūdniausių. Lietuva iš tiesų dabar lenkia ko gero visus pasaulį, bent jau Europoj tai tikrai. Aišku, čia matyt daug dalykų. Galbūt ir kažkokie socialiniai ir ekonominiai, kažkokie gal nepateisinti lūkesčiai galbūt žmonių Lietuvos. Bet čia reikėtų dar giliau pasižiūrėt.

I. O žiniasklaidos vaidmenį kažkokį tu čia įžvelgi ar ne?

R. Na tai turėtų kažkas tai tiesiog galbūt iš valdžios atstovų daugiau domėtis, kodėl taip yra ir galbūt ne tuščiai kažkokias steigti pagalbos tarnybas, bet atlikti rimtesnes studijas, vėlgi, kokios yra priežastys, ką reikėtų keisti, gal čia yra iš dalies ir su religija susiję dalykai Lietuvoj. Sunku pasakyt. Šiaip šitos temos aš nemėgstu.

I. Gerai, o ar gali pasakyt, pavyzdžiui savo nuomonę, kad kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje atspindi auditorijos vertybes... ar labiau tarkim žurnalistų vertybes? Kuris čia labiau?

R. Ir taip, ir taip. Aišku, noras gal sužinot, kita vertus, įvyksta labai svarbių įvykių, apie kuriuos žmonėms reikia žinot, kurie susiję su kriminalais. Tiesiog tai vėlgi tas avaringumas didžiulis keliuose, tai, kad Lietuva buitiniam lygy ritasi į kažkokias tai padugnes. Daug visokių dalykų, man taip kažkaip būtų sunku išvardint kažką tai konkrečiau. Antras dalykas, man pačiam nevisada įdomu daryti kriminalus. Aš dėl to labai dažnai priešinuosi, čia kyla nemažai konfliktų, kad visi daro, o mes kažkodėl tai nedarom. Nu man neįdomu, aš nenoriu.

I. O, pavyzdžiui, kas tau būna neįdomu tarkim?

R. Nu sunku taip pasakyti, bet tokių nemažai visokių nusikaltimų. Iš įvairiausių temų. Nu, kad ten kažkoks galbūt degė bendrabutis, bet ten nieko neįvyko ir dabar čia būtinai reikia važiuot ir filmuot. Kad ten visų pirmiausia nieko neįvyko, o yra išpučiama vien tik dėlto, kad buvo iš tiesų baisus gaisras Žirmūnuose, kur žuvo ir reikėtų daugiau galbūt apie tai šnekėt. Apie įvykius reikia šnekėt, iš tiesų, kai jie vyksta, o pirmas dalykas, kad reikėtų mažiau kalbėt, kas galėtų būti, jeigu būtų buvę. Taip galbūt apie kažkokias neigiamas tendencijas, aišku, reikia kalbėt, kad bendrabučių laiptinės užkrautos šiukšlėmis. Iki šiol daugelyje bendrabučių, bendrabutinio tipo namų taip ir yra, nors buvo kalbama apie išvalymą, dar kažkas. Gyventojai vėl ten pat pradėjo viską krauti ir apie tai net yra primiršta. Bet jeigu iš tiesų tenai užsiliepsnojo bendrabutyje skuduras, gudrūs dabar gaisrininkai mikliai evakuoja kad ir pusę namo, aišku patys baimindamiesi, kad ten kažkas tai gali įvykti. Bet to realiai gaisro kaip ir nebuvo, nemanau kad reikia išvis dėmesį kreipti į tokius įvykius.

I. O tada kokie yra tau įdomiausi įvykiai? Ar kur gali iškelti kažkokią tai problemą, kaip sakei, nu tarsi ne pats iškelti, bet kur žmogus gali po to iškelti, pamatyti problemą.... ar... nežinau, tarkim, kur miršta daug žmonių?

R. Man tai neturėtų išvis žmonės mirt reportaže, kad būtų tai įdomus reportažas. Aišku tai tų aukų skaičius, kai jis didelis, tas įvykis įgauna ne tik kažkokį aktualumą, bet ir skausmą, į kurį tarkim visada atkreipiamas dėmesys. Kiekvienas žiūrovas į tą įvykį kažkaip su įdomumu žiūri, net jei apie labai negerą dalyką kažkokį kalbama, bet... Realiai tai mane domina įvykiai, tokie kurie tarkim, kur problema yra žinoma visiems, bet kur nieko nedaroma, na tie patys šuliniai... ne vienas žmogus šitaip yra užsimušęs, žuvęs. Ir vaikų ten su motinom, kurios nueina paslidinėt su rogutėm ant kažkokio tai gūbrio, kur pasirodo tas gūbrys ar prie jo (...). Tai gali būti, aišku, ir gaisras daugiabutyje, tarkim tokios priežastys, kaip ką daryti su kaimynais, kurie nuolat girtauja, rūko lovoje ir kelia kitiems žmonėms pavojų...

I. Dabar papasakok, kaip... ar tave kažkaip iš viso veikia emociškai, kai tu pamatai tą patį lavoną, kai važiuoji į kažkokį baisų, kraupų įvykį? Kaip tu jautiesi, žmogiškai?

R. Prie visko yra priprantama. Aš jau dirbu galima sakyti nuo 93 metų, būtent su kriminalais visokiais siaubais ir taip toliau. Iš tiesų tai man pirmuosius porą metų gal... netgi gal trejetą metų iš tiesų labai tas veikdavo, sapnuodavosi košmarai ir kažkaip tikrai psichologiškai blogai veikė. Tiesiog į kai kuriuos dalykus laikui bėgant kažkaip kitaip pradedi žiūrėti. Nors iki šiol, tarkim kažkaip mažų vaikų ir kūdikių lavonai blogai psichologiškai veikia. Čia neseniai buvo tokia avarija. Išvažiavo jaunas vyriškis į priešpriešinę eismo juostą ir trenkėsi į kitą lengvąją mašiną kaktomuša. To įvykio metu žuvo trijų ar keturių mėnesių kūdikis, jo motina sunkiai sužalota, močiutė irgi sunkiai sužalota. Ir kai pamatai ant rankų tą nešamą kūdikį... (...) Nemanau, kad kam nors apskritai nuo tokio vaizdo lengva. Ta avarija prislėgė visus buvusius. (...)

I. Bet tas toks atsiranda... ar tai yra profesionalumo ženklas, kad tu pripranti ar tai tiesiog toks žmogiškas visiškai įpratimas?

R. Žmogiškas įpratimas yra. Vat vėlgi kitas dalykas, aš tuo metu kažkaip ir norėjau galbūt padaryti tokią nuotrauką, tiesiog kaip ant rankų tą kūdikį... jis nekruvinas, ekspertas jį nuneša... tiesiog nei to eksperto veido matytusi, nei ten to kūdikio... bet būtų tiesiog suprantamos pasekmės to karo keliuose... Vėlgi vat galbūt tokios nuotraukos atsiradimas paskatintų kažkaip žiūrėti į tuos įvykius šiek tiek rimčiau... karas karas, o tai tampa kažkokiu pajuokos objektu. Toliau kažkas su kažkuo kariauja, toliau vyksta... Gal tokia vat nuotrauka priverstų, tokios nuotraukos publikavimas priverstų tą karą biškį pristabdyti, nes šiuo metu visi kariauja kariauja, bet aukų tikrai didėja.

I. Iš principo tada gal galima teigti, kad ir žmonės pripranta prie tų vaizdų? Žiūrovai, turiu galvoje.

R. Na, aš nemanau. Kita vertus, šiek tiek tie vaizdai, lyginant su tuo, kas buvo rodoma prieš dešimtmetį, jie yra gerokai tikrai švelnesni ir gerokai kopiruoti. Iš esmės yra iš tos realios įvykio vietos labai mažai kas parodoma, tos tarkim, tos žiauriosios pusės mažai parodoma. Gal vėlgi tai yra ne visai teisinga. Gal žiaurumų rodymas priverstų daugiau kažką tai susimąstyti. Nors asmeniškai aš esu prieš tų vaizdų rodymą, kur tarkim žmogų traukia iš mašinos, tuo labiau gyvas, staugia kokiu nors nežmonišku balsu iš skausmo. Aš esu prieš tai.

I. Bet vis tiek rodydami tai žurnalistai turbūt tikisi kažkokio poveikio žiūrovui, vėlgi emocinio... ar elgesį pakeist siekia?

R. Galbūt nebūtinai elgesį. Daugiau tarkim tas vėlgi žmonių, žiūrovų informatyvumas, tas tarkim kažkokios problemos kėlimas jis turi kitus galbūt teigiamus aspektus. Tarkim tai visų pirmiausia gali paskubinti kai kurių įvykių tyrimą. Kai yra didelis visuomenės dėmesys, paprastai kažkokios teisėsaugos institucijos, jos paskubina tą savos tyrimą. Anksčiau taip būdavo, kad labai baisių avarijų ten užsivilkina ir po to nebeįmanoma nustatyti tikrųjų priežasčių ar sakykim kaltininkų arba įrodyti jų kaltės vien dėl to kad praeina nemažai laiko, nepaskirtos kažkokios reikalingos ekspertizės. Vėlgi tai yra galbūt svarbiau tokio visuomenės dėmesio sukėlimas, kad tai skubintų kažkokių tai įvykių tyrimą.

Skuodo istorija. Jeigu tada būtų apie tą įvykį kažkiek tai ištylėta, tarkim ne tą patį vakarą pranešta, ten visiškai kitaip greičiausiai pasisuktų istorija, tas bylos tyrimas, visi įvykiai ir tarkim galbūt nebūtų tokių vat pasekmių. Aš nekalbu apie žiauriausias pasekmes, nes ten kažkas tai buvo priverstas atsistatydinti, kad imtąsi kažkokių gan griežtų priemonių, kad būtų iš karto taip smarkiai ieškoma ten to policininko, jeigu nebūtų sukelta tokios audros.

I. Tai realiai tarkim galima sakyti, kad viešinimas tokių žiaurių kartais įvykių gali daryti įtaką ir valdžiai, politikai...

R. Be abejonės. Ypač kai kažkam tai galima kirsti per kepurę ar išversti iš kėdės kažką. Tai galbūt iš tiesų Grigaravičius nieko neveikė sėdėdamas savo kėdėj negalvojo apie tai, kad kažką tai reikėtų realiai daryti, realiai galbūt kovoti su pareigūnų girtavimu, realiai galbūt didinti jiems, kažkaip tai stengtis padidinti atlyginimus, kad tie pareigūnai jaustųsi šiek tiek laimingesni, mažiau gertų. Galima būtų kalbėt aišku apie tai, nors čia jau ne mano, čia politikos skyriaus reikalai.

I. Ar mes galim išskirti savo šalį iš Europos... Europos gal netgi pasaulio konteksto ir sakyti, kad kriminalai parodo mūsų šalies politinę, ekonominę situaciją?

R. Na nenorėčiau aš kažkaip tai išskirti. Kriminalai yra rodomi visur: Vokietijoje, jau nekalbant apie Rusiją, kur tai yra iki šiol populiaros labai tos laidos. Ir ten na kažkokie tokie nepaprasti reportažai yra rodomi, visiškai nesistengiama kreipti dėmesį į žmogaus privatumą, orumą, tarkim kažkokį tai, motyvaciją gal tą pačią reportažo. Iki šiol ten žiauriai viskas brutaliai yra kritikuojama. Pas mus tokių laidų yra gerokai sumažėję, specializuotų tokių kaip ir nebeliko. Kai kurios publicistinės laidos, kurios galėtų ne vien apie kažkokias tai baisiais nelaimes kalbėti, jos labiau orientuojasi visgi į nelaimes. Tai matyt atspindi visuomenės kažkokį tai poreikį, domėjimasi tokiais įvykiais. Tokių tiesiogiskai kriminalinių laidų beveik nebeliko.

I. O kaip tu vertini šitą reiškinį? Nes yra šalių, kur praktika taikoma tokia, kad žiniose arba pirmuosiuos laikraščių puslapiuose yra tik tokie rezonansiniai kriminaliniai įvykiai. Va tokia Skuodo avarija būtų jau iškelta irgi turbūt. Kažkokie vėlgi kur didelės problemos iškeliamos kartu su tuo įvykiu, o tie mažesni ten vagystės, apiplėšimai, būtiniai nužudymai kažkokie, jie turi savo specialius skyrelius kažkur laikraščio gale, kai kur netgi tai laikoma netgi bulvarinės spaudos dalyku.

R. Lygiai tas pats pas mus yra. Aš nenorėčiau kažkaip išskirti. Vis dėlto į tuos pirmuosius puslapius iš tiesų patenka tik baisios žiaurybės, o kiekvienas leidinys ten turi savo teisėsaugos ir teisėtvarkos skyrių, kur na patenka teisminiai kažkokie ten aiškinimaisi, bylinėjimaisi, nu ne detektyvas, o kažkokios kitokios istorijos, o kai kurios istorijos, tokios nu... patenka į patį galą leidinio. Kur daugiau susiję su krašto arba tokiom nu kažkokiom, kaip ten ūkininkas kažkoks apsvirtė, ten gavo į snukį (...) keliauja kažkur tai į gala.

I. O žinios?

R. O žiniose vėlgi... nenorėčiau čia išskirt nė vienos televizijos... Galbūt yra. Galbūt tas jaučiasi TV3uose kad jie kartais kažkaip be pagrindo mano akimis iškelia kažką į pirmą vietą, kas galėtų iš tiesų būt kriminaluose. Bent jau kalbant apie respublikinius kanalus aš bent jau neišskirčiau...š tiesų į pirmas vietas retokai ir tikrai labai svarbūs kažkokie įvykiai, tikrai rezonansiniai ... Nu aišku visai p būna. Būna, kad nėra ką rodyti, bet tai jau čia.

I. O įsivaizduoji, kad pavyzdžiui galėtų būti žinios be kriminalų rubrikos? Ir kriminalai rodomi tarkim specializuotoj laidoj.

R. Tai taip ir buvo. Faktiškai tai taip galima sakyti, kad yra ir dabar. Vėlgi čia aš kažkaip tai neišskirčiau. Jeigu jie neturi savo specializuotos laidos, nors taip yra ir buvę, kad žiniose netgi kartais ir tokie gan stambūs kriminalai visiškai neatspindėti buvo, nebent labai rezonansiniai, ir tai labai trumpai, o išplėstinis kažkoks variantas su tais smulkiaisiais kriminalais, jeigu taip galim pavadinti, buvo atskira laida kiekvieną dieną prieš žinias. Dabar tai yra atskira tokia rubrika, taip pat yra LNK, taip pat yra TV3 ir panašiai. Čia tikrai galbūt susitarimo reikalas, kad tai vadinam mes vientisom žiniom. Iš tiesų tai pakankamai atskiros rubrikos yra ir mano galva tos rubrikos tiesiog kelia bendrą žinių reitingą dėl to nenorimą jų visiškai atskirti. Pačios žinios būtų mažiau žiūrimos, jeigu mes atskirtume... atsiribotume.

I. O kodėl kriminalų reitingai yra aukšti?

R. Sakyt tiesą?

I. Taip.

R. Dėl to, kad mūsų žinios neįdomios. Aš turiu omeny, apskritai. Lietuvos naujienos yra labai neįdomios. Tai yra naujienos iš seimo, iš prezidentūros, iš vyriausybės ir labai retai dar iš kur nors. Ir tai yra pagrindinė... Ir tai beveik visose televizijose. Galbūt ten tikrai yra kažkokie nu kosmetiniai pataisymai. Tarkim viena televizija neleidžia sau naudoti vaizdų tarkim iš seimo, kurie vien tikrai pamačius, kad ir naują išpuoselėtą seimą, vis tiek labai neįdomu yra žiūrėt. Žmonėms tiesiog atsibosta tie patys galbūt vaizdai, tos pačios kvail... nu ne kvailos... kažkokie tokie pasisakymai tų pačių žmonių. O čia kiekvieną sykį, kaip bebūtų, nors istorijos kažkiek pasikartoja, kiekvieną sykį tai yra labai unikalus įvykis. Kiekviena žiauri avarija, kiekviena avarija jinai yra unikali. Galima, aišku, ieškot panašumų, priešasčių kažkokių bendrų, bet kiekvienas įvykis kriminalinis, jis daugiau mažiau unikalus. Dėl to gal tai yra įdomu.

I. Galima sakyti, kad mirtis, kažkokia nelaimė žmogui psichologiškai yra artimesnė negu kaip tu sakai seimūnų tie pasisakymai. Tai yra gyvenimiškiau?

R. Žmogus tą galbūt labiau suvokia. Jis mažai suvokia, kas pasikeis realiai priėmus ten vieną ar kitą įstatymą, kas realiai pasikeistų pasikeitus vienam ar kitam vadovui, negu tai, kaip jisai suvokia mirtį, kas galėtų pasikeisti. Antras dalykas tą patį žmogų, jį labai traukia sužinoti, kas yra anapus. Tai du dalykai ta prasme, jam tai yra suvokiamiau, antras dalykas dar traukia ir ta nežinomybė, kuri yra už tos mirties.

I. Yra tokia Mišelio Fuko teorija, kad mirtis yra valdžios priešas. Jisai sako, kad žodžiu tai yra tas momentas, kuris visiškai nepriklausomas nuo valdžios. Ir bet kokiam žmogui tai yra psichologiškai truputėlį smagu, nes tarsi žiūrėdamas į mirtį, matydamas mirtį žmogus priešinasi valdžiai. Nes mirtis yra tas momentas, kurio visiškai negali valdyti prezidentas, vyriausybė, seimas.

R. Na panašių visokių pasisakymų labai daug... dėl ko dėl ko tarkim tą patį žmogų traukia ta mirtis?

I. Tai galima laikyti pasipriešinimu savotišku?

R. nenorėčiau sutikti su šituo. Čia greičiau yra savo smalsumo, žmogiško natūralaus smalsumo patenkinimas. Vis dėlto žmogui yra labai smalsu, kaip prasideda, kaip baigiasi ir tas, kas būna po to. Vėlgi ne visi kriminalai būtinai apie mirtį.

I. O tarkim... smurtas... smurtas gal rečiau rodomas, bet apie jį vis tiek kalbama bet kuriuos atveju, jeigu tu kalbi apie žmogžudystę ar ten dabar va tas kur buvo, kur savo žmoną mušė. Ar manai, kad tai yra... tai labiau skatina žiūrovą panašiai elgtis, ar atvirkščiai – skatina taip nesielgti?

R. Manau, atvirkščiai, kita vertus aš manyčiau, kad... gal aišku aš ir klystu, čia reikia pasiremt kažkokia statistika... tokių atveju mano galva, bent jau, na jeigu kalbėt daugiau mažiau apie miestą, aš nenorėčiau kalbėt apie kaimo vietas, tai tokių atvejų gerokai mažėja, bet tai yra nors galbūt tiesa, tas didėjimas gali jaustis vėlgi apgaulingas, mes daugiau apie tokius atvejus ir žinom, dažniau sužinom. Bet kita vertus na pačių žmonių tas keičiasi tarkim požiūris į tai. Tarkim ta pora tiesiog kartu girtauja, kartu pykstasi, gyvena vis tiek toliau po vienu stogu, kol tai nepriveda galų galiausiai kažką paskutinis lašas nepersilieja per kraštus ir kažkas neišsitraukia peilio.... tarkim ten vyras ar dažniau vis dėlto moteris pasinaudoja tokiais savigynos būdais. Žmonės daugiau skiriasi, dažniau skiriasi, jie gyvena atskirai. Jie dėl to mažiau ir smurtauja vienas prieš kitą. Tikrai nemanau, kad tai skatina.

I. Gerai. Dabar pasakyk, pavyzdžiui, tu turi kokių nors pasiūlymų savo kolegoms? Tiek rašantiems kriminalinėmis temomis, tiek televizijoje dirbantiems... Kaip specialistas žiūrėdamas į jų darbą.

R. Vėlgi. Publicistams aš siūlyčiau mažiau domėtis kriminalinėmis temomis. Tegul publicistika lieka publicistika, mažiau būna jose kriminalų. Žinoma, tai gal glaudžiai susieta, bet yra visokių dar ir kitų temų. O šiaip tai daugiau tai... grynai kolegos, bent jau televiziniai kolegos, su jais pažįstamas jau seniai. Ir vėlgi, netgi kalbant apie tai ką rodyt, ko nerodyt, ką apie ką neverta šnekėt, tarkim apie savižudybes. Aš tai esu dažnai prieš, kad ir tarkim būtų rodomas reportažas apie tai, kadkažkoks pareigūnas darbo kabinete nusišauna. Būna tokių dalykų. Čia realiai net ir baltijoj buvo tokių konfliktinių situacijų, kai aš tikrai nenorėjau rodyt tokio reportažo, bet – reikia, visi rodys. Ir niekas aišku nerodo. Čia gal vėlgi toks nesugebėjimas atsiriboti ir baimė, kad tas kažkoks liks tokia neužpildyta, neužpildytas eterio gabaliukas, kur reikėtų kažką įkišt, bent jau nusižudžiusį, nusišovusį tarkim pareigūną. Bet aš visą laiką buvau prieš tai. Dėl to tarkim tiems kolegoms, kuriuos aš seniai pažįstu, su kuriais mes ir kartu dirbom, aš jiems ypatingai tikrai neturiu ko patart. O jauniems, pradedantiems, nors tokių vis mažėja... siūlyčiau daugiau žiūrėti žinias, o ne publicistines laidas, žinias ir po to kokia informacija ten pateikiama, kaip jinai pateikiama, kiek joje

turi būti pačio informatyvumo, o kiek tenais kažkokių tai gąsdinimų ir paverkimų. Tai vat vėlgi ir tiems patiems publicistams ką galima būtų patart, kad reikėtų mažiau naudotis žmonių nelaimėmis ir mažiau jas eskaluoti. Daugiau pateikti faktus, kas iš tiesų įvyko, o ne daryti mėnesių mėnesius trunkantį apraudojimą. Yra dar žmonės, kurie viską turi pergyventi. Reikia atsižvelgti.

I. O dabar per TV3 bus laida „karas keliuose“. Gal matei anonsą?

R. Mačiau, bet taip neužfiksavau, nu baisių ten tokių vaizdų yra... mačiau anonsą bet...

I. O tokią apskritai iniciatyvą kaip vertini?

R. Aš labai abejoju, kad tai iš tiesų ką nors pakeis. Kiek rodytum žiaurių avarijų, tikrai nuo to nemažėja. Čia reikia galbūt net mažiau pliorpti, o tiesiog kažką daryt... kažką... pradėt nuo to, kad kalbėt apie tai, kad galų galiausiai ten korupcija visai nepažabota, kad iki šiol net Vilniuse mieste, kur atrodo tokie policininkai turėtų būti mažiausiai paperkami, iki šiol pakliuvus neblaiviam prie vairo beveik visada pavyks išsisukti su kokiais 500 litų. Bet turėtų būt gal ir tos pačios policijos kontrolė. Nors kita vertus, lyg ir kažkas yra daroma, bet iš tiesų, tas dar vyksta. Bet reika imtis kažkokių tokių priemonių skubos tvarka. Imtasi... sugriežtintas vairuotojų pažymėjimų išdavimas, sugriežtintos baudos už vairavimą neblaiviam. Tai kažkiek tai iš dalies paveiks. Aš nežinau. Aš nenorėčiau komentuot laidos, kurios aš nemačiau. Aš nenoriu šnekėt apie tai, ko aš iš tiesų negirdėjau, net nemačiau apie ką ten bus šnekama. Gal iš tiesų bus visai gera laida. Aš tiesiog nu... skeptiškai labai nusiteikęs. Ko gero tas vat vėlgi naudojimas tuo, kas visuomenei... aš labai vat abejoju, kad ten bus informatyviai kažkokie gal net... ar nuskambės kažkokie tai pasiūlymai. Tai greičiausiai bus vėl pagąsdinimas vaizdais, vėl prisiminimas istorijų kažkokių tai ir tai tiesiog neturės jokio poveikio.

I. Dabar dar grįšiu prie žiūrovo jausmų. Vėl yra tokia dar viena teorija, kad kadangi šiuolaikinė moderni visuomenė... mūsų pasibaigia gyvenimas ties rytas, darbas, vakaras, vaikai, namai, ar ne... šeima, rytas vėl darbas ir pritrūkus to tokio, žmogiško poreikio gaut kažkiek adrenalino, gaut kažkokią tai susijaudinimą, nu tokio čia visokiom prasmėm. Žmogus žiūri televizorių, tarkim žiūri televizorių ir matydamas kažkokius kraupius skaudžius įvykius jis būtent ir patiria tą susijaudinimą, kurio jam trūksta gyvenime ar ne, tai yra kažkoks įvykis, kažkas kažkur vyksta, kažkas įdomaus. Ir tai jam yra tarsi toksai... jam gal ir skauda, jam gal ir skaudu, jisai kažką tai suvokia, jaučia, bet kartu tai yra toks susijaudinimas, neprarandant saugumo jausmo, nes vis tik tu esi namie, saugus

prie televizoriaus, tu padejuoji, pažiūri, bet tai kompensuoja tą trūkumą realiam gyvenime. Ar tu va tam pritari, ar tai yra vėlgi kažkokie tiesiog teoriniai išvedžiojimai?

R. Čia yra grynai teoriniai išvedžiojimai. Aš pavyzdžiui prie tokios laidos galiu ir užmigti, mane tiesiog labai gali dažnai užmigdyti televizorius, aš tikrai negaunu jokio adrenalino. Aš manau, žmonėms prasėdėjusiems prie televizoriaus po 10 - 15 metų turėtų būti lygiai tas pats. Mes galėtume šnekėti apie kitą dalyką, kad žmogus galbūt iš tiesų, kuris patenka į tą rutiną: rytas, vaikų palydėjimas į mokyklą, darbas, maisto gaminimas, miegas, jisai ieškodamas to adrenalino, jisai prasiveržia gatvėse, pats prasiveržia gatvėse. Gal tai jį skatina va kažkur išeit į miestą, pasiūlyt kam nors į akį, gal jį skatina ta rutina paspaust greičiau akseleratorių ir taip jisai vat iš tiesų gali patirti tą adrenalino protrūkį, kuris gali pasirodyt labai malonus. Vėlgi... aš nenorėčiau skirstyt kažkaip tai žmonių, kurie gyvena rutinoj, o kurie kažkaip tai gal gyvena įdomiau ir ten negyvena va tokio šeimyninio gyvenimo. Dabar yra visokių pasilinksminimo būdų ir be alkoholio ir taip toliau. Dėl to bent jau vat kad žmogus tą kompensuoja žiūrėdamas per televizorių, aš visiškai su tuo nesutinku. Atvirksčiai tai gali atbukinti iš dalies kažkam tai. Kita vertus, gal ir blogai pasakysiu, būdamas televizinininku, bet reikėtų mažiau televizijai laiko skirt... ar prie to pačio interneto... visų pirmiausia reikia kažkaip...

I. Tai realiai tu manai, kad tas dar labiau tik atbukina žmogų, o ne padeda jam kažkaip kompensuot trūkumą to adrenalino?

R. Aš nemanau, tai gali būti per tą pirmąjį pusmetį, o šiaip aš laikaus tokios nuomonės, kad per ilgai žiūrimas televizorius, pasikartojantys vaizdai jie žinoma bukina. Visų pirmiausia, aš nenorėčiau aišku į tą kategoriją įtrauk žinių, tai vis tiek daugiau informacija yra paremtas... bet laidas, tokios, kur specializuotos laidos, kur kokią valandą šnekama apie vieną ir tą pačią nelaimę apie kokius vaikus ar kur nors autostradoj ten suvažinėtas koks nors motociklininkas nekaltai. Tokia laida gali taip, atbukinti. Tokios laidos bukina, kur tu tą pačią informaciją išgirsti gal penkis kartus ir tai yra kartojama, ir kartojama, ir kartojama. Nuo to yra bunkama. Ir tada vat atbukęs tu galbūt norėsi iš tiesų atsisėst ant kokio nors motociklo, paspaust pedalą ir pažiūrėt, o kaip ten iš tiesų yra.

I. O gali būt taip, kad tu, pavyzdžiui, va kaip tu sakai - žiūri žiūri, atbunki žmogus ir dėl to po to realiai pamatęs tą įvykį tu nelabai kreipi dėmesio?

R. Ne, realiai tai yra kažkas kita, pamatyt gyvai tai yra... iš tiesų tai yra gyvai. Aš norėjau pasakyt, kad atbukęs gali pats nevalingai norėt sudalyvaut tokiam įvykyje. Čia neaišku kieno tu pasirinksi

pusę, ar tiesiog įvykio liudininko, ar tiesioginio dalyvio ar kaip galbūt trečioji pusė kažkokia. Gal jis iš tiesų toks atsitikimas... pasižiūrėt, o kaip tai būtų iš tiesų?

I. Bet tada tai nėra atbukimas, tai yra susidomėjimas?

R. Nu bet tai, tas jausmas žmogui kiek dažnai išskyla... nu tai taip, bet ar tai galima pavadinti neatbukimu, jei tau šauna į galvą 100 kilometrų per valandą viršyt greitį?

Šiaulių televizijos kriminalinių naujienų redaktorius

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Visų pirma, kriminalų rubrika (ypatingai laikraščiuose, o vėliau ir televizijoje) turėjo itin tvirtas pozicijas nuo pat nepriklausomybės atgavimo. Kodėl būtent kriminalinės naujienos užėmė tvirtas pozicijas? Ko gero turėjo įtakos laikmetis: vietoj milicijos atsirado nepatyrusi policija, suklestėjo korupcija, iškilo nusikalstamos grupuotės ir jų vadai. Gaujų karai ir mirtys tapo kasdienybe. Tokie dalykai negalėjo nesulaukti žmonių dėmesio, juk neretai sproginiai griaudėjo po paprastų piliečių langais. Užtenka pavartyti 10-15 metų senumo „Lietuvos rytą“, kad susidarytum įspūdį, kiek tuo metu buvo žiaurių nusikaltimų. Kriminaliniai įvykiai užimdavo kone pusę laikraščio turinio. Galbūt susidomėjimas kriminalais kilo ir dėl to, kad tarybiniais laikais žmonės šalia savęs to nematė. Per tarybinę televiziją tebuvo švelnus turinio „Keliai, mašinos, žmonės“ ir kiek vėliau atsiradusi laida „01 02 03“. Kriminaliniai įvykiai buvo užsieniečių „išmislas“ (pvz., Italijos mafija ar amerikiečių gangsteriai). Kai nusikaltėlių gaujos atsirado ir Lietuvoje, žmonės pamanė – velnias, juk tai, ką matėme garsiajame italų seriale „Aštuonkojis“, vyksta ir šalia mūsų. Atsirado susidomėjimas tokia informacija. Natūralu, kad tuo metu pirmuosius žingsnius žengusi nepriklausoma žiniasklaida nusekė lengviausiu keliu – ėmė pataikauti skaitytojui. Susidomėjimas kriminalinėmis naujienomis palaipsniui turėjo sekti, nes sunkių nusikaltimų Lietuvoje sumažėjo. Deja. Atsirado telefoninių sukčių, bankomatų vagišių, padaugėjo skaudžių nelaimių keliuose. Panašių įvykių nutinka kasdien. Kol skaitytoją ar žiūrovą tai domins, tol žiniasklaida apie tai rašys ir rodys.

2. Kokias funkcijas žiniasklaidoje atlieka pranešimai apie mirtis?

Dažnai tokia informacija būna ne tik pažintinė/informacinė (t.y. informuoti žiūrovą ar skaitytoją apie įvykį), bet ir prevencinė. Jeigu kalbame apie mirtį eismo nelaimėje – žiūrovas perspėjamas, kad reikia būti atsargiam, negalima viršyti greičio, negalima sėsti girtam už vairo. Tokios informacijos poveikis itin ryškus, kai žūva keli žmonės arba nukenčia vaikai. Vienas iš pavyzdžių – Pauliko sukelta avarija. Po įvykio sekė audringa žmonių reakcija. Kelių „žudikams“ imta reikalauti griežtesnių bausmių, keliuose sumažėjo neblaivių vairuotojų. Gaila, kad šis reiškinys laikinas... Jeigu kalbama apie mirtį per gaisrą, dažniausiai seka netiesioginis įspėjimas – būk budrus kūrendamas seną krosnį, saugokis smalkių, atsargiai elkis būdamas neblaivus (dažniausiai gaisruose žūva būtent neblaivūs asmenys). Jeigu žmogus yra nužudomas, o nusikaltimą padaręs asmuo nesurastas, žiniasklaidos pranešimai gyventojus ne tik informuos apie galimą pavojų, bet ir gali padėti atskleisti nusikaltimą. Deja, tenka pripažinti, kad ne visi panašaus pobūdžio pranešimai atlieka minėtas funkcijas. Todėl kartais naujiena gali būti tiesiog informacinė arba televizijos laiko/laikraščio ploto užpildymo būdas.

3. Kai viešinama informacija apie žmogaus ar kelių žmonių mirtį, kokios detalės yra svarbios/įdomios?

Žurnalistui nesvarbių/neįdomių detalių nebūna. Teko girdėti, kad prieš gerą dešimtmetį buvo svarbu nufilmuoti kuo kraupesnę vaizdą iš įvykio vietos. Šiuo metu kraujo, smurto ir prievartos vaizdai gerokai ribojami. O kas svarbiausia? Turbūt išsiaiškinti, kodėl įvyko vienokia ar kitokia nelaimė, kas dėl to kaltas. Informacija turi būti teisinga ir pateikta nepažeidžiant žurnalistų etikos.

4. Kokiais atvejais auditoriją domina nesmurtinės mirtys?

Jau minėti eismo įvykiai, tragiški gaisrai, skaudžios nelaimės (kaip antai, ant trejų metų mergaitės nukritusi ir ją mirtinai sužalojusi spinta – prieš porą savaitių Šiaulių rajone įvykusi nelaimė). Taip pat nepilnamečių savižudybės (pavyzdžiui, sausio mėnesį Kaune nuvilnijusi savižudybių banga, siejama su pasaulyje populiariu paauglių judėjimu emo). Auditoriją visada patrauks informacija apie žinomo žmogaus mirtį (nesvarbu, ar tai yra savižudybė, ar - mirtis dėl ligos).

5. Kaip manote, kokios informacijos apie nelaimes pageidauja auditorija?

Visada daug aistrų sukels informacija apie nelaimes, kuriose nukenčia vaikai (Pauliko sukelta avarija, Jonaitienės šeimos tragedija). Dėmesį patrauks žinomus žmones ištikusios nelaimės (sudegė

aktorius Šapranausko automobilis, parlamentaro B. Bradausko sūnus sukėlė avariją, kurioje žuvo žmonės). Ir tikrų tikriausiai auditorijai reikia neįprastų, neįtikėtinų, sensacingų žinių (pvz., Žinomą Šiaulių ginekologą nužudė ir dalimis supjaustė sūnus, Jonaitienė prisipažino nužudžiusi vaikus / Už vaikų nužudymą nuteista Jonaitienė slepia tikrojo žudiko vardą ir pan.).

6. Ar kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje kaip nors atspindi auditorijos vertybes?/žurnalistų vertybes? Kaip?

Turbūt atspindi ne vertybes, bet vertybių trūkumą. Kriminalines naujienas dažniau seka žemesnį išsilavinimą turintys žmonės.

7. Kaip Jus veikia (jei veikia) nelaimės, apie kurias tenka informuoti visuomenę?

Kai kasdien ruoši informaciją apie žmones ištikusias nelaimes, turi išmokti viso to nesureikšminti, neišgyventi kartu su nukentėjusiais. Visgi ne visada pavyksta. Pirmaisiais darbo mėnesiais teko filmuoti mirkoautobuso ar vilkiko mirtinai partrenktą 8-erių metų berniuką. Nors žuvusiojo kūnelis jau buvo užklotas medžiaga, bet iš po jos kyšojo kojytės, o šalia buvo nublokšta mokinuko kuprinė. Šis vaizdas labai sukrėtė. Kitą kartą filmavome nelaimės ištiktą daugiavaikę motiną. Mirus vyrui ji viena rūpinosi mažamečiais vaikais, turėjo nedidelį ūkį, kelias vištas, ožkytę, senučiuką automobilį. Vieną naktį kilo gaisras – sudegė mašina, malkinė, tvartas su gyvuliais. Šeima gyveno labai neturtingai, todėl jiems tai buvo didžiulis smūgis. Iš karto po filmavimo norėjosi lėkti į turgų – nupirkti kelias vištas, kad šeima vėl turėtų nors nedidelį džiaugsmą: kelis paukščius ir kasryt ant stalo šviežių kiaušinių. Laimė, atsirado gerų žmonių, kurie šiai šeimai padėjo. Deja, filmuojant reportažus neigiamų emocijų būna ir daugiau. Labai nemėgstu šiuolaikinės žiniasklaidos išpopuliarinto fetišo – imti interviu iš ką tik artimųjų netekusių žmonių. Tai būna didžiulis skausmas artimiesiems ir velniškai bjaurus jausmas tau pačiam. Gaila, kad būtent tokiais būdais žiniasklaida kartais siekia populiarumo.

8. Kaip manote, kokį poveikį auditorijai daro pranešimai apie žmonių mirtis?

Žmogaus mirtis – kokia ji bebūtų – neigiama informacija. Yra nemažai žmonių, kurie tokios informacijos nesureikšmina, nes smurto scenų šiuolaikinėje televizijoje ar internete apstu. Tai ir televizijos filmai, publicistinės laidos („Abipus sienos“, „Srovės“), internete platinami muštynių vaizdai. Visgi, manau, nors ir pasąmoningai ši informacija asmenį pasiekia. Žmonės nuolat sugeria neigiamas emocijas, galbūt dėl to Lietuvoje tiek daug rūškanų žmonių. Be abejo, kriminalinės

naujienos neša ir prevencinės informacijos, tačiau neigiamas jos polis yra ryškesnis. Manau, kad tokios informacijos kiekis turėtų būti ribojamas.

9. Ar kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje iliustruoja šalies politinę/ekonominę/kultūrinę situaciją? Kaip?

Taip. Pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuva išgyveno sunkius laikus, kriminogeninė situacija Lietuvoje buvo sudėtinga, spaudoje kriminalinės naujienos užėmė pirmaujančias pozicijas, televizijoje kelis metus gyvavo tokios laidos, kaip „Kruvinoji banga“, „Kruvinasis penktadienis“ ir pan. Pastaraisiais metais šalis išgyveno ekonominį pakilimą – didesnis dėmesys kultūrai, pramogoms, šou pasauliui. Nors kriminalinių įvykių žiniasklaidoje neatsisakyta, tačiau kur kas daugiau dėmesio buvo skiriama prevencijai. Net ir „Kriminaliniai tyrimai“ (laida per TV3) atsirado ne tam, kad šiurpintų žiūrovą (turbūt toks yra „Abipus sienos“ tikslas), bet siekiant policijai padėti išaiškinti kuo daugiau nusikaltimų. Deja, prasidėjusi ekonominė krizė vėl grąžins į žiniasklaidą gausų kiekį kriminalinių naujienų. Jau dabar daugėja nusikaltimų, jų pobūdis sunkėja.

10. Kokių pasiūlymų turite kolegoms, rašantiems kriminalinėmis temomis?/žiniasklaidos priemonių savininkams?

Norėtusi, kad kriminalinių naujienų žiniasklaidoje būtų mažiau. Šiuo metu žmonės ir taip per dažnai yra penimi neigiamomis emocijomis. Žiūrint žinių laidas neretai susimąstai, kad 90 procentų jose pateikiamos informacijos yra neigiamo pobūdžio: pradedant aktualijomis ir baigiant kriminalais (tai ypač pastebima LNK ir TV3 televizijose). Nesakau, kad kriminalų rubrikos reikia atsisakyti, tiesiog jai reikėtų skirti mažiau laiko ir rodyti tik iš tiesų reikšmingus įvykius. Kad tai yra įmanoma, puikiai įrodo Lietuvos ryto televizijos žinios.

LNK kriminalinių naujienų redaktorius

1. Kaip manote, kodėl Lietuvos žiniasklaidoje itin daug dėmesio skiriama kriminalinėms naujienoms?

Visų pirma nesutinku, kad kriminalinėms naujienoms skiriama „itin daug dėmesio“ – tai stereotipas. Priešingai, pastaruoju metu pastebima tokių naujienų ryškus mažėjimo tendencija įvairiose žiniasklaidos priemonėse. Pvz.: seniau LNK žiniose buvo 3 kriminalų reporteriai, dabar - tik 2, agentūroje BNS buvo 2, dabar - 1. Seniau BTV turėjo 10 min. kriminalinių naujienų laidą

darbo dienomis ir 30 min. apžvalgą savaitgaliais – dabar neturi. Seniau LNK ir TV3 turėjo savaitės kriminalų apžvalgas savaitgalio žiniose – dabar neturi. Rubrika „Kriminalai,, liko tik vakarinėse LNK žiniose, seniau buvo ir pagrindinėse. Kriminalinių publikacijų labai mažai liko „Respublikoje“, seniau buvo specialus puslapis. Kriminalinių naujienų laikraštis „Akistata“ buvo leidžiamas 2 kartus per savaitę, dabar berods visai išnyko. Portalas „Delfi“ kriminalines naujienas „nuleido“ po rinkų . Ir t.t. ir pan. To, ką buvo rodoma prieš 10 metų, dabar nepamatysite. (Žr. atsakymą į 3 klausimą) Bet reitingai rodo, kad kriminalinės naujienos pritraukia didžiausią žiūrovų auditoriją žiniose. Todėl jos ir rodomos.

2. Kokias funkcijas žiniasklaidoje atlieka pranešimai apie mirtis?

Pati mirtis nėra reportažo esmė – svarbu jos priežastys ir pasekmės visuomenei. Pranešimas apie konkrečios tragedijos priežastį gali kitiems padėti išvengti nelaimių. Pranešimas apie įlūžusį ir nuskendusį žveją gali paskatinti paklausti patarimų nelipti ant tirpstančio ledo. Reportažas apie avariją – akivaizdus pavyzdys to, kas būna , kai vairuoja girtas, važiuoja per greitai, neprisiseiga diržų ir t.t. Pranešimas apie nužudymą informuoja apie galimas grėsmes. Kiekvienas pranešimas turi savitą funkciją.

3. Kai viešinama informacija apie žmogaus ar kelių žmonių mirtį, kokios detalės yra svarbios/įdomios?

Man svarbu nelaimės aplinkybės, priežastys, pasekmės. LNK žinios kraupių detalių vengia, siekdamos negąsdinti žiūrovų. Taip pat neskelbiame informacijos apie savižudybes, nerodomi mirusiųjų kūnai. Paisydami žurnalisto etikos, nekalbiname žuvusiųjų artimųjų ir nerodome jų reakcijos įvykio vietoje. Bet spaudoje ar autorinėse TV laidose tokių detalių apstu.

4. Kokiais atvejais auditoriją domina nesmurtinės mirtys?

Žinios praneša, kai miršta visuomenėje gerai žinomas žmogus. Arba, jeigu gyvybę nusinešė kieno nors aplaidumas, dėmesio stoka, darbo saugos taisyklių pažeidimas.

5. Kaip manote, kokios informacijos apie nelaimes pageidauja auditorija?

Auditorija nėra vieninga – dalis žmonių apskritai nemėgsta reportažų apie žuvusius. Kiti mielai žiūrėtų, jeigu tiesiogiai būtų transliuojamas mirties baudmės vykdymas. Vyrauja požiūris, kad

dauguma kriminalinių naujienų žiūrovų tikisi pamatyti degantį kaimyno tvartą ir patirti aštrių pojūčių. Bet tai nereiškia, kad tie pageidavimai tenkinami. Juk žinių klaida - nėra „Pageidavimų koncertas“.

6. Ar kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje kaip nors atspindi auditorijos vertybes?/žurnalistų vertybes? Kaip?

Jeigu nebūtų kriminalinių naujienų paklausos, nebūtų ir pasiūlos. Kaip minėjau, kriminalinės naujienos pritraukia didžiausią auditorijos dalį. Palieku jums vertinti visuomenę, kuriai įdomiausi pranešimai apie nelaimės. Tos pačios tendencijos ir JAV. Žmogžudysčių pilna filmuose ir knygose. Greičiausiai tai laikmečio, o ne visuomenės ypatybė. / Apie žurnalistus – manau, kad sumažėjus kriminalinių naujienų žiniasklaidoje, gerus kriminalinius reporterius jau galima suskaičiuoti ant pirštų. Tai žmonės dirbantys savo srityje daugiau nei dešimtmetį, turintys be galo vertingą patirtį, informacijos šaltinius ir ryšius. Turintys stiprius nervus, nebijantys darbo ekstremaliomis sąlygomis, einantys „pro langą“, kai neįleidžiami „pro duris“.

7. Kaip Jus veikia (jei veikia) nelaimės, apie kurias tenka informuoti visuomenę?

Iš pradžių vaizdai sukrėsdavo, bet greitai pripratau. Iki šiol jaudina įvykiai, kuriuose nukenčia vaikai. Bet po darbo pavyksta nuo visko atsiriboti. Užaugo stora oda. Niekada nesapnuoju jokių su darbu susijusių košmarų. Jeigu pergyvenčiau dėl kiekvieno reportažo – jau būčiau beprotnamyje, nes reikėtų išgyventi visos šalies tragedijas. Bet nereiškia, kad į mirtį man nusispjauti. Mane jaudina, kai nelaimė ištrinka artimus, pažįstamus žmones.

8. Kaip manote, kokį poveikį auditorijai daro pranešimai apie žmonių mirtis?

Tikiuosi, kad skatina pagalvoti apie tragedijos priežastis ir leidžia pasimokyti iš kitų klaidų. Manau, kad žinodami apie galimas grėsmes, žmonės gali geriau joms pasiruošti. Nemanau, kad informacija apie žuvusį žmogų gali turėti didesnę neigiamą poveikį už pranešimus apie bankų krizes, įmonių bankrotus, kylančias kainas, mažėjančius atlyginimus, didėjančią bedarbystę ir pan.

9. Ar kriminalinių naujienų kiekis žiniasklaidoje iliustruoja šalies politinę/ekonominę/kultūrinę situaciją? Kaip?

Kriminogeninė situacija šalyje priklauso nuo ekonominės ir politinės situacijos. Kriminalinių naujienų žiniuose kiekis priklauso nuo įvykių gausos, vieną dieną jų mažiau, kitą – daugiau. Nemanau, kad aukšti kriminalinių naujienų reitingai reiškia žemą šalies kultūros lygį. Žmonės nori žinoti, kas vyksta gatvėje. Žmonės turi teisę žinoti.

10. Kokių pasiūlymų turite kolegoms, rašantiems kriminalinėmis temomis?/žiniasklaidos priemonių savininkams?

Su dauguma kolegų susitinkame įvykio vietoje ar teismo salėje, kur nagrinėjamos rezonansinės bylos. Vienas pagražina tekstą nebūtais dalykais, kitam stinga objektyvumo ir jis akivaizdžiai palaiko vieną pusę, trečias – pramiegojo įvyki... Ką aš galiu jiems pasiūlyti? Galėčiau tik pasiūlyti parūkyti ar po darbo išgerti alaus, bet nei rūkau, nei alų geriu...